

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ
МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

РОДОТ ВО МЕДИУМИТЕ 2023

ИСТРАЖУВАЊЕ
ЗА НАЧИНОТ НА
ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА
РОДОВО ЗАСНОВАНОТО
НАСИЛСТВО НА
НАЦИОНАЛНИТЕ
ТЕЛЕВИЗИИ

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И
АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

**Родот во медиумите 2023:
ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА НАЧИНОТ НА
ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА РОДОВО
ЗАСНОВАНОТО НАСИЛСТВО НА
НАЦИОНАЛНИТЕ ТЕЛЕВИЗИИ**

Согласно Законот за еднакви можности на жените и мажите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 6/12, 166/14 и 150/15), во рамките на редовните годишни истражувања за родот во програмите на медиумите, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) во 2023 година спроведе истражување за начинот на којшто се известуваше за родово засновано насилство во програмите на радиодифузерите. Истражувањето содржи наоди од анализа за начинот на прикажување и претставување на родово заснованото насилство во информативните програми на радиодифузерите. Со цел да се спроведе истражувањето, Агенцијата, преку јавна набавка, го ангажираше Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Снимените програми од радиодифузерите од коишто беше потребно да се дефинира примерокот беа обезбедени од АВМУ. Материјалот за анализа ги опфаќаше првите десет дена од месеците јануари, февруари и март 2023 година.

Содржина

1. ВОВЕДНИ И КОНТЕКСТУАЛНИ НАПОМЕНИ	5
1.1. За полот и родот во легислативната и општествената терминологија	6
1.2. За еднаквоста, недискриминацијата и родово заснованото насилство	7
1.3. За третманот на родовите прашања во правно - политичките механизми	13
1.4. За значењето на медиумите во третирањето на прашањата за родово засновано насилство	14
2. МЕТОДОЛОГИЈА	17
1.5. Дефинирање на единиците и категориите за кодирање.....	18
1.6. Истражувачки прашања.....	19
1.7. Примерок.....	20
3. ТЕОРЕТСКА РАМКА.....	25
3.1. Нормативна рамка	25
3.2. Масовните медиуми и известувањето за родово заснованото насилство	43
4. РЕЗУЛТАТИ.....	58
4.1. Прилози кои обработуваа конкретни настани што се однесуваат на родово засновано насилство (РЗН)	58
4.2. Прилози кои го обработуваа родово заснованото насилство како појава (РЗН).....	89
5. ЗАКЛУЧОЦИ И ДИСКУСИЈА	152
6. СУМИРАНИ ЗАКЛУЧОЦИ	160
7. ПРЕПОРАКИ ЗА МЕДИУМИТЕ И НОВИНАРИТЕ ПОВРЗАНИ СО ИЗВЕСТУВАЊЕТО ЗА РЗН.....	164
8. РЕФЕРЕНЦИИ	168
9. ПРИЛОГ	177

1. ВОВЕДНИ И КОНТЕКСТУАЛНИ НАПОМЕНИ

Во нашето општествено совремие, каде вредносно и целно рамноправноста и почитувањето на индивидуалните карактеристики на граѓаните се поставени како основа за реализација на човековите права, родовата еднаквост претставува битна димензија. Имено, ниту индивидуалната реализација на потенцијали, ниту развојот на едно општество не е оптимизиран, доколку на сите индивидуи не им се овозможени еднакви можности за сигурност, безбедност, интегритет, лична, професионална, општествена и животна самореализација. Стремејќи се кон родова еднаквост, се соочуваме со проблеми, меѓу кои, еден од посуштествените е родово занованото насилство (понатаму: РЗН). Со оглед на високиот број пријавени, но и непријавени, а постоечки случаи на родово засновано насилство, може да се констатира дека ова е еден исклучително битен, општествен и системски проблем, кој е потребно да се третира од различни аспекти, па така и од страна на медиумите, како неизоставен дел од секоја општествена дебата и правно-политички состојби и текови. Медиумите претставуваат креатори на јавното мислење, а зависно од нивната поставеност, професионалност и идеолошка ориентација, можат да претставуваат и заштитници и контролори на општествениот тек, но можат и да претставуваат негативен фактор, односно да придонесуваат за продолжување за одредени неповолни состојби, вклучувајќи го третманот на родовите прашања и РЗН. Од тие причини, од особена битност е да се проследи медиумското дејствување, односно известување, како конкретно, во смисла на РЗН, така и во поширок контекст на прилики кои го овозможуваат или поттикнуваат истото.

Во овој воведен дел е направен осврт на битноста на основните концепти обработени во истражувањето, претставена е нормативната рамка и дадени се аналитички контекстуални одредници на кои се потпира анализата на медиумските прилози во смисла на РЗН.

1.1. За полот и родот во легислативната и општествената терминологија

Полот се однесува на физичките и биолошки карактеристики на луѓето и претставува природно и неволево зададен атрибут, односно атрибут на кој не можело да се влијае при раѓањето на индивидуата. Родот, пак, претставува општествена творба, односно збир од културолошки перцепции, зависни од временскиот, територијален и општествен контекст, кои се однесуваат на улогата, или поточно, очекуваната улога, која мажите и жените би требало да ја имаат во таквиот контекст. Поради тоа, сфаќањата за родот можат и да се менуваат, мултиплицираат и нијансираат низ времето и социјалните опкружувања.

Во современиот свет, претежно врзан за либерална идеологија, сè повеќе се употребува ваквата диференцијација при сфаќањето на полот и родот, како во нормативна смисла, така и во поширокиот општествен дискурс, со нагласок на круговите кои потесно се занимаваат со оваа материја како академската заедница, граѓанскиот сектор, но и мејнстрим-медиумите.

Од периодот на воспоставувањето на меѓународните стандарди на човекови права непосредно по Втората светска војна, до денес, во меѓународната, но и македонската регулатива доминира поимот „пол“, со оглед на тоа што произлегува од универзалната стандардизација на основите за недискриминација и еднаквост. Уставот на РС Македонија од 1991 година, имајќи ги предвид дотогашните универзални и европски меѓународни договори исто така се повикува на „полот“. Поради тоа, целата понатамошна легислатива (во областа на работните односи, семејните односи, социјалните прашања итн.), базирана на овој Устав, го содржи таквиот термин, заклучно со најновиот собраниски Деловник усвоен во ноември 2023 година (кој предвидува и поим „родов“). Од друга страна, „родот“ постои во општествениот дискурс неколку декади – од третиот бран феминизам во деведесеттите години на 20 век. Во различни законодавства (вклучувајќи го

и македонското) „родот“ се воведува постепено, во различни години по спомнатиот период. Во македонското законодавство, терминот „род“ може да се сретне во Законот за еднакви можности на жените и мажите од 2012 година како и во Законот за спречување и заштита од дискриминација од 2010 година. Сепак, употребата на овој термин би можело да се каже дека е најзацврстена и конкретизирана со усвојувањето на Истанбулската конвенција, која во Република Северна Македонија (понатаму: РСМ или РС Македонија) е ратификувана во 2018 година. Следствено, и Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство од 2021 година го предвидува „родот“ како значајна категорија во македонскиот правен систем.

Како што може да се согледа, постои двојна практика во однос на, како формалната, така и општествената употреба на термините „пол“ и „род“, меѓутоа со оглед на посоодветната сообразеност на терминот „род“ со суштината на современата заштита на човековите права, така и во случајот на оваа анализа, тој претставува оперативен поим.

1.2. За еднаквоста, недискриминацијата и родово заснованото насилство

Еднаквоста е сложен поим кој во себе содржи повеќе доктринарни, филозофски, правни и социолошки аспекти. „Општествената еднаквост може да се однесува на: еднаквост на резултати, еднакви можности, еднакви услови за живот, еднакви капацитети и така натаму“ (Etinski, Krstic, 2009: 125). Иако еднаквоста на резултати во смисла на материјален егалитаризам е неприменлив концепт, сепак, еднаквоста на резултати во смисла на поделба на нематеријални добра, како политичка претставеност и застапеност, политички и граѓански права или внимание/ресурси од државата има правно значење (Etinski, Krstic, 2009: 126). Во денешна најсеопфатна употреба еднаквоста во најголема мера е сфаќање за нејзиниот аспект врзан за еднаквите можности во

сите сфери, додека поимот на еднаков третман потесно се врзува за отсуство на директна или индиректна дискриминација.

Родовиот дисбаланс на општествените можности е дел од објаснувањето за перпетуираното генерирање на РЗН и за недоволната заштита при неговата појава.

Родово заснованото насилство е насилство против одредено лице поради неговата припадност на конкретен род. РЗН се однесува на насилство насочено и кон мажи и кон жени, односно како генерална безбедносна закана има потенцијал да ги афектира двата рода, меѓутоа според фактичката распространетост значително повеќе ги погодува жените и девојчињата, следствено, често, дури синонимно, се употребува терминот „насилство против жените и девојчињата“. Во оваа смисла, оваа појава го засега поширокото прашање за родова еднаквост, односно РЗН претставува и форма на родова нееднаквост и дискриминација и навлегува длабоко во порите на општеството и неговите различни функционални сегменти. Секое општество на различен начин го поттикнува или се бори против родово заснованото насилство. РЗН може да се однесува поединечно или комбинирано на: физичко, психичко, сексуално, економско и друго насилство, вознемирување или злоупотреба (подетално, во делот на регулативата). Неретко, неколку од овие форми се меѓусебно поврзани, се јавуваат истовремено, или пак, ескалираат од една во друга форма, а во даден број случаи, можно е да ескалираат до фаталниот краен исход – фемицид. Квантитетот и интензитетот на РЗН се зголемува во време на конфликти, природни, хуманитарни или општествени кризи, а пак, жените кои произлегуваат од маргинализирани средини и оние кои имаат мали средства за живот се поподложни на РЗН. РЗН, независно од формата, го инхибира нормалното функционирање на индивидуата и на внатрешен – психолошки и на општествен план.

За доловување на контекстот, нужен е и краток осврт на одредени забележани состојби преку податоци. Колку е поразвиена земјата, толку се поверодостојни податоците за

РЗН, меѓутоа, и во најразвиените системи, податоците, колку и да се приближни, не би можело да се каже дека се сосема егзактни, од разни методолошки причини, но примарно, поради природата на појавата која се евидентира.

Глобално, во 2022, намерно биле убиени 88.900 жени и девојчиња, и во овој број најголем удел имаат убиствата кои се родово мотивирани. Од нив, приближно 48.000 жени и девојчиња биле убиени од интимен партнер или друг член на семејството, што значи дека повеќе од 133 жени и девојчиња се убивани дневно од страна на некој во кругот на семејството (UNDOC, UNWOMEN, 2023: 3, 8). Истата година, повеќето убиства, на глобално ниво, биле извршени врз мажи и момчиња – 80%, меѓутоа, жените и девојчињата се непропорционално повеќе погодени од насилство кое резултира со смрт во самиот дом: 55% од убиствата на жените се извршени од интимен партнер или друг член на семејството, што пак е случај со 12% од машките жртви (UNDOC, UNWOMEN, 2023: 6). Дополнително, од вкупниот број на убиства на женски лица од интимен партнер или член на семејството, 63% се извршени од сегашен или поранешен интимен партнер, додека женските лица претставуваат просечно 66% од вкупниот број жртви на убиство од интимен партнер од 78 земји за кои има расположливи податоци (UNDOC, UNWOMEN, 2023: 17, 18).

Глобално, во просек, 6% од жените доживеале сексуално насилство од лице кое не им е партнер, при што таквите проценти се најниски во Азија 2-9% и Африка 4-7%, после кои следи Европа со 6-10 % (WHO, 2021: 29-31).

Во студијата на Светската здравствена организација (СЗО), достапни се податоци за периодот 2008-2018 година. Во тој период, 23%-31% од жените доживеале физичко и/или сексуално насилство од интимен партнер, при што 26-28% од жените на возраст од 20-44 години доживеале физичко и/или сексуално насилство од сегашен или поранешен партнер најмалку еднаш во животот, додека во просек 24% (21-28%) од адолесцентките (15-19 години) доживеале ваков тип на насилство (WHO, 2021: xii).

Во Европа, во 2022, забележани биле 2.300 (2.200-2.400) убиства на жени од страна на интимен партнер или член на семејство, со најниска стапка во однос на другите делови од светот. Имено, стапката на ваквите убиства во Африка била 2,8 на 100.000 женско население, додека оваа стапка е 1,5 во Америките¹, 1,1 во Океанија, 0,8 во Азија и 0,6 во Европа, при што за Америките и Европа податоците се поверодостојни (UNDOC, UNWOMEN, 2023: 9).

На европското тло, за периодот 2010 – 2022 убиствата на жени и девојчиња од интимен партнер и друг член од семејството опаднале за 21%, при што постојат разлики во трендовите во Северна (26%) и Јужна (20%) Европа со оние во Западна Европа (каде се забележува само мал пад на бројот на ваквиот тип убиства, со значителни флукутации во дадениот период), додека Источна Европа, од една страна бележи пад на бројот на убиства, но од друга, има значително поголем број жртви од ваквите убиства во споредба со другите наведени делови на Европа (UNDOC, UNWOMEN, 2023: 11, 12).

Во Европа, за 2022, процентот на машки лица убиени во домот бил повисок од глобалниот просек – изнесувал 18% од вкупниот број убиства на мажи и момчиња, додека женските лица кои биле убиени во домот биле 51% од вкупниот број убиства на жени и девојчиња (UNDOC, UNWOMEN, 2023).

Според студија на Агенцијата за основни права на ЕУ, спроведена во 2014, значи со одредена временска дистанца, проценето е дека 33 % од жените во ЕУ доживеале физичко и/или сексуално насилство во периодот од нивна 15-годишна возраст. Од сите жени кои имале или имаат партнер, 22% искусиле физичко и/или сексуално насилство од интимен партнер уште од 15-годишна возраст. Пет отсто од жените биле силувани во периодот од нивна 15-годишна возраст (FRA, 2015: 21).

Во однос на пријавувањето на РЗН, 33% од жртвите кои доживеале насилство од партнер и 26% од оние кои доживеале

¹ Се мисли на „светски регион“, кој ги опфаќа Северна, Централна и Јужна Америка.

насилство од друго лице кое не им е/било партнер се обратиле на полицијата или друга организација, додека отприлика 1/4 од жртвите не пријавиле од срам (FRA, 2015: 55).

Во ЕУ, 18% од жените искусиле демнење од нивна 15-годишна возраст, 9% биле демнети од претходен партнер, при што 23% од жртвите на демнење морале да сменат телефон и е-адреса како резултат на посериозна форма на демнење. Поголемиот број – 74% од ваквите случаи не се пријавени никаде (FRA, 2015: 81).

Сексуално вознемирување доживеале 45-55% од жените во ЕУ од нивна 15-годишна возраст, од кои доминира физичката форма на вознемирување, пред вербалните (24%) и невербалните форми (11%) (FRA, 2015).

Според споменатата студија на СЗО, Европа, генерално бележи пониски стапки на физичко и/или сексуално насилство од интимен партнер. За разлика од делови од светот каде биле евидентирани повисоки стапки на насилство, како во Меланезија (51%), Микронезија (41%), Јужна Азија (35%), Супсахарска Африка (33%) итн.; во Нов Зеланд (3%), Северна Америка (6%) и Европа (4-7%) стапките на ваквото насилство се пониски. (WHO, 2021: xiii).

Во оваа студија на СЗО, Р.С. Македонија спаѓа во групата земји со најниска стапка на ваков тип на насилство (во првата од 7 групи), 10-14% (WHO, 2021: 27).

Според истражување на ОБСЕ на оваа тема пак, од 2019 година, 54% од жените, одговориле дека биле изложени на некаков тип на насилство од 15-годишна возраст до 2019 година (44% – психолошко насилство, 30% – сексуално вознемирување, 14% – сексуално или физичко насилство од интимен партнер или од лице кое не било/е партнер и 7% биле скришно следени) (ОБСЕ, 2019: viii). Четириесет и пет отсто од жените во РСМ доживеале некаква форма на насилство од страна на интимен партнер (физичко, сексуално и/или психолошко) од 15-годишна возраст (ОБСЕ, 2019: 21), додека 30% од жените доживеале сексуално вознемирување (ОБСЕ, 2019: 32).

Во РСМ, 60% од жените сметаат дека насилството врз жените е вообичаено, речиси 30% сметаат дека е многу честа појава, а 17% жени лично познаваат неког во своето семејство и меѓу своите пријателки што доживеале некоја форма на домашно насилство (ОБСЕ, 2019: iii).

Во РСМ, вкупниот процент на сторители (мажи) на кривични дела во врска со семејно насилство за годините 2020, 2021 и 2022 изнесува 91% наспроти 9% сторителки (жени) (ДЗС, 2023: 95). Во овој период регистрирани биле 16 убиства при вршење на семејно насилство, 10 обиди за убиство, 1.925 телесни повреди, како најчесто дело, 79 дела тешка телесна повреда, 31 дело присилба, 20 противправни лишувања од слобода, 1 посредување во вршење проституција и 1.083 регистрирани дела загрозување на сигурноста (ДЗС, 2023: 98).

Најголем број од сторителите на кривични дела се сопрузи на жртвите (1.327), по што следат синовите на жртвите (527) и останати машки сторители. Најголем дел од жртвите на кривични дела се жени, најчесто сопруги на сторителите. Според бројот на регистрирани прекршоци во врска со семејно насилство, најчесто прекршочно дело е физички напад, по што следи малтретирање на друг во стан. Мажите се повторно позастапени како сторители со 84%, додека пак меѓу жртвите се речиси подеднакво застапени и мажите и жените (ДЗС, 2023: 95). Во 2022 година бројот на поплаки во врска со семејно насилство е нагло пораснат. Најголем број поплаки се однесуваат на случаи на психолошко малтретирање при вршење семејно насилство, поточно 84% од поплаките. Повторно најголем дел од сторителите се мажи, односно околу 82%, додека 66% од жртвите се жени, најчесто сопруги на сторителите (ДЗС, 2023: 95). Иако е зголемена бројката на поплаките и пријавите, сепак, мора постојано да се има во вид дека само 2% од жените кои доживеале насилство од сегашен партнер го пријавиле во полиција тоа што го сметале за најсериозен инцидент (ОБСЕ, 2019: iv), додека пак, за мажите жртви на некој од ваквите видови насилство нема понови податоци во оптек од оние од 2012 кои индицираат дека 36% од

мажите претрпеле некакво домашно насилство (ОБСЕ, 2019: 3).

1.3. За третманот на родовите прашања во правно -политичките механизми

Современите општества и држави кои имаат демократски стремеж, каде една од најпрепознатливите компоненти е заштитата на човековите права, предвидуваат различни форми и механизми на заштита, независно дали се тоа секторски сеопфатни јавни политики, дали родовите прашања се јавуваат како „проткаено прашање“ (cross cutting issue) или, пак, се третираат како интегрирање на родовата перспектива во јавните политики и политички текови (gender mainstreaming). Колку се поразвиени државите на одржлив начин, толку е покарактеристична континуираната и повеќеаспектната грижа за родовите прашања.

Во овој контекст, во РС Македонија, родовите прашања се првенствено нормативно регулирани, со домашни и ратификувани меѓународни акти, а понатаму состојбите се евидентирани и мониторирани. Зад секоја меѓународна или домашна регулатива за заштита на човековите права, предвидени се заштитни институционални и процедурални механизми, преку дејствувањето на полициските, инспекциските, правосудните и социјалните институционални субјекти, на кои се надодаваат вонинституционалните субјекти како граѓанските организации, меѓународните организации, давател(к)ите на бесплатна правна помош итн. Ваквите механизми, стриктно нормативно земено, обезбедуваат стандарди на заштита како во поширок контекст на спречување на дискриминација и превенирање состојби кои го поттикнуваат насилството, така и во потесниот контекст на родово заснованото насилство. Меѓутоа, нивната примена во пракса неретко затајува поради повеќе институционални, управувачки и етички дефицити, но и поради патријархалната

позадина и други лични побуди кои произлегуваат од специфичното социјално милје.

Сепак, за потребите на ова истражување, со цел понасочено да се третира материјата, ќе биде даден приказ исклучиво на материјалната страна на правните акти кои се однесуваат пред сè на регулацијата на суштествените концепти и проблематични точки во сферата на РЗН, доведено во врска со начинот на известување на медиумите.

Евиденцијата и мониторирањето на родовите состојби во земјата, иако бележат одреден напредок со текот на времето, пред сè под влијание на европскиот фактор, сепак, имаат голем простор за унапредување, почнувајќи од најосновната потреба – сеопфатното собирање на родово разделени статистики. Всушност, и ова истражување претставува еден мал дел од севкупното мониторирање на состојбите во различните општествени домени на родовите прашања.

1.4. За значењето на медиумите во третирањето на прашањата за родово засновано насилство

Медиумското влијание врз општествените перцепции, и во граѓанска и во политичка смисла, е исклучително битно кога станува збор за чувствителна материја со ефект по одредени категории население. Медиумите ја имаат моќта за подигање на свеста за даденото прашање, за создавање амбиент на препознавање на конкретно однесување или ситуација. Тие, преку соодветен приказ и фреквенција на третман на РЗН, можат позитивно да влијаат како на индивидуалните перцепции, односно на препознавањето и самоконтролата на одредени индивидуи во однос на извршување на РЗН, така и на можноста за колективен општествен притисок на сторителите на ваквиот тип насилство. Медиумите ја имаат и набљудувачката/контролна улога (watchdogs) и со тоа придонесуваат за мониторирањето и заштитата на човековите права. Одредени студии укажуваат на тоа дека медиумите можат да бидат ефективни во поместување на

дискриминаторните социјални норми. Одредени студии пак, упатуваат на тоа дека едукативниот аспект од телевизиското емитување е најнефективен кога на индиректен начин предизвикува промена, на пример, преку промовирање на нова општествена норма, наместо преку критика на старата (Cookson et al., 2023: 23).

При третманот на родово заснованото насилство, неговиот каузалитет и придружни форми, се зема поширокиот контекст на човековите права и слободи. Многу е битно да се има постојано на ум дека една слобода може да оди дотаму до каде не го нарушува правото или слободата на друг. Така, доколку од една страна се предвидува слобода на говор, истата може да биде ограничена за доброто на жртвите на семејно насилство и сл.

Во овој контекст, сексизмот како збир на уверувања за традиционалните улоги на мажите и жените и по правило, супериорноста на мажите, е тесно врзан со општественото стереотипизирање. Секојдневниот сексизам е дел од континуитетот на насилство кој создава атмосфера на страв, дискриминација и несигурност кај жените и девојките, а родовите стереотипи го обликуваат однесувањето на луѓето (CPE, 2022: 20). Квалификуваниот сексистички говор² е, всушност, вид говор на омраза.

Исто така, неретко кај лица чии човекови права биле структурно прекршувани или незаштитени, доаѓа до секундарна виктимизација, па така и кај жртвите на родово заснованото насилство, речиси редовно доаѓа до секундарна виктимизација. Таа се однесува на продолжувањето на околностите и однесувањата кои доведуваат до ситуацијата на насилство, како што е на пример честото обвинување на жртвата дека сама е крива или дека го поттикнала насилството.

² Секој сексистички говор не е говор на омраза, туку само оној кој е во потешка форма, односно, тоа е говор во специфичен општествен контекст, од специфично лице (јавна личност или приватно), се гледа дали постоела намера, која е содржината на таквиот говор и сл.

Значи, медиумите можат да претставуваат позитивен фактор во превенцијата од РЗН на повеќе начини, од кои би навеле 3 главни начини: преку активен и соодветен третман на дискриминацијата и општествениот контекст во медиумските содржини; преку внимание да не се употребува говор на омраза, ниту стереотипно да се известува во однос на родовите прашања; а кога станува збор за конкретни случаи на РЗН, да се вложат сите напори да се избегне секундарната виктимизација. Затоа, нужен е осврт на нормативната рамка која го третира РЗН, но и на регулативната поставка односна на медиумите.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Со примена на квантитативни и квалитативни методи се настојува да се утврди начинот на застапеност и претставување на полово и родово заснованото насилство во информативните содржини на националните телевизии. Квантитативниот дел од анализата има за цел да покаже колку темата беше застапена во телевизиските информативни програми, дали имаше соодветна, релевантна позиција во информативните содржини (каде во рамките на информативните програми беа сместени прилозите и колку простор беше отстапен за нив) и колку новинар(к)ите практикуваа саморегулација применувајќи ги новинарските стандарди при креирање на прилозите. Квалитативниот дел од анализата беше насочен кон утврдување на начинот на кој беше обработена темата за полово и родово засновано насилство, на каков начин беше конструирана нарацијата за лицата кои биле изложени на насилство, лицата кои го извршиле насилството, начинот на кој настанот беше интерпретиран и социокултурниот контекст. Покрај анализа на содржина беше применет методот на дискурзивна анализа со цел да се истражи на каков начин се вградуваше родово заснованото насилство во рамките на општествениот контекст.

Како референтна рамка за обемот на слученото насилство предвид беа земени дневните билтени на МВР за периодите на одбраниот примерок за да се спореди вистинската зачестеност на полово и родово заснованото насилство со интересот и одлуката на медиумот дали и на кој начин ќе известува за настанот.

Основен истражувачки метод кој беше применет во ова истражување е квантитативна и квалитативна концептуална анализа на содржина. Како предмет на проучување беа земени предвид прилози и емисии кои беа емитувани на телевизиските програмски сервиси на државно ниво (јавни и комерцијални). Единица на анализа беше еден новинарски

прилог или емисија емитувана во рамките на програмите со информативна функција (вести, специјализирани информативни емисии, магазини). Кога се говори за прилог како единица на анализа се подразбира дека во него е вклучена најавата за прилогот во генералната најава, најавата на водителот/водителката на вестите и новинарскиот прилог.

Основни критериуми за вклученост на телевизиските програми во анализата беа:

1. Телевизиската програма да има информативна функција;
2. Емисијата или прилогот да бидат емитувани во рамките на утринските и попладневните програми кои имаат информативна функција;
3. Вестите кои беа емитувани пред главните вести и во главните вести/дневници;
4. Емисијата или прилогот кој има информативна содржина експлицитно или имплицитно да упатува на родово засновано насилство. Овие прилози/емисии може да се однесуваат на конкретен настан, но и на осврт на причините, последиците, културниот и општествениот контекст како и начините на справување со родово заснованото насилство.

2.1. Дефинирање на единиците и категориите за кодирање

Пред да се започне со анализа на селектираните прилози/емисии беа дефинирани единиците и категориите на анализа. При овој процес се пристапи кон означување и организирање на квалитативни податоци за да се идентификуваат категориите на анализа и односите меѓу нив и беше применета постапката на дедуктивно мануелно кодирање. Со цел да се постигне усогласеност на експертите, а пред почнување на истражувањето беше спроведено пилот истражување. Како појдовна основа за дефинирање и

формулирање на категориите беше земен предвид „Водичот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примена на стандардите за известување за случаи на родово засновано насилство во медиумите“ подготвен од проф. Катарине Сарикакис, финансиран од Европската Унија и Советот на Европа.

Дефинираниот сет на правила за кодирање беше структуриран во облик на образец (види прилог) кој ги содржи следните делови:

- **„Околината“ на прилогот во кој се известува за родово засновано насилство** (во овој дел се опишува пошироката рамка „врамувањето“ на прилогот во кој се информира за родово засновано насилство);
- **Општи карактеристики на прилогот** (во овој дел се опишуваат формалните аспекти на прилогот);
- **Општи професионални аспекти** (во овој дел се опишуваат аспектите кои се важни за професионалното известување како што е саморегулација на новинарот согласно применувањето на новинарските стандарди за известување);
- **Опис на содржината на прилогот во целост** (во овој дел се анализира содржината на прилогот, и пишаниот и визуелниот дел) и
- **Конкретни аспекти на родово заснованото насилство.**

2.2. Истражувачки прашања

Спроведеното истражување има задача да даде одговор на следните истражувачки прашања:

1. Со колкав интензитет се застапени прилозите кои ја обработуваат темата на родово засновано насилство во информативните телевизиски програми?

2. Дали објавените прилози имаат соодветно и релевантно место и простор во рамки на информативните програми?
3. На каков начин се применуваат новинарските стандарди при известување за родово засновано насилство?
4. На каков начин се известува за лицата кои се изложени на насилство, извршителите на насилство и конкретниот настан?
5. Какви комуникациски алатки се употребуваат во известувањето?
6. Дали можат да се забележат разлики во пристапот кон известување за родово заснованото насилство кај радиодифузерите?

2.3. Примерок

Примерокот на радиодифузери ги вклучува оние кои во првото тромесечје од 2023 година оствариле просечен неделен досег поголем од 5 проценти³. Предвидено беше примерокот да го сочинуваат вкупно девет (9) телевизиски програмски сервиси на државно ниво (јавни и комерцијални), но поради технички проблеми со снимката од ТВ 24 Вести, беше невозможно да се направи анализа на избраниот примерок од програмата на оваа ТВ и таа мораше да биде изземена. Оттаму, конечниот примерок го сочинуваат:

- Седум (7) кои се емитуваат преку дигитален терестријален мултиплекс: МРТ 1 и МРТ 2 (на албански јазик) на Јавниот радиодифузен сервис,

³ Податокот е добиен од анализата на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги „Податоци за досегот на радиостаниците и за уделот во вкупната гледаност на ТВ-станциите, за период јануари-март 2023 година“, достапна на: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2023/12/AVMU-doseg-2023.Q1.pdf>.

ТВ Алсат - М (на албански јазик), ТВ Алфа, ТВ Канал 5, ТВ Сител и ТВ Телма,

- Еден (1) кој се емитува преку оператор на јавна електронска комуникациска мрежа: ТВ Компани 21 – М (на албански јазик).

Во рамки на овие 8 телевизиски сервиси, според барањата се следеа: централното информативно издание и едно претходно издание на вестите, информативните делови од утринските и пладневните програми и специјализираните информативни емисии од 1 – 10 ден во месеците јануари, февруари и март 2023 година. Единица на анализа беше еден телевизиски прилог (во рамки на информативните изданија) и една специјализирана информативна емисија.

Со цел да се идентификуваат прилозите/емисиите кои ќе го сочинуваат конечниот примерок беа следени сите информативни изданија и емисии.

МРТ 1

Примерокот го сочинуваа: централните информативни изданија кои се емитуваа во 19:30 часот секој ден во текот на посочениот временски интервал; едно претходно издание на вестите кое се емитуваше во 17:00 часот; информативните делови на утринската програма „Македонија наутро“ која започнуваше во 6 часот и 45 минути, а информативните блокови беа во 7:00, 8:00, 9:00, 10:00, 13:00 и 15:00 часот и специјализираните информативни емисии: „Македонија наутро“, „Трето доба“, „Објектив“, „Приказна“, „Агенда 35“, „Неделен магазин“ и „360 степени“. Дополнително беа следени и емисиите на Истражувачката репортерска лабораторија (ИРЛ) и „Жилет Шоу“.

МРТ 2

Примерокот го сочинуваа: информативни изданија кои се емитуваа во 18:30 и 22:00 часот секој ден во текот на посочениот временски интервал; едно претходно издание на вестите кое се емитуваше во 16:00 часот; вестите од 7:00, 10:30

и 12:00 часот, специјализираните информативни емисии: „Аргумент“ (секој вторник и петок), „BalkanView“, „Неделно интервју“ и „Европа во фокус“.

ТВ Алфа

Примерокот го сочинуваа: централните информативни изданија кои се емитуваа во 17:30 часот секој ден во текот на посочениот временски интервал; едно претходно издание на вестите кое се емитуваше во 14:30 часот; информативните делови на утринската програма „Добро утро секое утро“ која започнуваше во 6 часот и 15 минути, а информативните блокови беа во 6:30, 7:30, 8:30, 9:30 и 12:30 часот, и специјализираните информативни емисии: „Добро утро секое утро“, „Збор по збор“ и „Срце на дланка“. Дополнително беа следени и емисиите „Што не јасно“, „Заспиј ако можеш“ и „За или против“.

ТВ Канал 5

Примерокот го сочинуваа: централните информативни изданија кои се емитуваа во 18:00 часот секој ден во текот на посочениот временски интервал; едно претходно издание на вестите кое се емитуваше во 15:00 часот; информативните делови на утринската програма „Здраво Македонијо“ која започнуваше во 6 часот и 45 минути, вестите во 7:00, 8:00, 9:00 и 11:00 часот и специјализираните информативни емисии „Само вистина“ и „Само интервју“ кои се емитуваа во 18 часот и 35 минути.

ТВ Телма

Примерокот го сочинуваа: централните информативните изданија кои се емитуваа секој ден во 18 часот и 30 минути; едно претходно издание на вестите кое се емитуваше во 15 часот и 30 минути; информативните делови на утринската програма: „Утринска на Телма“ која започнуваше во 7:00 часот, вестите кои беа во 8 часот и 30 минути, потоа вестите во 12 часот и 30 минути и

специјализираните емисии: „Топ тема“ и „Вин Вин“ кои се емитува во 19 часот и 15 минути.

ТВ Сител

Примерокот го сочинуваа: централните информативни изданија кои се емитуваа секој ден во 19:00 часот; едно претходно информативно издание кое се емитуваше во 16:00 часот; информативните делови на утринската програма „Ја сакам Македонија“ која започнуваше во 6 часот и 45 минути, вестите кои беа во 7:00, 8:00, 9:00 часот и вестите во 12:00 часот.

ТВ Алсат - М

Примерокот го сочинуваа: централните информативни изданија кои се емитуваа секој ден во 19 и во 22:30 часот; едно претходно информативно издание кое се емитуваше во 16:00 часот; информативни делови на утринската, односно попладневна програма: „Нов ден (Ditë e re)“ која се емитуваше од понеделник до петок (7-11 часот), „360 степени“ (додека сè уште се емитуваше на ТВ Алсат - М), „Попладне“, „Патот кон“ како и „Програма 200“.

ТВ Компани 21 – М

Примерокот го сочинуваа: информативни изданија кои се емитуваа секој ден од 18:00 часот, дневникот „Глас на Америка“ на албански јазик, „Дневник 1“ во 18:30 часот, „Дневник 1“ – 19:30 часот (на македонски јазик) и „Дневник 2“ во 23:00 часот (македонски јазик); информативните емисии: „Клик Плус“ (понеделник – четврток во 21:30 часот), емисијата „10 минути“ и вестите во 7:00, 7:30 и 15:00 часот.

Просечната бројка на следени вести по еден медиум за десет дена од еден месец изнесуваше 60 изданија и 10 други информативни емисии, односно 180 дневноинформативни изданија и 30 изданија на емисии по медиум за првите 10 дена од месеците јануари, февруари и март.

По целосно следење и преглед на сите единици на анализа беше дефиниран конечниот примерок на прилози и емисии кои понатаму беа детално анализирани. Имено, откако се утврдија сите прилози во информативните изданија (централните информативни изданија и едно претходно издание на вестите, информативните делови од утринските и пладневните програми) и сите специјализирани информативни емисии (или делови од истите) во кои се зборуваа за РЗН, се пристапи кон нивна категоризација и детална анализа. Основа за категоризација беше присуството на конкретна сторија за РЗН, па оттука прилозите беа сместени и понатаму прикажани во две категории:

1. Прилози/емисии кои се однесуваа/известуваа за конкретни стории на родово засновано насилство (идентификувани беа вкупно 20 такви прилози),
2. Прилози/емисии кои се однесуваа на феноменот на родово засновано насилство, без третирање на конкретна сторија - идентификувани беа вкупно 15 такви, 11 прилози во информативни изданија (вестите и информативните блокови во утринските и пладневните програми) и 4 прилози во емисии.

Дополнително беа следени и прилози/емисии кои опфаќаа поширок контекст на родово рамноправност и еднакви можности за жените, кои не влегоа во главната анализа туку служеа само во насока на разбирање на условите, поширокиот контекст во државата и регионот во кој се случува родово заснованото насилство.

Со цел да се согледа пристапот на уредувачката политика кон известувањето за родово засновано насилство како референтна точка беше направен преглед на дневните билтени на МВР за првите 10 дена од месеците јануари, февруари и март, поточно деновите во кои беа емитувани содржините кои го сочинуваат примерокот на ова истражување.

3. ТЕОРЕТСКА РАМКА

3.1. Нормативна рамка

Со оглед на тоа што сите актуелни концепти и состојби во областа на еднаквоста, недискриминацијата, и РЗН во контекст на медиумското известување се не само предвидени, туку и подетално разработени и образложени во постојната универзална, европска и национална регулатива (која пак, е основа за разбирање и функционирање во наведената сфера), истата ќе биде селективно прикажана во текстот подолу. **Таа е исклучително битна, бидејќи го вградува дефиницискиот и функционалниот концепт за родово заснованото насилство во чија рамка се и анализираните медиумски прилози.**

Универзална регулатива

Универзалната регулатива за човекови права датира од периодот после Втората светска војна, во кој било значајно да се воспостават основните стандарди за еднаквост и недискриминација и каде основната референца е „полот“, највидливата карактеристика на мажите и жените, како што и ќе остане долго време и што ќе биде прифатено во сите современи национални законодавства, вклучувајќи го и македонското. Целокупната универзална легислатива е преликувана во македонското позитивно право.

Така, **Универзалната декларација за човекови права (1948)** во чл. 2 ст. 1, предвидува дека „секој има право на сите права и слободи наведени во оваа Декларација, без разлика од каков било вид, како што се: раса, боја, пол, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, имот, раѓање или друг статус.“ Во иста

смисла се формулирани одредбите за еднаквост и недискриминација и во **Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (1966)** и **Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (1966)**. **Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените (CEDAW) 1979** ратификувана од страна на Македонија во 1994 година, во првиот член ја дефинира „дискриминацијата на жените како секоја разлика, исклучување или ограничување во поглед на полот, што има за последица или цел да го загрози или оневозможи признавањето, остварувањето или вршењето од страна на жените на човековите права и основните слободи на политичко, економско, општествено, културно и граѓанско или друго поле, без оглед на нивната брачна состојба, врз основа на рамноправност на мажите и жените“. Понатаму, Конвенцијата предвидува обврски за државите – потписнички во насока на елиминација на дискриминацијата на жените, вклучувајќи интервенции во внатрешните законодавства, институционална проактивност или потребно воздржување и преземање соодветни мерки во политичката, општествената, економската и културната сфера, вклучувајќи и адресирање на културолошката позадина и семејното воспитување.

Европска регулатива

Од нормативните акти кои се во оптек на европската територија, можат да се разграничат две категории: меѓународни договори и внатрешно право на ЕУ. Истите, всушност меѓусебно се поврзани за државите - членки на ЕУ, како содржински, така и процедурално. Меѓутоа, за Р.С. Македонија како држава која е надвор од ЕУ, а има започнато преговори за членство, таквата разлика има одредено значење. Имено, актите кои произлегуваат од Советот на Европа во кој Македонија е членка и кои таа ги има потпишано и ратификувано, за неа претставуваат обврзувачки акти, на ниво повисоко од законите. Во оваа категорија спаѓаат Европската конвенција за човекови права и Истанбулската конвенција.

Исто така, нашата држава и нејзините граѓани можат да водат постапки пред Европскиот суд за човекови права.

Меѓутоа, правото на ЕУ кое произлегува од договорите, регулативите, директивите и сл., само по себе не е обврзувачко за РСМ, таа и нејзините субјекти не можат да се јават како странки пред Европскиот суд на правдата. Имено, внатрешното право на ЕУ има потреба да се транспонира во македонското позитивно право, па не секоја директива или регулатива усвоена во ЕУ, има правен ефект во РСМ.

Европската конвенција за човекови права од 1950 ги предвидува основите за забрана на дискриминација, а тоа се: пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или кој и да е друг статус (чл. 14).

Таа, содржи и одредби во однос на слободите и ограничувањата на изразувањето, меѓу другото и на медиумите. Имено, според чл. 10 ст. 1: „секој човек има право на слобода на изразувањето. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и слободата на примање и пренесување информации или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Ова не ги спречува државите, но и претпријатијата за радио, филм и телевизија да им наметнуваат режим на дозволи за работа“. Во ставот 2 од истиот член се предвидуваат можни законски и други ограничувања на овие слободи, пред сè, „за заштита на државната безбедност, територијалниот интегритет и јавната безбедност, заштитата на редот и спречувањето на нереди и злосторства, заштитата на здравјето или моралот, утледот или правата на другите, за спречување на ширењето на доверливи информации или за зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството“.

РС Македонија меѓу првите ја потпиша **Конвенцијата за спречување и борба против насилството против жените и домашното насилство или т.н. „Истанбулската конвенција“**, а ја ратификуваше во 2018

година⁴. Ова беше акт од исклучително значење од неколку причини: се прифати „родот“ како битна обврзувачка категорија, се дадоа суштествени дефиниции и димензии за РЗН, но и за поширокиот контекст од кои тоа е условено и поттикнато, понатаму, експлицитно и со недвосмислено објаснување се предвидоа одредени форми на насилство кои пак, резултираа со соодветни измени во Кривичниот законик, а се предвидоа и конкретни известителни и заштитни механизми.

Истанбулската конвенција „се однесува на сите форми на насилство врз жените, вклучувајќи и домашно насилство, што несразмерно ги погодува жените“. Таа се применува на сите жртви на домашно насилство, но со особено внимание на жените жртви на родово засновано насилство (чл. 2, ст. 1 и 2). Членот 3 предвидува битни дефиниции, кои се подоцна преточени во македонскиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство (2021), а се однесуваат на: насилство врз жените, домашно насилство, род, родово засновано насилство врз жените, жртва, жени, принудни бракови, психичко насилство, демнење, физичко насилство, сексуално насилство, вклучувајќи и силување, женско генитално осакатување, присилен абортус и присилна стерилизација, сексуално вознемирување итн.

Понатаму, со Конвенцијата се предвидуваат обврски за државите за активно вклучување на родовата перспектива во јавните политики кои треба да се водат на сеопфатен и координиран начин, за што треба да се преземат мерки, распределат соодветни финансиски и човечки ресурси. Мерките потребни за спречување на насилството се насочени, освен кон законската регулација, превенцијата, обучувањето и сл., и кон „промовирање промени во општествените и културните шаблони на однесување на жените и мажите, со цел искоренување на предрасудите, обичаите, традициите и сите други практики кои се засноваат врз идејата за инфериорност на жените или врз стереотипните улоги за

⁴ РС Македонија ја потпиша Истанбулската конвенција на 08.07.2011, ја ратификуваше на 23.03.2018, а на 01.07.2018 стапи на сила.

жените и мажите“, при што „културата, обичајот, верата, традицијата или таканаречената „чест“ нема да се сметаат како оправдување за какви било акти на насилство“ (чл. 12, ст. 1 и ст. 5).

Во чл. 18 ст. 3 всушност се предвидени клучните димензии на општествено дејствување кои влијаат на заштитата од родово засновано насилство, па фактички се предвидува активна обврска за државите потписнички да преземаат мерки кои се: „засновани врз родово разбирање на насилството врз жените и домашното насилство и се фокусираат врз човековите права и безбедноста на жртвата; засновани врз интегриран пристап којшто го зема предвид односот меѓу жртвите, сторителите, децата и нивната поширока општествена средина; насочени кон избегнување секундарна виктимизација; насочени кон јакнење и економска независност на жените жртви на насилство; дозволуваат, кога тоа е соодветно, низа услуги за заштита и за поддршка на жртви да се сместени во истите простории; ги третираат специфичните потреби на ранливите лица, вклучувајќи и деца-жртви, и да им се достапни“.

Она што е битно за медиумите е дека се предвидени во делот на превенција каде се предвидува дека државата има обврска „да го поттикнува приватниот сектор, секторот за информатичко-комуникациска технологија и средствата за јавно информирање, со должна почит за слободата на изразување и независноста, да учествуваат во изработката и спроведувањето на политиките и да утврдат насоки и саморегулаторни стандарди за спречување на насилството врз жените и за зголемување на почитта кон нивното достоинство“ (чл. 17).

Дополнително, **Советот на Европа има усвоено низа препораки** кои, иако немаат правно обврзувачка сила, сепак имаат тежина и значење за дејствувањето на државите и медиумите, за родовата еднаквост и сексизмот. Овде се издвоени само неколку. Таква препорака би била онаа за родово еднаквост и медиуми CM/Res (2013) 3 која ги охрабрува медиумските организации да усвојуваат саморегулативни

мерки, етички кодекси и слично, во насока на еднаков пристап и претставеност на мажите и жените и нестереотипизирање на улогата на мажите и жените, избегнување на сексистички содржини итн.

Други слични документи би биле: Препораката Rec (97) 21 за медиумите и унапредување на културата на толеранција, Препораката Rec (2007) 17 за стандарди и механизми на родова еднаквост, Препораката Rec (2017) 9 за родова еднаквост во аудиовизуелниот сектор, Препораката Rec (2019) 1 за превенција и борба против сексизмот (каде се наведуваат конкретни потребни активности од страна на медиумите, јавниот, правосудниот сектор, образовните институции и сл.).

Од поскоро време, донесена е Препораката за борба против говорот на омраза CM/Rec (2022) 16 која упатува на тоа дека мерките кои треба да се насочат кон превенција и борба против говорот на омраза треба да диференцираат различна тежина на говорот: дали тој е потежок, односно криминализиран, или пак санкциониран на друг начин со граѓанското или управното право или пак, претставува навредлив или штетен начин на изразување. Државите треба да ја дефинираат тежината на даден говор. Препораката е да се криминализира говорот на омраза, односно да се третира не само јавното повикување на дела против човечноста, геноцид и сл., туку и јавното поттикнување на дискриминација и сексистичките закани. Медиумите и новинарите би требало да ја извршуваат својата улога на контролен механизам во демократско општество со обезбедување веродостојни информации, да избегнуваат стереотипни описи на индивидуи, групи и заедници и да дадат глас на различните општествени заедници, како и да избегнуваат предрасуди и непотребни коментари за лични карактеристики и статус. Независните национални медиумски саморегулаторни или корегулаторни тела треба да играат позитивна улога во адресирањето на говорот на омраза.

Од областа на **правото на ЕУ** во потесна смисла, Повелбата за основните права на ЕУ која добива правно-обврзувачка сила и тоа на примарно европско право со

влегувањето на сила на Лисабонскиот договор (2009), содржи општа забрана за дискриминација, меѓу другото врз основа на пол, но и на сексуална ориентација, што е одредена димензија на родот (чл. 21).

Понатаму, релевантна за македонското право во однос на медиумите е Директивата (ЕУ) 2018/1808 за изменување на Директива 2010/13/ЕУ (Директива за аудиовизуелни медиумски услуги) која предвидува активна улога на државите за стандардите на медиумските услуги во насока на борба против насилство или омраза насочена против група лица или член на група врз основа на која било од основите за дискриминација наведени во Повелбата (Сарикакис, 2021: 14).

Национална регулатива

Основен акт кој генерално ја регулира еднаквоста и недискриминацијата во РСМ, секако е **Уставот** на РС Македонија од 1991, при што би се издвоиле како побитни чл. 9 ст. 1 кој предвидува дека „граѓаните на РМ се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба“, а од ст. 2 дека „граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.“ Уставот во чл. 54 ст. 1 стипулира дека „слободите и правата на човекот и граѓанинот можат да се ограничат само во случаи утврдени со Уставот“, а во ст. 3 од истиот член дека „ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско по основ на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба“. Дополнително, Уставот ја гарантира и слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање, слободното основање на институции за јавно информирање, како и слободниот пристап кон информации (чл. 16, ст. 2 и 3).

Понатаму, овие општи уставни одредби се разработени во повеќе конкретни закони, од кои особено битни се оние кои

во дадената област претставуваат *lex specialis*, односно најдиректно ја регулираат односната материја⁵, при што повторно, направена е селекција на одредби.

Законот за спречување и заштита од дискриминација од 2020 година има за цел да ја регулираа дискриминацијата во сите сфери, наметнувајќи обврски за сите јавни и приватни субјекти. Тој ја востановува забраната по дадени дискриминациски основи, вклучувајќи и дискриминација базирана, меѓу другото, и на пол и на род, на сексуална ориентација и на родов идентитет (чл. 5). ЗСЗД, во членот 6 дава сеопфатна дефиниција за дискриминација – „секое разликување, исклучување, ограничување или давање првенство што се заснова на дискриминаторска основа, со сторување или несторување, што имаат за цел или резултат спречување, ограничување, признавање, уживање или остварување на правата и слободите на одредено лице или група на еднаква основа со други. Ова ги опфаќа сите форми на дискриминација, а во чл. 8 ги дефинира видовите дискриминација (директна и индиректна) и сложените, потешки форми на дискриминација (повеќекратна, интерсекциска, повторена и продолжена дискриминација), ја предвидува еднаквоста, а ја регулира и процедурата пред Комисијата за спречување и заштита од дискриминација.

Овој Закон го предвидува и вознемирувањето и конкретно, сексуалното вознемирување кое претставува „каков било облик на несакано вербално, невербално или физичко постапување од сексуална природа, што има цел или последица, повреда на достоинството или создавање на заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика“ (чл. 10). Според чл. 11, пак, се

⁵ Од пошироката легислатива, би напоменале дека забраната за дискриминација и дефинирањето на еднаквоста по секоја основа во правните односи се регулирани во секоја сфера од социјално и јавно значење, па се содржат во Законот за вработени во јавниот сектор, Законот за Народниот правобранител, Законот за судовите, Законот за социјална заштита, Законот за здравствена заштита, Законот за работни односи, Законот за основно образование, Законот за средно образование, Законот за високо образование и други.

дефинира виктимизацијата како „трпење на штетни последици од страна на лице поради преземање дејства за заштита од дискриминација, односно пријавило дискриминација, почнало постапка за заштита од дискриминација, сведочело во текот на постапката или на друг начин учествувало во постапка за заштита од дискриминација“.

Законот за еднакви можности на жените и мажите од 2012 година го уредува воспоставувањето на еднаквите можности и еднаквиот третман на жените и мажите во сите општествени сфери, преку предвидување основни и посебни мерки, со обврска за сите субјекти од јавниот и приватниот сектор. Како основните мерки (чл. 5), така и посебните мерки (чл. 8) се однесуваат и на средствата за јавно информирање, а на медиумите се однесува и обврската за собирање пологово разделени статистики (чл. 18). Овој Закон „забранува дискриминација, вознемирување и сексуално вознемирување врз основа на пол во јавниот и приватниот сектор во областите на вработувањето и трудот, образованието, науката и спортот, социјалната сигурност, вклучувајќи го и подрачјето на социјалната заштита, пензиското и инвалидското осигурување, здравственото осигурување и здравствената заштита, правосудството и управата, домувањето, јавното информирање и медиумите, информатичко-комуникациските технологии, одбраната и безбедноста, членувањето и дејствувањето во синдикални организации, политички партии, здруженија и фондации, други организации засновани на членство, културата и други области“ (чл. 3). Тука основниот термин е пол, но понатаму, при дефинирање на дискриминацијата по основа на пол, се наведува и родот. Законот содржи истородни дефиниции за дискриминација и сексуално вознемирување (со додавка, „по основ на пол“) како и претходно наведените кај ЗСЗД.

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на Република Македонија“ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 и 27/19 и „Службен весник на Република Северна

Македонија“ бр.42/20, 77/21 и 154/23) ги уредува правата, обврските и одговорноста на радиодифузерите, давателите на аудиовизуелните медиумски услуги по барање и операторите на јавни електронски комуникациски мрежи кои ги емитуваат или реемитуваат програмските сервиси на радиодифузерите. Меѓу порелевантните одредби се и начелата за дејноста на радиодифузерите, од кои начелото за еднаквост гласи: „еднаквост на слободите и правата независно од полот, расата, националното, етничкото и социјалното потекло, политичкото и верското убедување, имотната и општествената положба на човекот и граѓанинот“, како и начелото кое предвидува „заштита на идентитетот на жртвите на насилство“ и „почитување на пресумпцијата на невиност“ (чл. 47-а). Член 48, ст. 2 предвидува дека „аудио и аудиовизуелните медиумски услуги не смеат да содржат програми или видеоспотови или аудиовизуелни комерцијални комуникации што поттикнуваат или шират дискриминација, нетрпеливост, насилство или омраза врз основа на раса, боја на кожа, потекло, национална или етничка припадност, пол, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, политичко уверување, друго уверување, попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, лично својство и општествен статус или која било друга основа“. Посебните забрани треба да бидат во согласност со практиката на Европскиот суд за човекови права (чл. 48, ст.3).

Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство од 2021 година (ЗСЗНЖСН) е досега најдетализираниот и најсовремен закон кој ја третира оваа материја. Истиот произлегува и е сосема во согласност со Истанбулската конвенција. Имено, тој има за цел „превенција, спречување на родово заснованото насилство врз жените и семејното насилство, ефективна заштита на жртвите од каков било облик на РЗН врз жени како и на жртвите на семејно насилство...“, потпирајќи се на принципот на еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги (чл. 2). Законот предвидува како активни обврски, така

и воздржувања за јавните субјекти и вршителите на јавни овластувања со цел превенирање, заштита, истрага, казнување или правична компензација во ситуациите на РЗН. Исто така, со него се регулира имплементациониот и заштитен механизам, институционалната и меѓусекторска соработка, интегрираните политики, превентивните мерки, мерките за заштита на жртвите, заклучно со мерката за заштита од повторна виктимизација, итните и привремени мерки за заштита, можноста за судска заштита, услугите за жени жртви на РЗН и семејно насилство и заложбата за модалитети за реинтеграција на жртвите на насилство.

Од особена важност за македонско правно и општествено поимање е членот 3 од ЗСЗНЖСН каде се предвидени специфични дефиниции, дел од нив се прикажани во следот:

„1) 'Насилство врз жените' е кршење на човековите права, дискриминација врз жените и ги означува сите дејствија на родово-базирано насилство што доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и директни и индиректни закани и заплашување за такви дејствија, изнуда, произволно ограничување и/или лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот;

2) 'Родово засновано насилство врз жените' е насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја погодува. Родово заснованото насилство врз жените ги опфаќа причините и резултатот од нееднаквиот однос на моќта помеѓу жените и мажите како резултат на општествен, а не индивидуален проблем. Родово заснованото насилство врз жените се однесува и на насилството врз жените дефинирано во точките 1) и 3) на овој член;

3) 'Семејно насилство' е малтретирање, навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психичко, физичко или економско насилство со кое се предизвикува чувство на

несигурност, загрозување или страв, вклучувајќи и закани за такви дејствија, спрема брачен другар, родителите или децата или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и спрема сегашен или поранешен брачен другар или вонбрачен партнер или лица кои имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не;

4) 'Блиски лични односи' се лични односи меѓу лица кои се или биле во партнерски односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не;

5) 'Насилство од интимен партнер' е однесување на сегашен или поранешен сопружник или партнер што предизвикува физичко, сексуално, психичко или економско насилство;

6) 'Пол' ги подразбира физичките карактеристики на поединецот (репродуктивен систем, хромозоми, хормони) според кои се назначува полот кој на поединци им се определува при раѓањето, врз основа на комбинација на телесни карактеристики и внатрешни репродуктивни органи;

7) 'Род' ги подразбира општествено конструираните улоги, однесувања, активности и атрибути што дадено општество ги смета за соодветни за жените и за мажите(...);

14) 'Физичко насилство' е секое дејствие на примена на физичка сила или дејствие со кое се нарушува здравјето и телесниот и психичкиот интегритет на жртвата;

15) 'Психичко насилство' е секое однесување со употреба на присилба, заплашување или закана, кое предизвикува чувство на страв, загрозеност, вознемиреност или повреда на достоинството и психичкиот интегритет на жртвата;

16) 'Демнење' е секое намерно однесување на повторено заканување насочено кон друго лице што предизвикува лицето да се плаши за својата безбедност;

17) 'Економско насилство' е секое дејствие на ограничување или спречување во остварување и/или располагање со лични приходи и финансиски средства, за одржување на заедничкото домаќинство и за грижа на детето, со што се предизвикува економска зависност на жртвата;

18) 'Сексуално насилство и силување' е секое дејствие од сексуална природа, со кој било телесен дел или предмет, на телото на друго лице без негова/нејзина согласност. Сексуално насилство постои и кога се наведува или присилува друго лице да се вклучи во дејствија од сексуална природа со трето лице без негова согласност. Согласноста мора да е изразена доброволно како резултат на слободната волја на лицето, проценета во контекст на околностите;

19) 'Сексуално вознемирување' е секое вербално, невербално или физичко однесување од сексуална природа што има за цел или последица повреда на достоинството на лицето, особено кога се создава заканувачка, непријателска, деградирачка, понижувачка или навредлива средина...;

21) 'Присилен брак' е присилување, намамување, доведување во заблуда, закана или на друг начин принудување на возрасен или дете да стапат во брак или вонбрачна заедница;

22) 'Женско генитално осакатување' е отсекување, инфибулација или секое друго осакатување во целост или делумно на големите усни (labia majora), малите усни (labia minora) или клиторисот на жената;

23) 'Присилен абортус и присилна стерилизација' е прекинување на бременост врз жена без претходно да биде информирана и даде писмена согласност, како и вршење операција врз жена без претходно да биде

информирана и даде писмена согласност, односно разбирање на постапката чија цел или последица е да се прекине нејзината способност за природна репродукција;

24) 'Трговија со жени' е дејствие со кое преку сила, сериозна закана жртвата се доведува во заблуди или други форми на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојбата на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице или на друг начин врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа лица заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна бременост, незаконито посвојување или нему сличен однос, питачење или експлоатација заради со закон забранета активност или недопуштено пресадување делови од човековото тело и

25) 'Присилна контрола врз жените' е злоупотреба на моќ, употреба на закани, сила или други форми на присила, измама или погрешно прикажување со цел да се контролира однесувањето и животот на жените“.

Членот 5 од Законот, кој се однесува на недискриминација, предвидува дека „родово заснованото насилство врз жените е дискриминација врз жените што ги ограничува да ги уживаат правата и слободите на еднаква основа со мажите“ (ст. 1), додека „мерките, активностите и услугите за превенција и заштита на жените од РЗН и жртвите на семејното насилство се спроведуваат без дискриминација врз основа на раса, боја на кожа, потекло национална или етничка припадност, пол, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, друго уверување,

попеченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, лично својство и општествен статус или која било друга основа“. Битно за ЗСЗНЖСН е дека забранува виктимизација, односно „се забранува секое дејствие кое се презема со цел намерно или ненамерно да се казни или стави во понеповолна положба лице кое преземало дејствија за заштита од РЗН и семејно насилство, односно доколку лицето пријавило насилство, почнало постапка за заштита од РЗН и семејно насилство, сведочело во текот на постапката или на друг начин учествувало во постапка за заштита од РЗН и семејно насилство“ (чл. 6). Како ранливи жени во Законот се предвидени „бремените жени, жени со деца и деца со попеченост, самохрани мајки, жени со попеченост, жени од рурални средини, жени кои употребуваат дроги, сексуални работнички, мигрантки, бегалки, барателки на азил, жени без државјанство, лезбијки, бисексуалки и трансродови луѓе, жени кои живеат со ХИВ, бездомнички, жени жртви на трговија со луѓе, повозрасни жени, материјално необезбедени жени и други“ (чл. 7).

Овој закон регулира и прашања во контекстот врзани за Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и медиумите. Така, во чл. 22 предвидено е дека АВМУ „во рамките на своите надлежности се грижи за обезбедување на заштита на интересите, почитување на нивните човекови права и достоинство на жените жртви на РЗН и жртвите на семејното насилство“, има обврска за едукација на вработените, спроведување истражувања и анализи, преземање мерки и соработка со други организации во насока на превенција и заштита на жртви на родово засновано насилство и семејно насилство.

Во делот на превенција од Законот, меѓу другите органи на државна управа, локална самоуправа и други субјекти, се наведуваат и медиумите како должни за преземање „превентивни мерки за подигање на свеста за сите форми на родово-базирано насилство, промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги базирани на културата, обичаите, верата, традициите и другите

практики кои се засноваат на идејата за подреденост на жените и мажите“ (чл. 33). Така, и медиумите се обврзани да ги преземаат следните општи превентивни мерки:

- „1) донесуваат програма за планирање и имплементирање на превентивни мерки и активности согласно со овој закон;
- 2) спроведуваат кампањи за препознавање на последиците од родово засновано насилство врз жените и семејното насилство;
- 3) воспоставуваат систем за редовно објавување на информации за мерки за безбедност, совети и други корисни информации за превенција од насилство и
- 4) меѓусебно соработуваат во промоција и превенција од родово засновано насилство врз жените и семејното насилство“ (чл. 34).

Медиумите пак, според чл. 37, освен овие општи, преземаат и посебни превентивни мерки:

- „1) при креирањето и емитувањето информативни и едукативни програми водат сметка за подигање на свеста кај општата јавност за сите форми на родово-базирано насилство врз жени и семејно насилство, промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги и
- 2) самостојно или преку професионалните здруженија на новинари и медиумските работници воспоставуваат соработка со здруженијата за јакнење на своите капацитети за професионално известување за прашањата поврзани со насилство врз жени и семејно насилство“.

Дополнителна одредба која не ги повикува медиумите директно, но има значење при известувањето е чл. 42 кој предвидува дека „информациите за жртвата или сторителот на насилството, врз основа на кои жртвата или членовите на нејзиното семејство можат да бидат идентификувани, не смеат јавно да се објавуваат, освен ако жртвата се согласи на тоа“.

Кривичниот законик е од исклучителна битност, бидејќи криминализира одредени форми на однесување и дела. Некои аспекти во оваа смисла веќе биле предвидени, некои имаат и долга традиција на регулација во кривичното право кое датира од Југославија, па до денес, а некои измени во насока на прецизирање на материјата врзана за родово заснованото насилство се случија неодамна, произлегувајќи од Истанбулската конвенција и Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство. Најновите промени во овој акт во смисла на семејно и родово зановано насилство се извршија на тој начин што некои односни дела се криминализираа за првпат, а некои форми на РЗН се воведоа како критериум за квалификување на одредени веќе постоечки казнени дела.

КЗ содржи посебни одредби за кривичната одговорност за кривични дела сторени преку средствата за јавно информирање каде се предвидува кривична одговорност на одговорен уредник (чл. 26), на увозникот и дистрибутерот на средството за јавно информирање (чл. 27-а). Законикот дава истородни дефиниции за семејно насилство, жртва од семејно насилство и родово засновано насилство како и ЗСЗНЖСН.

Повредата на рамноправноста на граѓаните, регулирана со член 137 како дел од основите ги предвидува полот, родот, припадноста на маргинализирана група, личниот или општествениот статус, семејната или брачната состојба.

Освен наведените и мал број други закони кои регулираат материја врзана за РЗН, Собранието на РСМ во 2022 ја усвои и **Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027** која нужно содржи делови за родово заснованото насилство, почнувајќи од реферирањето на сегментот на петтата Цел на ОН за одржлив развој кој се однесува на елиминација на сите форми на насилство врз жените и девојчињата во јавната и приватна сфера.

Национална саморегулација

Саморегулацијата претставува струкова регулација со тврди и меки норми. Таквите норми, иако не се наоѓаат високо на формално-правната хиерархија, а повеќе се во сферата на етичките обврски, сепак се обврзувачки и значајни, бидејќи ја регулираат содржината на професионалните однесувања на медиумската фела, промовирајќи стандарди и соодветна реторика за заштита на човекови права, демократски вредности и општествено набљудување.

Примарен е **Кодексот на новинари** кој во рамки на принципи и етички вредности, во точка 10, наведува дека „новинарот нема свесно да создава ниту преработува информации што ги загрозуваат човековите права или слободи, нема да говори со јазикот на омразата и нема да поттикнува на насилство и дискриминација по која било основа (национална, верска, расна, полова, социјална, јазична, сексуална ориентација, политичка...)“.

Според **Декларацијата на принципи за однесување на новинарите** на Меѓународната федерација на новинари, „новинарот треба да биде свесен за опасноста од дискриминација што може да се поткрепи и од медиумите и треба да направи сè за да избегне да ја поткрепи таквата дискриминација, меѓу другото, врз основа на раса, пол, сексуална ориентација, јазик, религија, политичко или друго мислење и национално или социјално потекло“ (Сарикакис, 2023: 13).

3.2. Масовните медиуми и известувањето за родово заснованото насилство

Улогата на масовните медиуми

Улогата на масовните медиуми во современиот живот е незаменлива, земајќи ги предвид нивните основни функции: информирање, едуцирање и забавување на масовната публика.

Масовните медиуми имаат особено значајна улога во општеството и големо влијание во поглед на социјалната конструкција⁶ на реалноста, а оттаму доаѓа и нивната моќ, но и нивната одговорност кога станува збор за известувањето за одредени теми, настани и случувања. Токму при известувањето за одредени теми, настани и случувања, неизбежно е масовните медиуми нив и да ги толкуваат, врамуваат и конструираат: „Медиумите известуваат за актуелните настани ширум светот, обезбедуваат рамки за толкување, ги мобилизираат граѓаните за различни прашања, ја репродуцираат доминантната култура (...)“ (Llanos & Nina, 2011: 6).

Истражувачите во областа на масовните комуникации и масовните медиуми во дваесеттиот век сметале дека медиумите треба да бидат непристрасни и објективни при известувањето (Schudson, 2001), со цел да понудат веродостојност. Подоцна, а особено денес, ваквото гледиште е критикувано од страна на повеќето истражувачи во областа, кои сметаат дека медиумите не се едноставни „пасивни огледала на општеството“ (UKEssais, 2015), туку имаат активна улога во социјалната конструкција на реалноста. Така,

⁶ Основата за општествено конструираната природа на реалноста ја имаат поставено Бергер и Лукман (1967). Социјалната конструкција подразбира дека медиумите ја дефинираат и ја конструираат реалноста. Оттаму, произлегува дека „содржината на вестите е социјално создаден производ, а не одраз на објективната реалност“ (Cohen & Young, 1974; Shoemaker & Reese, 1996, според Fengmin, 2020, во Серафимовска, Марковиќ и Конеска-Василевска, 2022: 559).

медиумите општествено ги конструираат настаните и случувањата и им даваат специфично значење (Kruse, 2001). Медиумските производи претставуваат веќе конструирана стварност. Одредена тема или одреден настан или случување се одразиле на нечија свест [уредник/уредничка, новинар(ка), репортер(ка)] и со самото тоа се толкувани и им се припишува одредено значење.

Масовните медиуми учествуваат во обликувањето на перцепцијата на општествените случувања, како и на јавното мислење. Тие можат да имаат влијание врз ставовите и однесувањата на поединците кои се дел од масовната публика. Како што истакнува Даглас Келнер (Kellner, 1994), разните продукти на медиумската култура и медиумските слики помагаат во обликувањето на нашиот поглед на светот, но исто така и во обликувањето на нашите најдлабоки вредности: она што го сметаме за добро или лошо, позитивно или негативно, морално или неморално.

Во тој контекст, индикативна е Теоријата на поставување на дневен ред (Agenda Setting) што ја објаснува тезата на Волтер Липман (Walter Lippmann) изнесена во книгата *Јавно мислење* (Public Opinion, 1922) дека медиумите се главната врска помеѓу надворешниот свет и сликите и претставите што ги имаат луѓето во своите глави. Елементите на споменатата теорија се: квалитетот на известувањето; редактирањето, односно уредувањето – наслов, графика, подреденост на текст, подреденост на кадри и сл.; размерот на конфликтот во рамките на една вест; ефектот и градењето на една тема во текот на времето (Груевски, 2011: 375). Врамнувањето (framing) е поврзано со традицијата на Теоријата на поставување на дневниот ред, но го проширува истражувањето со фокусирање на суштината на прашањата за коишто станува збор, а не со фокусирање на одредена тема и претставува т.н. „второ ниво“. Според Грегори Бејтсон (Bateson, 1972:197), концептот на врамнување е „просторно и временско ограничување на збир на интерактивни пораки“. Оттаму, медиумите го фокусираат вниманието на одредени настани и случувања, а потоа им даваат одредено значење, односно „ги

врамуваат“. Медиумското врамување има и социолошки и психолошки корени. Начинот како нешто ѝ се презентира на масовната публика (рамката) влијае врз изборот што ќе го направат припадниците на таа публика во врска со тоа како да ги обработат дадените информации. Рамките се апстрактни и тие го структурираат значењето на пораката. Најчестата употреба на рамки се поврзува токму со медиумите и со вестите во врска со информациите што ги пренесуваат. Фокусот на врамувањето вести е: да се воспостави некаква когнитивна „кратенка“; премногу да се поедностават вестите; да се одвлече вниманието на јавноста од важни прашања; да се ограничи способноста на публиката да размислува надвор од зададената рамка и таа да се обликува когнитивно преку директни ефекти. Ентман (Entman, 1991) идентификува пет популарни начини за врамување вести: конфликт; човечки интерес/персонализација; последица; морал; одговорност.

Како што истакнува Мекомбс (McCombs, 2015), медиумите имаат големо влијание врз фокусот на вниманието на јавноста во поглед на одредени специфични прашања што припадниците на јавноста би ги сметале за најприоритетни. Исто така, медиумите го насочуваат вниманието на јавноста и кон конкретни аспекти од овие прашања. Така, „ова комбинирано влијание на медиумите врз вниманието на јавноста и создавањето на клучните детали за главните прашања на дневно ниво се нарекува улога на поставување на дневен ред/агенда од страна на медиумите“ (McCombs, 2015: 351).

Во рамките на споменатата теорија, важноста се однесува на согледаната значајност и на истакнувањето на одредени прашања и аспекти при медиумското известување. Постојат голем број на емпириски студии што ги документираат ефектите од Теоријата на поставување на дневен ред, а се однесуваат на голем број на општествени прашања и теми и вклучуваат различни медиуми, како печатот, телевизијата, социјалните медиуми... Силните ефекти врз јавноста произлегуваат токму од континуираната изложеност на многу различни комуникациски канали,

медиуми и, оттаму, на огромен број информации. Со зголеменото ниво на употреба на медиумите денес, постои и зголемен консензус за најважните дневнополитички теми и прашања меѓу различните демографски групи. Влијанието на медиумите врз релативната важност на одредени теми и прашања кај јавноста е првото ниво на оваа теорија. Некои аспекти на темите и прашањата се нагласени при медиумското известување, а други аспекти се помалку истакнати. Како што вели Мекомбс (2015), колку е поголем обемот на медиумското известување за одредено прашање или одредена личност, толку е поголема важноста на тоа прашање и на таа личност во јавноста и поголема е веројатноста јавноста да има одредено мислење за нив.

Следствено, со моќта и влијанието на масовните медиуми доаѓаат и одговорноста и последиците и, оттаму, многу се важни начините на коишто масовните медиуми одбираат да известуваат за општествените проблеми, што директно се поврзува со тоа како граѓан(к)ите ќе ги перципираат тие проблеми и дали и како ќе пристапат кон нивно сфаќање и решавање.

Медиумските институции се оние низ коишто медиумските продукти го нудат првиот одраз на стварноста, првото ниво на градење на стварноста. Во таа смисла, од клучно значење е дали и како се известува за одредени теми, настани и случувања и на кој начин се „сензибилизира“ публиката за различни општествени прашања. Оттаму, масовните медиуми претставуваат важен фактор и во претставување на родово заснованото насилство (РЗН). Како што истакнува Вајт (White, 2009), медиумите, односно уредниците, новинарите и другите медиумски професионалци, придонесуваат за ова и за слични прашања токму со начинот на вршење на својата работа, односно со: идентификувањето на проблемот и процената за вклучување на одредени тема/настан/случување како дел од медиумската содржина; нивната застапеност; целокупната уредувачка политика; начинот на известување; употребата на одреден дискурс итн.

Со оглед на моќта и влијанието на масовните медиуми како главни извори на информации, како што споменавме и претходно, тие имаат и одговорност – одговорност да ја зголемат општествената свест за РЗН и да се борат против него со алатките што ги поседуваат, пред сè преку ставање на оваа тема и на настаните и случувањата поврзани со неа во својата агенда. Имено, поголемата застапеност и соодветното известување, без сензационализам, контекстуализирано, следејќи ги новинарските стандарди и начела за професионално известување, но и моралните и етичките начела, како и користењето на родово сензитивен дискурс, се главните аспекти за квалитетно новинарско известување и, оттаму, за медиумски придонес кон оваа особено значајна и сензитивна тема. Масовните медиуми се клучен актер во обликувањето на јавната свест во поглед на односот жртва-сторител.

Како што истакнуваат авторите на *Студија за известувањето за родово-базирано насилство во медијеранската аудиовизуелна област* (Study on the news coverage of gender-based violence in the Mediterranean audiovisual area), медиумите треба: „(...) отворено да разговараат за овој проблем длабински и со поголема чувствителност, треба да усвојат и внатрешна култура на почитување што ќе помогне да се елиминираат сите манифестации на родово вознемирување и дискриминација“ (Study on the news coverage of gender-based violence in the Mediterranean audiovisual area, 2019: 6-7).

Моќта и влијанието на телевизијата како традиционален масовен медиум

И покрај рапидниот развој на новите технологии, интернет-платформи, хибридни медиуми и социјални мрежи, несомнено, телевизијата и денес е особено влијателна и претставува мошне моќен масовен медиум, кој се приспособува на промените и продолжува да функционира преку, како што

го нарекува Рејмонд Вилијамс (Raymond Williams), непрекинатиот проток (flow) на содржини „кој за многу гледачи поседува некаков вид на речиси хипнотичка моќ која ги врзува за екранот или барем ги принудува постојано да го вртат погледот кон него“ (Todorović, 2020: 140). Кон ова уште повеќе придонесуваат токму новите уреди и дигитални достигнувања. Телевизијата произведува и дистрибуира мошне големо количество на подвижни слики и емитува во текот на целото деноноќие. Исто така, телевизијата како медиумска индустрија има огромен број потрошувачи. Според тоа, телевизијата како масовен медиум претставува навистина моќно средство за влијание врз гледачите, односно масовната публика, и за обликување на општото мислење.

Она што мораме да го нагласиме тука е дека односот помеѓу изложеноста и ефектите не е ниту едноставен ниту, пак, директен, а сепак, истражувањата покажуваат дека телевизијата, видеоигрите и интернетот можат во голема мера да влијаат врз луѓето, односно врз нивните перцепции, ставови и однесувања (Anderson et al., 2010; Anderson & Bushman, 2002; Johnson et al., 2002; Wartella, Olivarez & Jennings, 1998, во Australian Psychological Society, 2013).

Според Џорџ Гербнер (Gerbner, 1998), телевизијата служи како централизиран систем што во континуитет повторува обрасци што вклучуваат идеологии, културни митови, општо знаење, динамика на односите... Според Теоријата на култивирање (Cultivation Theory) на Гербнер, развиена на Универзитетот во Пенсилванија во рамките на проектот „Културни индикатори“ (Cultural Indicators), за „тешките“ гледачи (heavy viewers) на телевизија, таа станува доминантен извор на информации и гледачите се под силно влијание од начинот на којшто телевизијата го врамува нивниот светоглед (лесните гледачи – light viewers, пак, бараат дополнителни информации од алтернативни извори, покрај телевизијата, и нивниот светоглед е различен). Во поглед на ефектите, постојат ефекти од прв ред – општите верувања за секојдневниот живот и за светот во којшто живееме и ефекти од втор ред – специфичните ставови.

Теоријата на култивирање генерално е истражувана на макрониво, во однос на вкупното гледање телевизија, но постојат и студии што поконкретно ги разгледуваат специфичните ефекти за различни жанрови и програми, како и за такви поврзани со родовите прашања и со РЗН и за различни видови на РЗН (Custers & Van den Bulck, 2012; Lull & Dickinson, 2018; Potter, 2014; Shrum, 2017). Истражувачите што се занимаваат со овие прашања ја критикуваат селективноста кога станува збор за дефинирањето и прикажувањето на РЗН, односно селективното известување во коешто редовно се испуштаат вербалните закани, вербалната злоупотреба или нефизичките форми на насилство, како и последиците од тоа (Boyle, 2005). Медиумите, вклучувајќи ја и телевизијата, ги истакнуваат, ги зајакнуваат и ги репродуцираат и родовите стереотипи генерирани во поширокиот процес на социјализација. Како што наведува Бојл (2005), ако шемите на злоупотреба на телевизискиот екран ги пресликуваат моделите на злоупотреба надвор од телевизискиот екран, тогаш голем процент на РЗН нема да биде дел од овие анализи на култивирање, што би можело да се избегне со поинклузивна и порепрезентативна концептуализација и операционализација на РЗН.

Врската помеѓу стварноста и телевизијата во голем степен се гледа во вестите и во информативните емисии. Телевизиските вести ги рефлектираат дневните случувања. Според Бојл (2005), вестите никогаш не се целосно објективни, новинарите не се целосно неутрални и тие ја толкуваат реалноста според одредени усвоени структури и идеологии. Така, телевизиските вести имаат тенденција да создадат одреден став во поглед на РЗН.

Изворите се оние што најпрвин ги обликуваат вестите, по што вестите се конструираат во професионални и организациски контексти. Притоа, улогата на уредниците, новинарите и другите медиумски професионалци е особено значајна. Конструкцијата на вестите е под влијание на „вредноста на вестите“ (news value, според Galtung & Ruge, 1981), односно според определени принципи во рамките на

професионалното новинарство се прецизира што е вредно како информација за да биде дел од вестите. Во овој поглед, има тенденција одредени теми, настани и случувања рутински да се категоризираат како вредни за да бидат дел од вестите, а тоа се должи на веќе усвоените вредности што претставуваат еден вид рамка за уредниците и новинарите (Casey et al., 2008).

Истражувачите го истакнуваат тоа дека веќе утврдените рамки што ги користат медиумите и новинарите за да ги обликуваат приказните за родово засновано и семејно насилство, вклучуваат недоволна застапеност на приказни за родово засновано и семејно насилство (Morgan & Politoff, 2012; Wilcox, 2008). Според Гилхрист (Gilchrist, 2010) и Вилкокс (Wilcox, 2008), доминантниот дискурс на премолчување и стигматизација на прашањата поврзани со родово заснованото и семејното насилство е најмногу истакнат токму тогаш кога добива ограничено медиумско известување. Другиот екстрем, пак, е прекумерната застапеност на физички и екстремни случаи на родово засновано и семејно насилство. Специфичните критериуми за „вредна“ вест во голема мера зависат од мислењето на уредникот/новинарот и на медиумот. Приказните што се сметаат како „вредни“ за да се известува за нив вообичаено се карактеризираат со акција и конфликт или драматичност, спектакл и сензационализам, но РЗН врз жени се смета за „премногу обично“ за да биде „вредна“ вест и затоа добива толку ограничено медиумско влијание (Gilchrist, 2010; Wilcox, 2008). Во оваа насока, медиумите прават разлика помеѓу „идеални“ и „неидеални“ жртви, при што „идеалните“ се позастапени во медиумското известување, односно се посоодветни да се најдат на медиумската агенда. Таквите „идеални“ жртви се по правило девојчињата, а не полнолетните жени, понатаму, тие се нежни, верни, невини и слично (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 27).

Ова претставува голем предизвик во поглед на телевизиското известување и неопходни се промени и постојано следење на овие теми, со цел излегување од рамките, поголема застапеност на други значајни прашања, како што е РЗН, покрај дневнополитичките настани и случувања, давање

на поширока контекстуализација и соодветен сензибилитет, поттикнување на истражувачкото новинарство и поддршка на самите новинар(к)и кои сакаат да се занимаваат со вакви прашања и да известуваат за нив. Клучно во овој контекст е да се сфати одговорноста што ја имаат телевизиските вести при известувањето во рамките на овие прашања, како и значајниот придонес во таа смисла.

Телевизиските вести продолжуваат да го обезбедуваат најважниот извор на информации, вклучувајќи ги и прашањата поврзани со РЗН, а токму во таа насока се неопходни професионалност и етичност во известувањето, поголема застапеност на родовите прашања, општествена контекстуализација и преземање одговорност од страна на телевизијата како медиум со големо влијание за пренесување на соодветни информации и за пренесување на соодветно знаење за вакви мошне значајни и сензитивни прашања, за продлабочување на знаењата и за поголема свесност кај јавноста.

Известување за родово засновано насилство

Кога станува збор за известувањето за РЗН, особено значаен аспект е токму родово сензитивното известување, при што мошне важни се дефинирањето на темата и аголот на известување. Во оваа смисла, во рамките на *Прирачникот за родово сензитивно известување во медиумите*, Тунева (2021: 42) наведува пет клучни техники и принципи за професионално и етичко известување за родовите прашања. Тие вклучуваат: 1. рамнотежа во поглед на присуството на жените и мажите во известувањето; 2. избегнување на родови стереотипи; 3. соодветна застапеност и на жените и на мажите; 4. родово-сензитивен дискурс/речник; 5. прашања и дискусии за родова еднаквост во рамките на надзорната улога на медиумите. Исто така, авторката (2021: 49) дава и препораки за професионално и одговорно известување за РЗН, а тие се во насока на: третирање на РЗН како нарушување на човековите

права; почитување на приватноста на засегнатите, без давање на сензитивни информации и детали, со цел зачувување на нивното достоинство, како и на нивната сигурност и безбедност; користење на повеќе извори на информации, како и консултирање на соодветни експерти; проверка на веродостојноста на информациите; давање на вистински контекст и на поширока рамка; избегнување сензационализам; користење на неутрален речник; избегнување на секундарна виктимизација. Придржувајќи се до овие техники, принципи и препораки, медиумите би можеле да бидат многу значаен чинител во промовирањето на родовата еднаквост.

Во врска со претходното, новинар(к)ите кои известуваат за РЗН често пропуштаат да внесат изјави на експерт(к)и за РЗН, за правата на жените или за заштита на децата (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 7). Дополнително, медиумското известување за насилство од партнер од истиот пол или, пак, насилството кон ЛГБТК+ заедниците е дефицитарно (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 19).

Во насока на добрите практики при известувањето, во *Водичот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примената на стандардите за известување за случаи на родово засновано насилство во медиумите*, авторката Сарикакис (2021) наведува дека медиумите при известувањето за РЗН треба да ја прикажуваат целосната слика за тоа што се подразбира под насилство; соодветно да ги контекстуализираат причините што водат кон РЗН; критички да известуваат за одговорноста на надлежните; систематски да работат на разбивање на митовите и стереотипите; да применуваат соодветни, етички и безбедни услови кога се работи за интервјуа со оние кои преживеале насилство; да не користат осудувачки и стереотипен говор итн.

Во поглед на известувањето за РЗН, клучна улога имаат уредниците/чките, односно целосната уредувачка политика на еден медиум. Во таа смисла, ставањето на темата на РЗН (и на родовите прашања воопшто) на агендата и нејзината поголема застапеност е првиот чекор кон актуализација на такви значајни, а занемарени општествени теми и прашања.

Практиката на ставањето на оваа тема како примарна на агендата, со соодветно, професионално и етичко известување за неа, како и мотивирање на новинар(к)ите за продлабочено истражување и обработка на дополнителни аспекти, би значело подигнување на свеста за овие проблеми кај граѓан(к)ите и придонес кон справување со проблемот на РЗН.

Улогата на новинар(к)ите и медиумските професионалци/ки е еднакво значајна во поглед на менувањето на перцепцијата и на ставовите во врска со РЗН. Како што истакнува Декиќ (Dečić, 2017), сегашните обрасци на известување мораат да се сменат преку соодветен избор на теми (на пример: континуиран мониторинг на работата на релевантните институции за ставање крај на РЗН; економско насилство врз жените; кибернасилство; зошто им е тешко на засегнатите да зборуваат за насилството; каква и колкава заштита им се овозможува на засегнатите според сегашното законодавство и сл.) и извори, но и на визуелна содржина што ги придружува приказните.

Она што мора да се истакне и на што упатуваат истражувањата (и одредена литература) во Македонија и во регионот (на пример, види: СРЕ, 2022; Mujkić Jukić, 2016) е дека во домашните медиуми темите не се обработуваат од родова перспектива, заклучно со теми што се поврзани со родови прашања, а кај прилозите што се однесуваат на приватната сфера и домот, не се отвораат прашањата за родот, туку, напротив, жените се идентификувани со домот и семејството. Најчеста тема на известување во рамките на РЗН е физичкото насилство, а другите форми на РЗН или се едвај присутни или отсутнуваат. Исто така, најчесто се известува откако некое насилство е извршено, значи по повод конкретен настан, односно конкретно случување, а не во континуитет, односно без да се земе предвид РЗН како општествен феномен што заслужува поголема застапеност и посериозно внимание. Ваквата исклучивост затскрива како систематските нееднаквости овозможуваат насилство врз жените и девојчињата. Одреден број известувања и воопшто не се осврнуваат на она што претходело на таквото насилство и не го

подведуваат под категорија семејно или родово засновано насилство (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 7, 13-15). Најчесто, таквите известувања содржат говор што ја обвинува жртвата дека не се придржувала до очекуваните родови норми, а степенот на сензационализам на случајот ја одредува неговата вредност да биде медиумски прикажан (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 7).

Меѓутоа, има и одредени позитивни трендови во известувањето, како што е медиумскиот интерсекциски третман на РЗН или, пак, кампањите на одредени медиуми што се фокусираат на тоа дека РЗН е општествен, а не индивидуален проблем, преку вклучување на заднински контекстуални информации (UNICEF, UNWOMEN, 2022: 18).

Она што никако не смее да се занемари кога се зборува на оваа тема е и потребата од дополнителни курсеви во рамките на формалното образование, но и обуки како дел од неформалното образование, за новинар(к)ите, преку коишто тие подлабински и подетално ќе се запознаат со родовите прашања и ќе стекнат соодветни вештини за посеопфатно и поквалитетно известување поврзано со овие теми и прашања, кои се специфични и сензитивни и бараат сериозност, посветеност и етичност.

Медиумите мораат да преземат поактивна улога во превенцијата на РЗН и секогаш да ги имаат предвид ефектите од приказните на засегнатите. Исто така, кога медиумите размислуваат за различните начини на производство на медиумски содржини што се родово сензитивни, тие најпрвин треба да ја визуализираат природата на сликите што треба да бидат претставени за да можат да проценат што би предизвикало стереотипи. Надминувањето на стереотипите не подразбира само радикални промени туку и континуирано разгледување на целокупниот процес на родова социјализација. Медиумите и јавноста мораат да учат од грешките од минатото (Sharma & Pathak-Shelat, 2017).

Медиумите, новинарите и медиумските професионалци можат да дејствуваат како јавно ефикасен коректив кога се потпираат на доверливи извори што им ги обезбедуваат

основите и содржината за нивното известување, а притоа е особено значајно да ги земат предвид и податоците и фактите што се засноваат на резултати од научни истражувања (ERUM, 2019).

Во контекст на претходното, особено значајна е соработката на медиумите со академската заедница и одредени институции, односно размената на информации меѓу медиумите, институциите и невладините организации што се занимаваат со овие прашања, што би подразбирало: полесен пристап на медиумите до одредени статистички податоци, извештаи и информации подготвени од институциите и невладините организации, како и размена на информации преку директни и неформални контакти, и заеднички обуки (Dekić, 2017).

Дискурсои и терминологијата во рамките на известувањето за родово засновано насилство

Со оглед на тоа дека медиумите со јавноста примарно комуницираат преку јазикот, со изборот на зборови, фрази и нивното комбинирање, како и формулирањето реченици и користењето на определен речник, дискурс, како и одбирањето на одредена терминологија, особено е важно да се задржиме и на овој елемент од известувањето за РЗН. Јазичната формулација и користењето на одреден дискурс и на одредена терминологија влијаат врз обликувањето на сликата за родовите прашања и за РЗН. Особено значајни се насловите, кои влијаат врз перцепцијата на јавноста за некој настан или некое случување или, пак, за некоја инволвирана личност (Gillespie et al., 2013; Taylor, 2009).

Несоодветната употреба на јазикот и погрешната терминологија придонесуваат кон зголемување на штетните културолошки митови и стереотипи и промовираат ограничени претстави за родовите прашања. Тунева (2021: 42) укажува на тоа дека „користењето родово сензитивен речник во медиумското известување овозможува да се согледа

разликата меѓу потребите на жените и мажите и да се спречат стереотипите и погрешните претпоставки што ги имаат луѓето во однос на родовите улоги во општеството“.

Она за коешто треба да се води сметка кога станува збор за дискурсот и терминологијата е: да се употребува прецизен и точен јазик при известувањето и опишувањето на одреден настан, односно одредено случување; да се употребува соодветна терминологија; да се избегнува стереотипен јазик; да се избегнува осудувачки јазик; да не се употребуваат културолошки обоени зборови; да не се употребуваат навредливи зборови; да се избегнува сензационалистички говор; да не се употребува груб и наметлив говор; да се внимава на тонот (Сарикакис, 2021: 24). Исто така, особено значајно е да се користат вистинските зборови и изрази што точно и прецизно ќе ги опишат поимите и концептите и ќе ги контекстуализираат и сензибилизираат соодветно.

Во контекст на претходното, клучна е и соработката со институции, експерти и невладини организации, како што споменавме и претходно, кои би можеле да понудат соодветна поддршка и помош, преку изготвување на разни прирачници и водичи, како и организирање обуки и работилници, со цел подобро користење на јазикот и подобра комуникација, во насока на попрофесионално и поквалитетно известување.

Така, со цел да им се понуди помош на медиумите, новинарите и медиумските професионалци во Македонија при известувањето за родови прашања и за РЗН како мошне значајна и сензитивна тема, Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство – Глас против насилство има изготвено *Водич во терминологијата за родово базирано насилство за новинари и медиумски работници*. Според авторките на овој водич (Димушевска, Саит и Доковска, 2016: 9), целта на *Водичот* е „да им помогне на новинарите и медиумските работници во известувањето за формите на родово базирано насилство, а со тоа и во адресирањето на различните аспекти на ова прашање“. Она што го истакнуваат авторките е дека медиумите и новинарите треба да избегнуваат осудувачки јазик.

Во врска со јазикот и терминологијата, а поврзано со времето во коешто живееме и со сите технолошки достигнувања и комуникациски алатки, изготвен е и *Поимник на родово базираното насилство извршено со (зло)употреба на технологијата*. Авторите на *Поимникот* наведуваат дека РЗН извршено со (зло)употреба на технологијата е многу честа појава, но сè уште претставува предизвик дефинирањето на овој вид насилство и на начините на коишто се извршува тоа, особено поради рапидниот развој на технологијата. *Поимникот* нуди дефиниции што се поткрепени со соодветни примери, а му претходи консултативен процес и соработка со експерти и со јавноста (УНФПА, 2023).

Во овој извештај, исто така се земени предвид дадените речници и поимници, а консултирана е и соодветна литература, како и експерт(к)и, со цел колку што е можно поточно и поправилно користење на јазикот и терминологијата во рамките на родовите прашања и на РЗН.

4. РЕЗУЛТАТИ

Резултатите ќе бидат прикажани во две целини. Првата се однесува на прилози кои прикажуваат конкретни случаи/настани на РЗН, а втората се однесува на прилози, кои презентираат одредени состојби поврзани со РЗН, како податоци од истражувања, статистички податоци, однос на релевантните институции и мерките што тие ги преземаат во однос на РЗН во РС Македонија, но и надвор од неа.

4.1. Прилози кои обработуваа конкретни настани што се однесуваат на родово засновано насилство (РЗН)

Како што е веќе погоре напоменато, со цел да се обезбеди референтна точка за тоа колку всушност имало случаи на родово засновано насилство во првите 10 дена од јануари, февруари и март 2023 година (т.е. за периодот од кој е извлечен примерокот за анализа) беше направен преглед на дневните билтени на МВР во месеците јануари, февруари и март. Анализата покажа дека во тој временски период биле идентификувани 44 пријави за случаи кои би требало да се квалификуваат како родово засновано насилство.

Табела 1. Извештаи за случаи поврзани со РЗН во Билтенот на МВР за првите десет дена од месеците јануари, февруари и март 2023 година

Месец	Број на извештаи
Јануари 2023 г.	17
Февруари 2023 г.	12
Март 2023 г.	15
Вкупно	44

Во табелата која следи даден е приказ на застапеност на прилозите кои се однесуваа на родово засновано насилство според месец и телевизија, како и автор(к)и и извори (соговорници и соговорнички чии изјави беа емитувани, парафразирани изјави, соопштенија итн.) според пол.

Табела 2. Приказ на застајаносѝ на прилози кои се однесуваа на конкретни настани кои утишуваа на родово засновано насилство

ТВ	Број на прилози			Вк.бр. прилози	Автор/ка на прилог		Извори на информации		
	Јануари	Февруари	Март		М	Ж	М	Ж	Друго*
Канал 5	0	2	0	2	0	2	0	3	3
Телма	0	3	2	5	2	3	1	5	2
Сител	0	1	3	4	1	3	2	2	10
МРТ 1	0	1	2	3	1	2	2	2	3
Алфа	0	2	2	4	0	4	1	2	3
МРТ 2	0	0	1	1	0	1	0	1	0
21 - М	0	0	2	2	1	1	0	1	2
Алсат	0	1	0	1	0	1	0	0	1
Вкупно	0	10	12	22	5	17	6	16	22

* Под Друго се подразбираат други, колективни извори (на пример: НВО, Основен суд во Струга, МВР, ОЈО и сл.).

Кај телевизиите кои беа предмет на анализа, во периодот јануари, февруари и март 2023 беа идентификувани 22 прилози кои се однесуваа на конкретни настани при што најголем број беа објавени во март (12), а во јануари ниту еден. Во однос на телевизиите може да се каже дека темата за родово засновано насилство преку конкретни стории во информативните изданија беше присутна само со по еден прилог на ТВ Алсат - М и МРТ 2, додека опсегот кај другите телевизии се движеше од 2 до 5 (5 прилози беа идентификувани кај ТВ Телма). Според авторот/авторката на прилозите: 5 прилози беа подготвени од новинари, а 17 од новинарки. Како извори на информации во прилозите се јавија 16 жени и 6 мажи, а како други извори се јавија 22 колективни извори (на пример НВО, Основен суд во Струга, МВР, ОЈО и сл).

Овие 22 прилози се однесуваа на вкупно 10 настани од кои само во два случаи станува збор за дела кои се случиле во периодот на анализата и кои потенцијално би се нашле меѓу оние 44 од Билтенот на МВР (сексуално вознемирување на девојка од таксист и злоставување на малолетничка во училиште во Прилеп), 14 прилози се однесуваа на судски случаи поврзани со РЗН, еден беше за протестите во земјава по повод 8 Март, а пет се однесуваа на настани од странство. Всушност, повеќе од половина од прилозите (12) се однесуваа на судењата поврзани со Јилдиз Веалоска (родилка од Дебар која при породување со царски рез во август 2020 година во илегалната ординација на д-р Мухамед Асани во Струга остана без матка, бубрег и јајник), а два на судскиот процес за девојка која го убила своето момче.

Следува подетален преглед (по прилог) во однос на описи на прилозите, автор(к)ите и изворите кои беа забележани во прилозите во информативните изданија кои третираа конкретни стории на РЗН.

Табела 3а. Приказ на прилози според ТВ, датум, време на емитување, опис на прилогот, автор на прилогот и извор на информации

ТВ	Датум	Време на емитување на емисија	Опис на прилог*	Автор/ка на прилогот	Наведени извори во прилогите
Алфа	10.03	12:30	„По трет пат одложено рочиште за случајот со родилката од Дебар“	Новинарка	Јилдиз Веапоска; Сашо Јанев – адвокат на Веапоска
Алфа	01.03	20:00	„Аларм за злоставување на малолетничка во училиште во Прилеп“	Новинарка	Директорка на средното училиште Орде Чопела; Меѓуопштински Центар за социјална работа Прилеп
Алфа	03.02	12:30	„Платформата за родова еднаквост бара на гинекологот да му се доземе лекарската лиценца“	Новинарка	НВО Платформа за родова еднаквост
Алфа	02.02	17:00	„Условна казна доби гинекологот Асани за ординацијата во која ја остави родилката Велоска без матка, јајници и бубрег“	Новинарка	Основен суд Струга

MPT 1	10.03	15:00	„Одложено судењето на родилката од Дебар“	Новинарка	Јилдиз Веапоска; Сашо Јанев – адвокат на Веапоска
MPT 1	10.03	17:00	„Донесена пресуда за давење на момче од Желино“	Новинар	Адвокат Ибраим Бајрами; Основен Суд Тетово и ОЈО
MPT 1	02.02	19:45	„Пресуда за поранешниот директор на болницата Јилдис Веапоска: родилка од Дебар сведок на постапката“	Новинарка	Основен суд струга; Јилдиз Веапоска
21-M	07.03	18:00	„Присилните бракови на жените имигрантки загрижувачки феномен во Европа“	Новинар	Жена од Пакистан, мајка на 3 – годишно дете (се слуша само гласот)
21-M	08.03	18:00	„Во Косово 8 Март се одбележува со повици против насилство врз жените“	Новинарка	Соговорнички - активистки
MPT 2	03.01	18:00	Прилог за женски музички групи на кои им се забрануваат концерти во Турција	Новинарка	Пејачка која сведочи како нејзините концерти се откажуваат од страна на властите

Канал 5	02.02	18:00	„Условна казна за гинекологот Асани поради нелегалната одринација каде давал здравствени услуги“	Новинарка	Јилдиз Веапоска
Канал 5	03.02	15:00	„Платформа за родова еднаквост: забрана за вршење лекарска дејност на гинекологот Асани“	Новинарка	Јилдиз Веапоска; Лекарска комора; Платформа за родова еднаквост; Санитарен и здравствен инспекторат; Елизабета Божиновска (Платформа за родова еднаквост)
Сител	02.02	12:00	„Условна казна за гинекологот Асани од Струга“	Новинарка	Јулдз Веапоска; Основен суд Струга
Сител	10.03	15:30	„Судење за убиството на 16 годишникот кај тетовско Бањиче“	Новинарка	Основен суд Тетово; Јавно обвинителство Тетово; ЈО на Македонија; Ибраим Бајрами (адвокат)

Сител	10.03	Утринска програма	„Недोलичен транспарент со вулгарна содржина и навреда кон Црквата фрли дамка на протестот за правата на жените“	Новинар	Хелсиншки комитет; Медуза; Хера; Македонска православна црква; Комисија за односи со верските заедници
Сител	10.03	16:00	„По трет пат одложен судскиот процес за родилката која остана без органи“	Новинарка	Јилдиз Веалпоска; Сашо Јанев – адвокат; Основен суд Струга
Телма	02.02	18:30	„Фудбалерот Гринвуд ослободен од обвинението за силување“	Новинар	Нема извор, се зборува за фудбалерот Гринвуд и за неговата девојка
Телма	04.03	16:00	Состојба на жените за време на инвазија на Русија на Украина	Новинарка	Изјава на жителка од Украина по име Олесија; Изјави на две мајки на мали деца
Телма	02.02	Утринска програма	Девојка на ФБ пријавила сексуално вознемирување од таксист, следеле непристојни коментари	Новинарка	Сара Миленковска од Платформа за родова еднаквост

Телма	02.02	15:30	Условна казна за гинекологот Асани“	Водителката на вестите го читаше прилогот	Основен суд во Струга
Телма	10.03	15:30	Одложено рочиштето во случајот со Јилдиз Веапоска	Водителот на вестите го читаше прилогот	Јилдиз Веапоска; Сашо Јанев – адвокат на Веапоска; Основен суд Струга
Алсат-М	03.02	16:00	Јилдиз Веапоска „Невладините ја бараат лиценцата на докторот“	Водителката на вестите го читаше прилогот	Рекција на НВО (не е прецизно именувана)

* Ако прилогот имал телоп, како опис е приложен телопот што е даден во наводници. Ако прилогот немал телоп, описот не е во наводници.

Во Табела 3а. даден е приказ на прилозите што обработуваа настани што се однесуваа на РЗН според: медиум, датум, часот кога беше емитувана информативната емисија во која беше содржан прилогот што беше предмет на анализа, опис на прилогот (за прецизно определување на прилозите како опис беше наведен еден од телопите дури и кога имаше повеќе од еден, а онаму кадешто немаше – кратко е сумирана главната тема), пол на новинарот/новинарката и кој се јавуваше како извор на информации. Според добиените информации може да се констатира дека жените доминираа како авторки на прилозите (во 16 од 22 прилози). Како извори се јавуваа лица од обата пола, официјални институции, невладини организации, лицата кои биле изложени на насилство.

Табела 3б. Приказ на прилози според држава на која се однесуваа прилозите

Производство	Држава	Број на прилози	Каде беше објавен прилогот
Сопствено производство	Македонија	17	Овие прилози беа застапени кај сите ТВ на македонски кои беа предмет на анализа
Преземен прилог од Associated press	Украина	1	Емисија „Код“ (ТВ Телма) Забелешка: во истата емисија беше застапен и дел кој беше производство на ТВ ТЕЛМА
Европа во фокус	Турција	1	Главни вести (МРТ 2)
Глас на Америка на албански јазик	Косово	1	Главни вести (ТВ 21 – М)
Глас на Америка на албански јазик	Италија	1	Главни вести (ТВ 21 – М)
Не е јасно назначено	Англија	1	Рубрика спорт (ТВ Телма)

Најголемиот број прилози беа од домашно производство (17), инцидентно беа застапени прилози кои беа преземени од други медиуми, а кои обработуваа различни облици на родово засновано насилство. Телевизиите на албански јазик главно обработуваа теми кои се однесуваа на настани кои не се поврзани со состојбите во Македонија.

1. Прилози кои се однесуваа на судските процеси поврзани со Јилдиз Беапоска

Најголем број од селектираните прилози се однесуваа на судскиот процес поврзан со Јилдиз Беапоска. Овие прилози се однесуваа на двата судски процеси (едниот на 02.02.2023, а вториот на 10.03.2023), а истите се случуваа во рамките на периодот предвиден за мониторингот на селектираните телевизии. Овој случај беше застапен кај сите медиуми на македонски јазик и со еден прилог беше застапен кај ТВ Алсат - М.

Во однос на општите новинарски професионални стандарди, генерално може да се каже дека кај сите телевизии се забележуваше дека прилозите соодветствуваа на сите професионални стандарди. Во прилозите беа наведени и цитирани или парафразирани изворите; актер(к)ите беа именувани и за нив новинар(к)ите известуваа неутрално; се забележуваше соодветен сооднос на најавата на прилогот со содржината на прилогот како и со визуализацијата на прилогот. Прецизно беа наведени новинарот/новинарката и најчесто како автор(к)и на прилозите се јавуваа жени.

Од 22 прилози идентификувани како прилози кои се однесуваа на конкретни настани за родово засновано насилство, 12 (52%) се однесуваа на судските процеси поврзани со Јилдиз Беапоска. Од овие 12 прилози, 3 се однесуваа на реакцијата на НВО „Платформа за родова еднаквост“, останатите беа известување за двете судски рочишта.

Табела 4. Приказ на прилози кои се однесуваа на судскиот процес и поврзани со Вејоска

	Датум	ТВ	Траење на прилог	Траење на претходниот прилог	Траење на следниот прилог	Колкав % зазема прилогот	Редослед во вестите
1.	02.02.	Канал 5	2 мин. и 11 сек.	2 мин.	2 мин.	6.2%	8
2.	03.03.	Канал 5	3 мин. и 10 сек.	3 мин. и 36 сек.	Нема прилог	9.92%	Последен
3.	02.02	Алфа	3 мин. и 34 сек.	3 мин. и 25 сек.	1 мин. и 4 сек.	11%	6
4.	03.02	Алфа	2 мин. и 2 сек.	1 мин. и 35сек.	1 мин. и 33 сек.	10%	8
5.	10.03	Алфа	1 мин. и 53 сек.	37 сек.	3 мин.	7%	3
6.	02.02	МРТ 1	2 мин. и 11 сек.	55 сек.	45 сек.	10%	8
7.	10.03	МРТ 1	1 мин. и 41 сек.	1 мин. и 15сек.	1 мин. и 27 сек.	10%	8
7.	02.02.	Сител	2 мин. и 2 сек.	50 сек.	2 мин. и 29 сек.	9.27%	Претпослед.
8.	10.03	Сител	1 мин.	1 мин. и 50 сек.	2 мин.	2.59%	6
9.	10.03	Телма	1 мин. и 17 сек.	19 сек.	1 мин. и 14 сек.	2.66%	10

10.	02.02	Телма	1 мин.	2 мин.	3 мин.	2.5%	8
11.	10.03	Телма	1 мин. и 17 сек.	19 сек.	1 мин. и 44 сек.	2.66%	10
12.	03.02	Алсат – М	1 мин.	2 мин.	1 мин.	2%	10

Генерални карактеристики на известувањето во прилозите кои се однесуваа на Јилдиз Веапоска: случајот главно се третираше во областа на судството, не беше именуван како родово засновано насилство, прилозите имаа информативен карактер (како жанрови доминираа извештаите и вестите), наведени беа прецизни извори кои беа најчесто цитирани, поретко парафразирани. Како извори се забележуваа Јилдиз Веапоска, Основниот суд во Струга и адвокатот на Веапоска. Кај сите прилози без исклучок како извор изостануваше страната на гинекологот Асани од Струга бидејќи одбивал да даде изјава за медиумите. За него само се зборуваа и како илустрација беа употребени архивски снимки на кои беше прикажано како лекарот седи во некоја канцеларија. Во информативните прилози сите именувани актер(к)и беа прикажани неутрално. Информативните прилози беа кратки и нивниот опсег беше од 1 минута и 17 секунди до 2 минути и 11 секунди. Прилозите кои се однесуваа на реакцијата на НВО „Платформа за родова еднаквост“ се движеа околу 3 минути. Опсегот на проценти кои отпаѓаа на целните прилози се движеа од 2.5% до 11%. Во однос на редоследот на прилозите на оваа тема скоро кај сите вести, тие беа најчесто помеѓу последните, а во два случаи се јавија и како (прет)последни.

Табела 5. Временоси на прилозиите во информативниите програми

	Датум	ТВ	Област и главна тема во претходниот прилог	Област и главна тема на анализата прилог	Област и главна тема на следниот прилог	Жанр на прилогот
1	02.02.	Канал 5	Здравство - не се набавени лекови за болни од цистична фиброза	Донесена условна казна за гинекологот на Јилдиз Веалоска	Економија – вработените во финансии не излегле на протест	Извештај
2	03.03.	Канал 5	Здравство - не се набавени лекови за болни од цистична фиброза	Реакција на НВО за донесената казна за гинекологот на Јилдиз Веалоска	Нема прилог што следи	Извештај
3	02.02.	Алфа	Внатрешна политика - коализирање на Таравари со ДУИ и влез во Влада	Донесена условна казна за гинекологот на Јилдиз Веалоска	Правосудство – судење на Лидија Димова за злоупотреба на службена должност	Извештај
4	03.02.	Алфа	Здравство - набавка на лекот трикафта за болните од цистична фиброза	Реакција по повод условната казна на гинекологот на Јилдиз Веалоска	Корупција – Антикорупциска бара кривично гонење на директорот на Агенција за млади и спорт	Извештај

5	10.03.	Алфа	Внатрешна политика - Биљал Касами за спојувањето со фракционерите на ДУИ	Одложено судското рочиште за гинекологот на Јилдиз Веалоска	Здравство - повторно нема лек за дијабетичарите	Извештај
6	02.02.	MPT 1	Корупција - кадар на Арсовска добива тендери	Условна за гинекологот на Јилдиз Веалоска	Корупција и криминал – неразрешени судски процеси за корупција	Извештај
7	10.03.	MPT 1	Меѓународна политика - Агилер не открива детали за црната листа	Одложено судење на гинекологот на Јилдиз Веалоска	Образование – во Марија Кири отворена првата прва градска биотехнолош. лабораторија	Извештај
8	02.02.	Сител	Здравство/економ. – пронајдена храна со поминат рок	Донесена условна казна за гинекологот на Веалоска	Меѓународна политика – светот денес	Извештај
9	10.03.	Сител	Здравство - набавка на лекот Трикафта	Одложено судењето на гинекологот на Јилдиз Веалоска	Локална самоуправа – Арсовска, реакции на жители од Бутел	Извештај

10	10.03.	Телма	Образование - наставници и директори без лиценци, ДИЦ не ги издава	Одложено судењето на гинекологот на Јилдиз Веапоска	Правосудство – судење за убиство на 16-годишник кај тетовско Бањиче	Извештај
11	02.02.	Телма	Судство - случај Ласкарци	Донесена условна казна за гинекологот на Јилдиз Веапоска	Кризис - спречување на пожари	Извештај
12	03.02.	Алсат - М	Здравство - набавка на лекови	НВО ја бараат лиценцата на Мухамед Асани	Образование - инспекторатот на терен	Извештај

Се забележува дека прилозите кои се однесуваа на судските процеси поврзани со Јилдиз Веапоска беа емитувани пред или после прилози кои беа поврзани со судски процеси, здравство или корупција. На пример на 02.02 во главните вести на ТВ Канал 5 во 18.00 часот претходеше прилог кој се однесуваше на отсуство на набавка на лекот за цистична фиброза. Во определен случај, како што е тоа со вестите емитувани на 02.02 на ТВ Сител, обата прилози, и оној кој претходеше и оној кој следеше, на никаков начин не беа асоцирани со судскиот процес поврзан со Јилдиз Веапоска.

Покрај информативното пренесување на исходот од двете судски рочишта во случајот на Јилдиз Веапоска, на две телевизии (ТВ Канал 5 и ТВ Алфа) пренесена беше реакцијата на НВО „Платформа за родова еднаквост“. Кај прилогот на ТВ Канал 5, и покрај информативниот карактер, се забележуваше интензивирање на значењето на судскиот процес преку употреба на снимки каде беше прикажана болница, инструменти, болничка соба.

Согласно типовите на насилство насочени кон жената кои можат да бидат идентификувани од прилозите кои се однесуваа на судските процеси поврзани со Јилдиз Веапоска, се работеше за **„репродуктивно насилство врз жени (од страна на државата, властите, здравствените институции итн.)“**.

Социополитичкиот контекст на конкретниот случај е во доменот на корупција во здравството, законите за извршување на здравствена дејност и здравствена заштита на пациентите.

Табела 6. Приказ на содржина на шелот

Датум	ТВ	Телоп
02.02	Алфа	„Условна казна доби гинекологот Асани за ординацијата во која ја остави родилката Веапоска без матка, јајник и бубрег“
02.02	MPT 1	„Пресуда за поранешниот директор на болницата Јилдиз Веапоска: родилка од Дебар, сведок во постапката“
10.03	Алфа	„По трет пат одложено судското рочиште за случајот со родилката Веапоска во Дебар“
10.03	MPT 1	„Одложено судењето за родилката од Дебар“
03.02	Алфа	„Платформата за родова еднаквост бара на гинекологот да му се одземе лекарската лиценца“
02.02	Канал 5	1. „Условна казна за гинекологот Асани поради нелегалната ординација каде давал здравствени услуги“ 2. „Веапоска: верувам дека во мојот случај правдата ќе биде задоволена“
02.02	Сител	„Условна казна за гинекологот Асани од Струга Јилдиз Веапоска, родилка од Струга“
03.02	Алсат - М	„НВО ја бараат лиценцата на Асани“

Во табелата е даден приказ на неколку карактеристични содржини емитувани во рамки на прилозите како телопи.

Веапоска, жена која беше изложена на насилство се именуваа како родилка која останува без органи, која се бори правдата да биде задоволена. Се употребуваа соодветни термини за да се опише штетата по здравјето на пациентката.

Во прилогот на Телма објавен на 10.03 за откажаното рочиште беше забележано прашање од страна на новинарка (не можеше да се забележи од кој медиум е новинарката) кое предизвика чувство на непријатност кај жената кон која беше упатено. Во прилогот, Веапоска објаснуваа дека и е нарушено здравјето (и физичко и психичко), дека добива психолошка помош и дека била повторно на хируршка интервенција. На прашањето на новинарката: „А што опериравте сега?“, Веапоска со видна непријатност одговори дека оперирала жолчка, а во нејзиниот тон можеше да се забележи како да се извинува дека не била посериозна операција туку „само жолчка“.

Лекарот кој е сторителот беше отсутен во сите прилози поради одбивање од негова страна да даде изјава за медиумите. За него се истакнуваа дека поседувал здравствена ординација во која давал здравствени услуги и кому треба да му се одземе лиценцата. Неговиот глас недостасуваше во сите прилози, а гласот на Лекарската комора беше многу тивок. Терминот „згрозени“ беше употребуван од страна на НВО „Платформа за родова еднаквост“ и автентично беше пренесен од ТВ Канал 5, а при неговата употреба се мислеше – од одлуката на Основниот суд во Струга.

2. Прилози кои се однесуваа на судењето за убиено момче

Убиството беше објавено во билтенот на МВР на 22.12.2022 кога било извадено телото на малолетникот. За убиството беше обвинета малолетничка. На 10.03 беше судењето за убиството на малолетникот за што известуваа ТВ

Телма и МРТ 1. Обата објавени прилози беа информативни (жанр на прилозите – извештај). Известувањето за настанот соодветствуваше на новинарските стандарди. Кај обата прилози во целост соодветствуваа најавата на прилогот со содржината и визуализацијата. Наведени беа прецизни извори кои беа цитирани или парафразирани. Во изворите изостануваше страната на малолетничката осомничена за убиството, што е соодветно бидејќи како што беше цитиран адвокатот: „Според законот не смее да издава информации во јавност. Во случај каде жртви се малолетници законот не дозволува објавување информации“. Актер(к)ите беа јасно именувани и за нив се говореше неутрално.

Кај ТВ Телма идентитетот на убиеното момче беше во целост презентиран (генералии, возраст, место на живеење – „Бајрами, „16-годишник“), додека малолетната девојка беше именувана како „осомниченото женско лице кое се товари за убиство е на 17 години“. На МРТ 1 беше истакнато: „17-годишна девојка со умисла го лишила од животот момчето, прво со остар предмет го удрила неколку пати во главата 16-годишното момче, па после го турнала во реката Пена“. Времетраењето на прилогот на ТВ Телма беше околу 1 минута и 18 секунди и тој опфаќаше околу 4% од вестите, додека на МРТ 1 траеше 1 минута и 40 секунди и опфаќаше 4% од вкупниот простор на вестите. Овие прилози беа на самиот крај од вестите (11 по ред на ТВ Телма, односно 18 на МРТ 1). На обете телевизии, прилозите беа врамени помеѓу прилози кои известуваа за судско рочиште (судски процес поврзан со Јилдиз Веапоска и случај „Империја“ – кај ТВ Телма и кај МРТ 1 прилогот за убиеното момче беше сместен помеѓу судскиот процес за родилката Јилдиз Веапоска и судење на Маријан Стаменковски од Доказ).

Медиумите кои известуваа за судењето остануваа воздржани во определувањето на мотивите за насилството и анализата на личноста на сторителката и убиениот. Настанот не беше определен како родово засновано насилство.

Ова убиство би можело да биде определено како **насилство од интимен партнер/поранешен партнер**,

иако за тоа во периодот кога е објавен прилогот нема сознанија.

3. Сторија за повлеченошо обвинение за обид за силување изречена на фудбалер на „Манчестер јунајтед“

Овој прилог беше објавен само од страна на ТВ Телма во рубриката „спорт“. Прилогот беше преземен од странски медиум, но не беше јасно кој/а е новинарот/ката кој/а го подготвил/а прилогот, како и кои се изворите. Како актер(к)и се посочуваа фудбалерот кој беше обвинет за силување и девојката која беше именувана како „негова 21-годишна девојка“. Настанот во овој прилог не беше определен како родово засновано насилство иако за тоа се зборуваше, главна тема беше веста дека откако е повлечена оптужбата за обид за силување, фудбалерот ќе се врати на фудбалот. Прилогот беше проткаен со снимки од фудбалски терен, фудбалерот како дава изјава и фотографии од девојката која имаше крв на устата и модринки по телото. Визуализацијата соодветствуваше со содржината на прилогот, како и најавата на водителот со текстот на прилогот. Начинот на кој се обработуваше темата добиваше сензационалистички карактер (ТВ Телма, 02.02.2023 вести во 18.30, прилогот беше емитуван во рубрика спорт во 19 часот и 08 минути).

4. Прилози од сиранска продукција

Во прилозите кои беа предмет на анализа вклучени беа и оние во кои се анализираше состојбата на жените во Украина како резултат на војната (емисија „Код“ на ТВ Телма); состојбата на жените во Косово („Глас на Америка“ (ВОА) на албански на ТВ 21 – М); реакција на музичарки од Турција („Европа во фокус“ на МРТ 2) и сторија за принудните бракови на жените во Италија („ВОА“ на албански јазик на ТВ 21 – М). Сите прилози соодветствуваа на новинарските стандарди за

известување: соодветност на текст со визуализација, точно наведување на извори и актер(к)и како и соодветна визуализација.

А) ТВ Телма – Емисијата „Код“ која беше емитувана на 04.03.2023, со времетраење од 16 часот и 08 минути до 16 часот и 37 минути, (околу 30 минути) се однесуваше на состојбата во Украина во екот на воените случувања. Повод за емисијата беше посетата на Украина од страна на екипата на ТВ Телма како дел од делегацијата предводена од министерката за одбрана Славјанка Петровска. Емисијата беше репортажа во која беа презентирани снимки од разурнати објекти, секојдневниот живот на населението во воени услови како и кратка изјава од министерката и официјалните лица во Украина кои биле домаќини на министерката.

Во продолжение од репортажата за посетата на министерката следеше кратка репортажа (од 16:25 часот до 16:30 часот – 5 минути) подготвена од репортерка, а која се однесуваше на животните стории на две мајки кои се породиле на истиот ден кога започнала воената инвазија на Русија врз Украина (24.02.2022). Како соговорнички во овој дел се појавуваа Анастасија Морхун – мајка на Роман и Алина Мустафиева – мајка на Ева. Во прилогот прво беше презентирана сторијата на едната, а потоа и на втората мајка, при што обете беа снимени заедно со децата, едната во домашни услови, а другата како го шета детенцето во парк. Обете мајки ги раскажуваа своите животни стории и изразуваа среќа за мајчинството.

Во последниот сегмент на емисијата беше презентирана сторија од Associated Press која беше преземена, обработена и емитувана од страна на екипата на „Код“, а презентирана од новинарка (од 16:30 часот до 16:37 часот). Во овој сегмент беше даден осврт на активностите на УНФПА (United Nations Population Fund) и се говореше за разорното влијание на војната врз жените и девојчињата („Војната и масовното раселување го зголемуваат ризикот за насилство против жени и девојчиња вклучувајќи го и сексуалното насилство, експлоатацијата и злоупотребите“, цитат од новинарката).

Особен акцент беше ставен на мајките и мајчинството, па новинарката истакна дека: „Голем број мајки биле принудени да се пораѓаат во подрумите и бункерите во тешки услови. За илјадници жени без пристап до основните јавни услуги, раѓањето бебиња е исклучително опасно“. Во овој дел од емисијата беше емитувана изјава на жителка од Буча, која ја интензивираше сликата за ужасот кој го живеат жените во услови на војна.

Олесија, жителка на Буча: „Тие ја киднапираа неговата сопруга, не е меѓу загинатите, нејзиниот сопруг уште ја бара и не знае што се случило со неа“.

Во текот на целата емисија жените кои ја живеат војната беа претставени достоинствено со емпатија, почит и поддршка.

Б) ТВ 21 – М – Прилогот што се однесуваше на жените мигрантки беше емитуван во рамки на дневникот „Глас на Америка“ (VOA) на албански јазик на 07.03.2023. VOA (Voice of America), се преземени вести на албански јазик, и се емитуваа еднаш во денот во текот на анализираниот период (во централниот дневник). Времетраењето на дневникот беше 30 минути, прилогот траеше 5 минути што претставува 16.7% од вкупниот временски простор, а според редоследот беше последен. Содржината на прилогот што претходеше не беше поврзана со прилогот што беше предмет на анализа. Авторот/авторката на прилогот не беше јасно определен/а. Телопот со кој беше проследен прилогот воедно претставуваше формулација на главната тема: „Присилните бракови на жените имигранти, загрижувачки феномен во Европа“. Прилогот ја обработуваше општествена состојба на пакистанската заедница во Италија. Во прилогот беше наведено дека оваа заедница се соочува со проблем на насилство врз жените кои одбиваат да ги следат традиционалните вредности дури и во земјата во која имигрирале. Некои жени биле убиени поради тоа што одбивале да се мажат за мажи кои им ги одредило семејството.

Соговорничката, додека ја даваше изјавата, беше завртена со грб кон камерата. Покрај снимката на изјавата на соговорничката, кога се зборувааше за другите жртви –

девојчиња кои биле убиени поради истата причина – имаше конкретни и јасни слики на убиените девојчиња и уапсените лица. Прилогот беше најавен, при што водителката истакнуваше дека во вестите ќе се говори за проблемите на жените кај имигранските заедници кои се присилени да се омажат и кои живеат помеѓу традиционалните и западните вредности (парафразирана формулација).

В) МРТ 2 – „Европа во фокус“ (странска емисија на албански јазик). Оваа емисија беше емитувана на 03.01.2023, а претставуваше осврт на состојбата на жените во Турција. Емисијата беше објавена по главните вести, а ѝ претходеше прилог кој се однесуваше на состојбата на жените во Украина. Емисијата во целост траеше 9 мин и 50 секунди, а анализираниот дел беше посветен на музички групи и соло пејачки на кои сè почесто им се забрануваат концерти во Турција. Во еден дел се зборувааше воопштено за оваа загрижувачка ситуација, а другиот дел од емисијата беше интервју со една од пејачките. Во прилогот беше посочено и тоа дека политичките партии од Турција се согласуваат со оваа забрана и ги обвинуваат овие, најчесто рок-групи и поп-пејачки за **недостиг од морал** односно дека во Турција има „криза на моралот“.

Прилогот беше професионален, аналитички и на крај изразувааше загриженост за овој тренд во Турција.

Г) ТВ 21 – М – Прилогот што се однесуваше на одбележување на празникот на жената беше емитиран во вестите на „Глас на Америка (VOA)“ на албански јазик на 08.03.2023. Вестите траеја 30 минути, прилогот траеше 4 минути што претставува 16.7% од вкупниот временски простор на вестите. Прилогот кој претходеше се однесуваше на албанските имигранти во Англија, а прилогот кој следеше се однесуваше на земјоделките кои се успешни во рамките на својата професија. Авторката на прилогот беше прецизно наведена. Прилогот се однесуваше на маршот на жените во Косово организиран по повод празникот 8 Март, а беше проследен со следниот телоп: „Во Косово 8 Март се одбележува со повици против насилството врз жените“. Паролата на

маршот била: „Маршираме – не славиме“, што претставува повик против насилството врз жените. Во рамки на прилогот, жена која била жртва на насилство раскажуваше дека откако го пријавила случајот веќе две години се бори за правда. Таа зборуваше пред останатите жени, а во остатокот од прилогот беше заклучено дека односот на властите кон насилството врз жените е загрижувачки. Прилогот беше обработен согласно новинарските стандарди. РЗН во прилогот беше соодветно прикажано, како сериозен акт на насилство кој треба да биде санкциониран. Визуелното претставување беше во прилог на достоинството на жените. Во прилогот беше забележано родово сензитивно известување.

5. Прилози кои ујајшуваа на сексуално вознемирување на девојки

А) ТВ ТЕЛМА – Во рамките на утринската програма на ТВ Телма емитувана на 02.02.2023 во период од 9 часот и 36 минути до 10 часот и 02 минути, беше реализиран разговор со Сара Миленковска, претставничка на НВО „Платформа за родова еднаквост“. Повод за разговорот беа коментарите на социјалната мрежа Фејсбук по споделена објава за сексуално вознемирување од страна на 19-годишна девојка. Разговорот во студиото, на почетокот од утринската програма, беше најавен од страна на новинарката која го водеше, на следниот начин: „Сите се секаваме на онаа кичевчанка која ги разбранува социјалните медиуми. Особено иницијална каписла беше од маж споделен одговор на приказната дека таа била нападната од еден таксист во едно скопско такси“. Новинарката го започна разговорот со следниот вовед: „Многу е страшно, еве јас како жена, еве Сара е со нас еве и Марина е во студио, значи се погодивме само жени во студио, многу е неубаво чувството кога живееш во 21 век и кога по една објава дека 19-годишна кичевчанка пријавила дека скопски таксист ја допирал по телото муабетите под тој пост од мажи да бидат: „Па што барала мајка да биде во 4 часот наутро да се вози во такси“. Па, до таму ли дојдоа работите да ние не се освестивме и дека мора

да зборуваме и натаму дека родова еднаквост постои и дека треба да внимаваме на својот речник и на крајот на денот“.

Овој вид на насилство врз девојката има двоен карактер: сексуално вознемирување и онлајн говор на омраза.

Насилството беше осудено од страна на новинарката и од гостинката во емисијата, а новинарката покажа и соодветен интерес и загриженост за настанот, внимателно ја слушаше соговорничката и поставуваше соодветни прашања. За девојката која била изложена на насилство беше зборувано во контекст на поддршка и емпатија, а со осудување кон таксистот, но и кон оној кој дополнително ја интензивирал виктимизацијата со што тоа што споделил несоодветен коментар на социјалните мрежи. Во текот на разговорот стоеше телоп со текст: „Апатичност кон насилство против жените – загрижувачко и неприфатливо“.

Соговорничката во текот на разговорот истакна дека не се известува за настани кои се поврзани со родово базирано насилство, а при тоа упати на неоодветна реакција и акција на одговорните институции и дека се уште не се направени измени во Кривичниот закон. Говореше за креирање на култура која ќе санкционира РЗН.

Во текот на емисијата новинарката читаше дел од наслови на прилози кои се однесуваат на РЗН, а се случувале во текот на изминатите две недели (новинарката не наведе каде биле објавени насловите). Ова се само дел од насловите кои ги прочита таа: „Не добил пари па ја убил“, „Кавадарчанец ја претепап поранешната девојка и нејзината 6 годишна ќерка“, „Ја повикал на кафе, па кога го одбила за секс ја претепап и ја заклучил“. Соговорничката и новинарката истакнаа дека треба да се охрабруваат луѓето да пријават насилство, притоа соговорничката упати каде да се обратат оние кои имаат потреба од помош.

Б) ТВ Алфа – Во рамките на главните вести, на 01.03.2023 како последен беше емитиран прилог кој се однесуваше на сексуално вознемирување на малолетна девојка. Времетраењето на прилогот беше 3 минути и 34

секунди односно 8% од вестите отпаднаа на прилогот кој беше селектиран за анализа. Прилогот кој претходеше се однесуваше на железничка несреќа која се случила во Лариса, Грција и тие на никаков начин не беа поврзани. Прилогот имаше карактер на извештај, прецизно беше наведена новинарката и можеше да се констатира дека најавата и содржината на текстот соодветствуваа. Визуализацијата делумно соодветствуваше, бидејќи со неа можеше да биде загрозен идентитетот на девојчето и да се предизвика дополнителна вознемиреност, како кај девојчето така и кај учениците, наставниците и родителите затоа што беше прикажан извештајот од Центарот за социјални работи, потоа ученици/чки во училиште и училиштето во Прилеп каде учи девојчето. Како извори се јавуваа директорката на училиштето и меѓуопштинскиот центар за социјална работа во Прилеп. Актер(к)ите, освен малолетничката, неутрално се наведуваа, дури и лицето што е потенцијален насилник. Настанот не беше определен како родово засновано насилство иако прилогот упатуваше на сексуално вознемирување и сексуален напад. Во прилогот се минимизираше опсегот на насилството и се манифестираше сериозен сомнеж во изјавата на малолетничката, со коментарот дека „наводно била жртва.“

Во описот на жртвата, новинарката рече дека таа „и претходно имала проблематично однесување, дека девојчето во 3 наврати давала различни изјави“. Директорка го определуваше девојчето како проблематично, со изјавата: „Истата ученичка минатата година имаше конфликти со нејзината соученичка... Тоа е дете во ризик, затоа е пријавено во ЦСР“. Насилникот само се именувааше како вработен, односно се намалувааше неговата одговорност по однос на обвинението на девојчето. Се користеше речник со кој се правеше секундарна виктимизација (медиумот не посвети внимание на потенцијалниот насилник, и не го врами случајот како родово базирано насилство, туку упатуваше на нејзиното проблематично однесување и наведувааше дека и првиот пат родителите не отишле во Основното јавно обвинителство). Дискриминацијата кон неа од страна на медиумот беше врз

основа на возраст (малолетничка), род (жена), социјален статус и семејна состојба (дете во ризик).

Цитат: „Малолетничка од Прилеп од училиштето „Орде Чопела“ која и претходно била со проблематично однесување **наводно** била жртва на сексуално вознемирување од страна на вработен во училиштето. Директорката пријавила дека ученичка пријавува дека била допирана по телото“.

Овој прилог е пример за тоа како не треба да се известува за родово засновано насилство, бидејќи во него се загрозуваше идентитетот на жртвата и со начинот на известување се предизвикуваше секундарна виктимизација. Се стекнуваше впечаток дека потенцијалниот насилник беше заштитиуван од страна на медиумот.

В) ТВ Сител – Прилогот беше објавен во рамки на утринската програма „Ја сакам Македонија“, во рубриката „Тема“ (како еден од вкупно три прилози емитувани во оваа рубрика, останатите два се однесуваа на забавни содржини: параглајдерство и претстава за деца). Во овој контекст упатно е да се истакне дека секој ден во рамките на утринската програма, како редовна рубрика се јавуваа и прилози подготвени од МПЦ, а се однесуваа на религиски поуки.

Анализираниот прилог беше најавен во три наврати во утринската програма (на 10.03.2023) – во 06 часот и 58 минути, во 07 часот и 15 минути, како и во 07 часот и 34 минути, а беше емитуван од 07 часот и 35 минути до 07 часот и 48 минути.

Повод за прилогот беше псевдонастан, односно присутност на транспарент со навредувачка содржина кон црквата („Црквата да одјебе!!!“) кој бил присутен на протестот за правата на жените во Скопје, организиран по повод празникот 8 Март (08.03.2023).

Во рамки на рубриката „Тема“, со поднаслов „Дискутираме“ во утринската програма „Ја сакам Македонија“ прилогот беше објавен прв (од вкупно три прилози). Траеше 15 минути и на него отпаднаа 8.3% од вкупното време посветено на утринската програма тој ден.

Во прилогот беа наведени прецизни извори кои беа цитирани – вкупно 6, соопштенија од страна на НВОи кои го организирале протестот и од Комисијата за односи со верските заедници. МПЦ не беше застапена со соопштение и жената која го носела транспарентот не беше присутна со изјава.

Во прилогот имаше архивски снимки од протестот, слики од цркви, беше прикажан Папата, верници/чки, канцеларија со компјутери, жени кои читаат верска литература како и возрасни граѓан(к)и кои се движат низ центарот на градот. Беше прикажана и снимка од протестот со зум на транспарентот („Црквата да одјебе!!!“), потоа снимка од некој состанок на претставници од религиски заедници како и од говор на Папата.

Покрај снимките имаше и слики од соопштенијата и логоата на невладините организации ХЕРА, Медуза, Хелсиншки комитет како и од Комисијата за односи со верските заедници.

Прилогот беше дел од низа на прилози кои беа поврзани со известување за настанот – протести по повод 8 Март.

Авторот на прилогот беше прецизно наведен и се работеше за новинар.

Професионални аспекти на известувањето: Постоеше соодветен однос помеѓу сите елементи во прилогот – изворите беа прецизни и цитирани, имаше балансирано известување односно опфатени беа извори од повеќе страни.

Елементи на говор на омраза, сексизам, дискриминација како индикатори за родово засновано насилство можеа да се идентификуваат во ФБ коментари на граѓани кои беа презентирани во прилогот.

Телопи

Телоп 1: „Недоличен транспарент фрли дамка на Осмомартовскиот протест. Што мисли црквата, а што мислат авторите на протестот?“;

Телоп 2: „Вулгарната порака повреди голем број на луѓе во државата кои жестоко реагираа на социјалните мрежи“;

Телоп 3: „Да се срамиш што си женско поради вакви изроди. Ова е навреда за сите верници во државата, се дел од реакциите“;

Телоп 4: „Голем дел од граѓаните, а особено жени побараа организаторите да се оградат и да го осудат ваквиот транспарент“;

Телоп 5: „Организатори на настанот беа Хелсиншки комитет, ХЕРА, Медуза и уште девет организации“;

Телоп 6: „Ниту еден од организаторите не се огради од натписот потенцирајќи дека нема говор на омраза во пораката“;

Телоп 7: „Комисијата за верски заедници (КОВЗР) ваквиот чин го осуди како несоодветен и погрешен“;

Телоп 8: „Во голем број цркви и парохии со молитвено дружење се одбележа 8ми март како поддршка на Црквата за жените“;

Телоп 9: „Денот на жените го честитаа и верски лидери и поглавари, а меѓу нив и папата Франциск“;

Телоп 10: „Личноста која го носеше овој транспарент не сакаше дополнително да објаснува“.

Коментари објавени на ФБ профили на граѓани, кои беа посочени во прилогот:

1. „Да се срамиш што си женско од вакви изроди“;
2. „...а ако се и другите со нејзино мислење и поддршка не треба да им се дозволат никакви законски права...“;

3. „Тенката суптилна линија помеѓу активизам и примитивизам“;

4. „Црквата денес преку ѓакониите има организирано да се нахранат 100 жени кои се социјални случаеви. Што ти денес направи за жените“;

5. „Овие не се дупени како треба затоа се цекнат“. (изворно: „Ovie ne se dupeni kako treba zatoa se ceknat“);

6. „Многу се собрале, Е баш за овие важи она долга коса краток п....Треба да се срамат“ (изворно: MNOGU SE SOBRALLE. E bas za ovie vazi ona dolga kosa kratok p.....TREBA DA SE SRAMAT“).

Во прилогот беа идентификувани навреди и потенцијален говор на омраза кои беа присутни на социјалната мрежа Фејбук, поради определен вид на учество на жените во јавната сфера.

4.2. Прилози кои го обработуваа родово заснованото насилство како појава (РЗН)

Во овој дел од анализата, детално се мониторираа прилозите кои го обработуваа РЗН, но не преку конкретна сторија (случај), туку преку презентирање на одредени состојби поврзани со РЗН, податоци од истражувања, статистички податоци, како и односот на релевантните институции и мерките што истите ги преземаат во однос на РЗН во македонското општество, но и надвор од него.

Целта на овие прилози (се претпоставува дека) би требало да биде, пред се појмовно определување и дефинирање, поттикнување на свесноста на граѓаните за постоење на ваков вид на насилство, како и поттикнување на проактивен однос во однос на борбата против родово заснованото насилство.

Податоците од овој сегмент од анализата ќе бидат претставени во два дела:

Дел 1, во којшто детално ќе бидат претставени карактеристиките на прилозите за РЗН во **вестите**, информативните изданија, и тоа:

- а) главни вести/централен дневник (понатаму во табелите ГВ),
- б) информативно издание пред главни вести (понатаму во табелите ПГВ) и
- в) информативни блокови во утрински и пладневни програми (понатаму во ИБ).

Дел 2, во којшто детално ќе бидат претставени карактеристиките на прилозите за РЗН во **емисиите** од информативен карактер.

Дел 1. ТЕЛЕВИЗИСКИ ВЕСТИ

I „ОКОЛИНА“ на прилозите

Каде во вестите се сместуваа прилозите што ја обработуваа темата *родово засновано насилство*? Во овој дел се опишува пошироката рамка во која се „сместуваше“ прилогот во кој се информираше за родово засновано насилство. Целта е да се разбере колкав и каков дел им се дава на информациите за РЗН во мноштвото други информации во информативните изданија на телевизиите.

Анализата на „околината“ на прилозите се однесуваше на:

- *Кога е објавен прилогот (ден/месец/година)?;*
- *Каде е објавен прилогот (медиум) и во кое информативно издание?;*
- *Времетраење на вестите во кои е сместен прилогот;*
- *Меѓу кои теми е сместен?;*
- *Дали е поврзан со теми од претходниот и следниот насилан за кој се информира во прилогите?*

Добиени резултати

Анализата на сите информативни изданија (главните вести, информативното издание пред главните вести, претпладневните и пладневните информативни блокови) откри вкупно 11 прилози кои се однесуваа на РЗН, но не го третираа истото преку конкретни студии/настани, туку како општествена појава вредна и важна за медиумската публика.

Табела 7. Приказ на анализираните прилози според пол на автор/ка и пол на извор на информации

ТВ	Автор/ка на прилог според пол		Извори на информации			Вкупен број на прилози
	Новинари	Новинарки	Маж	Жени	Друго*	
MPT 1	0	2	0	3	1	2
Алфа	0	1	0	1	0	1
Сител	1	1	1	3	1	2
Телма	0	2	0	2	2	2
MPT 2	1	0	1	2	0	1
21 - М	1	2	2	5	4	3
Вкупно 1	3	8	4	16	8	11
Вкупно 2	11		28			11

* Под Друго се прибележани колективните актери (на пример: МВР, ОЈО, НВО „Гласен текстилец“).

Од вкупно 11 прилози, 8 беа подготвени од новинарки, 3 од новинари, додека од вкупно 28 извори на информации (цитирани и/или парфаразирани) во информативните изданија, 16 беа жени, а 4 мажи. Беа идентификувани 8 други извори на информации во прилозите кои не третираа конкретни стории на РЗН, туку РЗН како појава (како на пример МВР, ОЈО, граѓанската организација „Гласен текстилец“).

Во Табелата што следи се сумирани податоците за сите 11 прилози во информативните изданија (вести) во однос на тоа:

- во кој медиум беше објавен прилогот (во колоната насловена како **ТВ**)
- на кој датум (во колоната насловена како **Датум**)
- во кое информативно издание беше објавен прв пат
- времетраењето на информативното издание во кое беше објавен прилогот
- тема на прилогот што претходеше и тема на прилогот што следеше, како и нивното времетраење и поврзаност со темата на главниот прилог
- темата на главниот прилог во кој се обработува РЗН.

Табела 8. Анализа на прилози кои ја претставуваа РЗН како појава

ТВ	Датум	Вид и траење на информат. издание (ИН)	Тема и траење на претходниот прилог Дали е поврзан со анализираниот прилог?	Тема и траење на главен прилог	Тема и траење на следниот прилог. Дали е поврзан со анализираниот прилог?
MPT 1	07.02	ИБ 19 м. 57 с.	Корупција/ криминал – судење за сообраќајка во Ласкарци; 1 м. 6 с. НЕМА поврзаност	Податоци од спроведено истражување за РЗН (1 м. 56 с.)	Економија; 2 м. 36 с. НЕМА поврзаност
MPT 1	08.03	ИБ 20 м. 52 с.	Прва пленарна седница за родова рамноправност; 1 м. 7 с. НЕМА поврзаност	Нарушени права на текстилните работнички (1 м. 5 с.)	Здравство; 53 с. НЕМА поврзаност
Алфа	08.03	ПГВ 34 м. 57 с.	Сторија за жена жртва на семејно насилство; 4 м. 38 с. ИМА поврзаност	Нарушени права на текстилните работнички (1 м. 5 с.)	Здравство; 2 м. 50 с. НЕМА поврзаност
Сител	08.03	ПГВ 34 м.	Собраниска седница за родова еднаквост (вклученост на жената во централната власт); 2 м. ИМА поврзаност	Кршење на правата на текстилните работнички (2 м. 4 с.)	Протест на жените во светот; 1 м. ИМА поврзаност

Сител	08.03	ПГВ 34 м.	Земјоделство; 2 м. 47 с. НЕМА поврзаност	Репресија на жените во Авганистан (1 м.)	Свет/ економија; 2 м. 44 с. НЕМА поврзаност
Телма	04.03	ПГВ 35 м.	Внатрешна политика – уставни измени; 2 м. 11 с. НЕМА поврзаност	Одлука на судот во Кавадарци за текстилните работнички (3 м. 29 с.)	Војна во Украина; 2 м. 6 с. НЕМА поврзаност
Телма	08.03	ПГВ 46 м.	Положба на жената по повод 8 Март; 4 м. 8 с. ИМА поврзаност	Нарушени права на текстилните работнички (3 м.)	Седница на Собрание за родова еднаквост; 2 м. 20 с. ИМА поврзаност
МРТ 2	04.03	ГВ 35 м.	Опасности од злоупотребата на интернетот; има поврзаност кога се зборува за сексуална злоупотреба 4 м.	Трибина за зајакнување на жените на локално ниво, во општина Дебар (4 м.)	Проект за локални бизниси во Струга и Поградец; 2 м. 30 с. НЕМА поврзаност
21-М	08.03	ГВ 30 м.	Марш по повод 8 Март; 1 м. ИМА поврзаност	Семејно насилство во Тетово (2 м.)	Како се празнува 8 Март во Тирана, и во Албанија; 3 м. 30 с. ИМА поврзаност

21-M	02.01	ГВ 30 м.	Осврт на политичката ситуација на Косово во 2022; 13 м. HEMA поврзаност	Насилството врз жените во Косово, убиство на жени (3 м.)	Состојби во Палестина; 2 м. HEMA поврзаност
21-M	03.01	ГВ 30 м.	Настани во сенатот на САД; 1 м. 30 с. HEMA поврзаност	Состојба со насилството врз жените и убиствата на жени во Косово (4 м.)	Очекувања на земјава за 2023 год.; 3 м. 5 с. HEMA поврзаност

Овие 11 прилози од примерокот, во кои се зборуваше за родово заснованото насилство беа забележани на ТВ 21 – М (три прилози), на МРТ 1, ТВ Сител, ТВ Телма (по два прилога), и на МРТ 2 и ТВ Алфа (по еден прилог). Единствено на ТВ Канал 5 не беа забележени прилози посветени на појавата РЗН (без конкретна сторија/случај) во таргетираниот период.

Според времето на објавување, најчесто ваквите прилози ги имаше за Меѓународниот ден на жената 8 Март – 6 од 11-те анализирани; два прилога беа во вториот и третиот ден од Новата година; еден беше на 7 февруари, а преостанатите 2 беа на 4 март, ден по протестот на текстилните работнички против првостепената одлука на судија од Основен суд Кавадарци⁷. Во однос на тоа во кое информативно издание за прв пат се појавуваа овие прилози, може да се заклучи дека најчесто за прв пат во денот се појавуваа во информативните изданија пред главните вести – ПГВ (5 од 11 прилози) и секогаш беа репризирани и во главните вести. Четири прилози беа емитувани само (и единствено) во главните вести, а преостанатите два беа емитувани во информативните блокови во утринските и пладневните емисии и секогаш репризирани и во централните вести, како и во изданието пред централните вести. Оттука, може да се заклучи дека иако не се чести ваквите прилози, кога ќе се појават тие се повторуваат во текот на целиот ден.

Во однос на темата која доминираше (анализирана тема) во прилозите посветени на РЗН, од податоците од анализата може да се каже дека најчести (5 прилози) беа прилозите кои третираа еден вид економско насилство врз

⁷ Наместо да добијат по 130 илјади денари за три неисплатени плати и придонеси, седумдесетина поранешни работнички на текстилна фабрика од Кавадарци ќе треба да платат 20 илјади евра за судски трошоци. Ова е првостепена одлука на судија од Основен суд Кавадарци, поради која излегоа на протест поранешните вработени од фабриката (70 ТЕКСТИЛНИ РАБОТНИЧКИ ОД КАВАДАРЦИ ТУЖЕЛЕ ЗА НЕИСПЛАТЕНИ ТРИ ПЛАТИ, КАВАДАРЕЧКИОТ СУД ГО ОДБИЛ БАРАЊЕТО И ДОСУДИЛ ДА ПЛАТАТ 20 ИЛЈАДИ ЕВРА ЗА СУДСКИ ТРОШОЦИ - Сакам Да Кажам (sdk.mk)

жени во јавната – општествена сфера⁸: кршење на работничките права на жените во текстилната индустрија. Состојба со семејно насилство во Тетово третираше еден прилог, состојба со насилството врз жените и убиствата на жени во Косово третираа два прилога, состојби со насилствата врз жените третираше и еден прилог посветен на излагањата на експерти на трибина за Зајакнување на жените на локално ниво, одржана во општина Дебар. Еден прилог посвети внимание на податоци од спроведена анализа за тоа како е третирано РЗН во медиумите.

Ако сакаме да ја видиме „околината“ на прилозите, поточно меѓу кои теми вообичаено се сместуваат прилозите за РЗН, ќе кажеме дека од 11 случаи, во 4 немаше никаква тематска поврзаност на анализираниот прилог за анализа (прилог за РЗН) со прилозите што му претходеа и што му следеа. Па така, прилози кои обработуваа РЗН можеа се најдат меѓу теми од внатрешна политика, корупција, економија, енергетика, па и земјоделство. Неретко овие прилози беа меѓу теми кои не се однесуваа на нашата земја, туку на политичката ситуација во Косово, Палестина, САД и Украина.

II ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ на прилозите

Во овој дел се опишуваат повеќе формалните аспекти на прилозите. Целта беше да се разбере во каква форма вообичаено се презентираа информациите за родово заснованото насилство.

⁸ Иако нашиот Закон за спречување РЗН го предвидува економското насилство исклучиво во приватна сфера и во Македонија не е разработено во друга смисла, сепак Истанбулската конвенција во член 3 предвидува дека насилството врз жени може да се однесува на економска штета, која може да се појави и во јавниот живот.

Анализата се базираше на:

- *Времетраењето на прилогот;*
- *Каде во весникот (реден број) е сместен прилогот за РЗН?;*
- *Колкав процент од весникот остана на прилогот?;*
- *Дали е најавен во главната најава на весникот?;*
- *Повод за прилогот;*
- *Сооднос најава на водител/ка - прилог на новинар/ка;*
- *Сооднос на текстот, слика и снимка;*
- *Жанр на прилогот;*
- *Автор(к)и на прилогот (прецизно наведени);*
- *Карактер на прилогот;*
- *Визуелизација на прилогот: присуство на фотографија/слика, снимка и нивна анализа.*

Во табелите што следат се прикажани сумираните податоци за сите 11 прилоги.

Табела 9. Колкав дел од вестийите беше посветен на РЗН, каде беше тој дел и дали беше најавен во главната најава?

ТВ	Траење на прилогот	Ред. бр. на прилогот	% од вестите	Главна најава	Минута на емитување
1. МРТ 1	1 м. 56 с.	7 ^{ми}	10%	Не	13 ^{та}
2. МРТ 1	1 м. 5 с.	6 ^{ти}	5%	Не	10 ^{та}
3. Алфа	1 м. 5 с.	10 ^{ти}	3%	Не	29 ^{та}
4. Сител	2 м. 4 с.	6 ^{ти}	6%	Не	24 ^{та}
5. Сител	1 м.	8 ^{ми}	3%	Да	29 ^{та}
6. Телма	3 м. 29 с.	4 ^{ти}	9%	Не	12 ^{та}
7. Телма	3 м.	8 ^{ми}	7%	Не	23 ^{та}
8. МРТ 2	4 м.	7 ^{ми}	13%	Не	20 ^{та}
9. 21-М	2 м.	6 ^{ти}	1%	Не	16 ^{та}
10. 21-М	3 м.	2 ^{ри}	10%	Не	20 ^{та}
11. 21-М	4 м.	4 ^{ти}	13%	Не	9 ^{та}

Времетраењето на прилозите посветени на темите поврзани со РЗН беа во опсег од 1 минута до 4 минути, а изразено во просек 2.5 минути. Опсегот пак на процентите од вестите што отпаѓаше на ваквите прилози беше од 1% до 13%, во просек 6.4%. Вообичаено прилозите со РЗН ги немаше меѓу најавените во главната најава, најчесто беа од 6ти до 8ми по ред и ретко беа во првите 15 минути од вестите.

Интересно е да се види што беше поводот медиумот да подготви еден прилог за родово засновано насилство. Дали тоа беше некој актуелен настан или, пак, псевдонастан? Важно е и во каква форма беа „спакувани“ ваквите прилози, како што е важно и дали авторот/авторката беа јасно означени, а уште поважно е дали насилството што се прикажуваше и за кое се зборувааше беше јасно определено како „**родово засновано насилство**“.

7. Телма	Актуелен планиран –собира на текстилните работнички по повод 8 Март	Извештај	Прецизно наведена – новинарка	Не беше јасно определен како РЗН иако за тоа се зборуваше
8. МРТ 2	Актуелен планиран – трибина за зајакнување на жените на локално ниво	Извештај	Прецизно наведен – новинар	Не беше јасно определен како РЗН иако за тоа се зборуваше
9. 21 - М	Псевдонастан – интервјуа со претставници/чки од СВР Тетово и од НВО за семејно насилство во Тетово	Извештај	Прецизно наведена – новинарка	Не беше јасно определен како РЗН иако за тоа се зборуваше
10. 21 - М	Псевдонастан – изјави од меѓународни претставници/чки и извештаи за насилството врз жените во Косово	Извештај	Прецизно наведен – новинар	Не беше јасно определен како РЗН иако за тоа се зборуваше
11. 21 - М	Псевдонастан – изјави од претставници/чки од НВО за состојба со насилството врз жените и убиствата на жени во Косово	Извештај	Прецизно наведена – новинарка	Не беше јасно определен како РЗН иако за тоа се зборуваше

Повод за подготовка на најголемот број прилози во анализираниот период на телевизиите кои го третираа проблемот за РЗН беа псевдонастани, како што беше изјавата на претседателката на здружението „Гласен текстилец“ од Штип Кристина Ампева што ја пренесоа голем број од македонските телевизии (медиуми на македонски јазик).

Жанровски овие прилози припаѓаа на извештајот (пократок или подолг) и најчесто беа подготвени од новинарки, напишани со име и презиме на почетокот на прилогот. Во некои од медиумите освен новинарот/новинарката, јасно и прецизно беа именувани и снимателот/снимателката.

Во само еден прилог се споменуваше прецизно терминот „родово засновано насилство“. Во останатите не се споменуваше прецизно овој термин, иако се зборувааше за разни видови насилства (подолу повеќе се термините што се користеа).

Во однос на тоа дали постоеше сооднос на најавата со текстот во прилогот, може со сигурност да се каже дека во секој прилог постоеше соодветност помеѓу најавата и она за што се зборувааше во прилогот, како и помеѓу текстот што се зборувааше и употребената визуализација која постојано го „следеше“ текстот.

III ОПШТИ ПРОФЕСИОНАЛНИ АСПЕКТИ

Во овој дел се опишуваат аспектите кои се важни за професионалното новинарско известување. Целта е да се разбере дали известувањето за родово засновано насилство ги почитуваше професионалните норми на известување, како и добрите практики.

- Генерален вглед за професионалните стандарди;
- Извори: број, вид, повклучаност на изворите, на кој начин се прикажани (директно со цитирање или индиректно со парафразирање);
- Актер(к)и: број, вид и како се прикажани.

Табела 11. Извори и нивно прейсйашување

ТВ	Бр. на извори	Повеќе извори	Именување на изворите	Вид извори	Претставување на изворите
1. МРТ 1	3	Да	Национален Демократски институт; Јована Тренчевска – министерка за труд и социјална политика; Емилија Петреска Капењарова – АВМУ	Независни/ Алтернативни; Официјални	Изјава; Цитирани
2. МРТ 1	1	Не	Кристина Ампева – „Гласен текстилец“	Независни/ Алтернативни	Изјава
3. Алфа	1	Не	Кристина Ампева – „Гласен текстилец“	Независни/ Алтернативни	Изјава
4. Сител	2	Да	Кристина Ампева – „Гласен текстилец“; Иван Јорданов – градоначалник на Штип	Независни/ Алтернативни; Официјални	Цитирани; Изјава
5. Сител	3	Да	ОН; Жена 1 од Филипини; Жена 2	Официјални; Независни/ Алтернативни	Изјава; Цитирани

6. Телма	4	Не	Кристина Амлева – „Гласен текстилец“; „Сакам да кажам“ каде се цитуира Лазар Нанев; Основно ЈО	Независни/ Алтернативни; Официјални	Цитирани; Парафразирани
7. Телма	1	Не	Кристина Амлева – „Гласен текстилец“	Алтернативни/ Независни	Парафразирани; Изјава
8. МРТ 2	3	Да	Општина Дебар – Градоначалник; Дрита Мемети – НВО; Арбана Пашоли – НВО	Официјални; Независни/ Алтернативни	Изјави од сите извори
9. 21 – М	2	Да	МВР – податоци од СВР Тетово (интервју со претставник); Небахате Имери Зибири – НВО	Официјални; Независни/ Алтернативни	Статистички податоци; Изјава
10. 21 – М	4	Да	косовска Полиција; Вјоса Османи – Садриу – претседателка на Република Косово; Џефри Ховерниер – амбасадор на САД во Косово; извештај на ЕУ	Официјални (меѓународни)	Изјави од претседателката на Република Косово и од амбасадорот на САД во Косово

11. 21 – М	4	Да	Арита Ренчизи – активистка; Љуљјета Демоли – активистка; Аделина Трчани – активистка; податоци од Истражување на Движење ФОЉ „speak up“	Алтернативни (меѓународни)	Изјави од сите активисти
------------	---	----	--	-------------------------------	--------------------------

Прилозите коишто ја обработуваа темата РЗН секогаш се базираа на прецизни извори, односно во ниту еден анализиран прилог немаше нејасни и непрецизни извори. Вообичаено новинар(к)ите се базираа на изјавите од 1 до 4 субјекти, кои редовно беа цитирани или им беше побарано изјава. Најчесто беа независни/алтернативни извори, но ги имаше и официјалните што ги правеше прилозите отворени за гледишта од различни страни (7 од 11). Гласот на активистките (сите жени) кои се борат против различните видови на РЗН беше присутен во сите од анализираните 11 прилози.

Покрај изворите, кога се зборува за професионалните стандарди на медиумите, важно е да се наведе и кои актер(к)и беа присутни во прилозите, како беа именувани и како беа претставени.

Табела 12. Вид актер(к)и и нивно прейсшавање

ТВ	Вид актер(к)и	Актер(к)и	Претставување на актер(к)ите
1. МРТ 1	Експерт(к)и; Надлежни институции за РЗН и за РЗН во медиуми: МТСП и АВМУ	Национален демократски институт; Јована Тренчевска – министерка за труд и социјална политика; Емилија Петреска-Камењарова – АВМУ; Медиуми; Мажи; Жени:	Неутрално за сите освен за „жените“ – позитивно
2. МРТ 1	НВО	Кристина Ампева – „Гласен текстилец“; Жени работнички во приватен сектор; 69-те работнички од Кавадарци; Судот во Кавадарци	Неутрално за сите актер(к)и
3. Алфа	НВО	Кристина Ампева – „Гласен текстилец“; Текстилни работнички; 69-те работнички од Кавадарци	Неутрално за сите актер(к)и
4. Сител	НВО; локална власт – градоначалник	Текстилни работнички; Кристина Ампева – „Гласен текстилец“; Иван Јорданов – градоначалник на Штип	Позитивно за текстилните работнички; Неутрално за Кристина Ампева и Иван Јорданов

5. Сител	релевантни меѓународни институции; граѓан(к)и	ОН; Жена 1 од Филипини; Жена 2 од Филипини; Жени од Авганистан	Неутрално за сите актер(к)и
6. Телма	надлежни институции; НВО	Текстилни работнички; Основен суд во Кавадарци; Претседател на суд – Лазар Нанев; Вишо и Основно ЈО; Кристина Амлева – „Гласен текстилец“; Кристина Амлева – „Гласен текстилец“; Жени; Текстилни работнички.	Неутрално за сите актер(к)и
7. Телма	НВО		Неутрално за сите актер(к)и
8. МРТ 2	експерт(к)и; надлежни институции	Хекуран Дука – градоначалник на Општина Дебар; Дрита Мемети – НВО; Арбана Пашоли – НВО; Жени	Неутрално за соговорниците/соговорничките; Позитивно за жените
9. 21 – М	експерт(к)и; надлежни институции	Жени; Небахате Имери Зибири – НВО; Претставник од СВР Тетово; Мажи	Неутрално за соговорниците/соговорничките; Позитивно за жените
10. 21 – М	експерт(к)и; надлежни институции	Косовска полиција; Вјоса Османи – Садриу – претседателка на Република Косово;	Неутрално за соговорниците/соговорничките; Позитивно за жените

		Џефри Ховерниер – амбасадор на САД во Косово; ЕУ; Жени; Силувано девојче	
11. 21 – М	експерт(к)и; надлежни институции	Арита Ренчизи – активистка; Љуљјета Демоли – активистка; Аделина Трчани – активистка; Податоци од Истражување на Движење ФОЉ „speak up“; Надлежни институции; Жени; Момчиња/мажи.	Неутрално за соговорниците/ Соговорничките; Позитивно за жените; Надлежни институции – негативно (неказнивост)

Актер(к)ите, главните протагонист(к)и во прилозите со РЗН беа вообичаено активистки, експерт(к)и и надлежни институции. Сите беа претставени во неутрален контекст без квалификации (од новинарот/новинарката или од некој/а друг/а актер/ка) во позитивна или негативна смисла.

Во сите прилози беа споменати **жените** во контекст дека најчесто се жртви на неправда, стереотипи и разни видови на насилство. Честопати за нив се истакнуваше позитивната димензија дека покрај тоа што се жртви, дел од нив се охрабруваат јавно да зборуваат за сите неправди.

IV ОПИС НА РОДОВО ЗАСНОВАНОТО НАСИЛСТВО

Во овој дел се анализираше содржината на прилогот, и пишаниот и визуелниот дел. Целта беше да се препознаат наративите што се користат кога се информира за родово засновано насилство, како и присутната визуализација на РЗН:

- *Која е содржината на шелоот, со кои термини е именуван прилогот во шелоот?*
- *Дали насилството е јасно именувано како родово засновано насилство во шелоот/кајронот?*
- *Дали описот на насилството е соодветно прикажан?*
- *Дали визуелно прикажување е на некој начин деградирачко за достоинството на жените/жртите?*
- *Типови на насилство насочени кон жените кои можат да бидат идентификувани од прилогот;*
- *Социјално-политички контекст на насилството;*
- *Која е главната општествена димензија што се прикажува во прилогот (законски регулативи/промотивна кампања или конкретен насилан)?*

Табела 13. Начин на кој се опишуваат родово засновано и насилство

ТВ	Вид РЗН за кој се зборува во прилогот	Содржина на темат	Со кои термини во прилогот беа опишани аспектите на РЗН
1. МРТ 1	Општо за сите видови РЗН	„Мажите доминантни во експертските ставови“	Родово засновано насилство; Насилство врз жени
2. МРТ 1	Вид на економско насилство	„Родова еднаквост: „ГЛАСЕН ТЕКСТИЛЕЦ“ ЗА ПРАВТА НА ЖЕНИТЕ“	Неправедно судење за бр работнички од Кавадарци; Текстилните работнички не ги уживаат работничките права кои им се загарантирани со закон; Работничките се отпуштани кога работодавецот ќе дознае дека се бремени
3. Алфа	Вид на економско насилство	„Жените на работното место честопати се соочуваат со стереотипи и бариери, најтешко е во текстилниот сектор“	Неправедно судење за бр работнички од Кавадарци; Не ги уживаат работничките права кои им се загарантирани со закон; Работничките се отпуштани кога работодавецот ќе дознае дека се бремени

4. Сител	Економско насилство	„Гласен текстилец: текстилните работнички немаат ниту елементарни работнички права“	Најава на водителот непосредно пред прилогот (цитат): „За разлика од жените кои се во политиката, жените кои работат во текстилните фабрики не можат да ги остварат ниту основните права“; Парола на протестот на жените „Се бориме за леб, но се бориме и за ружки“
5. Сител	Општо за сите видови РЗН	„ОН: Жените во Авганистан се најрепресирани во светот“	Генерална најава на почетокот на вестите (цитат): „ОН ги ставија жените од Авганистан на врвот на листата – под власта на талибанците живеат без права
6. Телма	Економско насилство	„Гласен текстилец: одлуката на Кавадаречкиот Суд за текстилните работнички е нехумана“	Гласен текстилец (цитат): „Одлуката на кавадаречкиот суд за текстелните работнички е нехумана“; Претседателот на Судот беше парафразиран од водителката дека работничките биле изманипулирани бидејќи нивната адвокатка тужела по друг основ, а не по основ на неисплатени плати;

			Кристина Ампева: „Кога се работи за работнички, судот не може да пресуди“, „факт е дека им се должат плати“
7. Телма	Економско насилство	„Текстилните работнички во земјава пример на нарушени работнички права“	Прекршување на работничките права на жените кои работат во текстилната индустрија; „текстилните работнички во земјава сè уште се пример на нарушени работнички права. Жените во 21 век не се еднакви, ниту за сите подеднакво важат правата“ – порача претседателката на гласен текстилец, Кристина Ампева“ (цитат од новинарка)
8. МРТ 2	Семејно насилство; Психолошко насилство; Говор на омраза врз жените	„Трибина во Дебар ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЖЕНИТЕ НА ЛОКАЛНО НИВО“	Говор на омраза; Психолошко насилство; Наметнување на коплексот на пониска вредност врз жените

9. 21 – М	Насилство врз жени; Насилство врз мажи	„Насилство врз 157 жени и 37 мажи во Тетово“	Повод 8 Март - лице од МВР (СВР Тетово) даде податоци и кажа дека: „Вреди да се помене дека сега веќе не е табу и мажите да пријават насилство“
10. 21 – М	Убиства на жени; да се направи многу повеќе отколку само промени во легислативата	Нема телоп	Соодветни промени во легислативата, но без имплементација; Убиствата се повеќе од аларм за институциите; Институциите не ги третираат сериозно случаите на насилство и убиства на жени; Нема отчет од институциите за нестручно работење; Случаите со убиства на жени најчесто се враќаат на повторно судење од повисоките судски истанции.
11. 21 – М	Убиства на жени	„Косово – пораст на бројот на случаи со насилство врз жени во 2022 година“	Убиство на жени; Зголемено семејно насилство; Благо казни за насилниците

* Кога се работеше за пренесени цитати, речениците се во наводници, а кога се работеше за парафразирање – текстот не е во наводници

Во анализираниот период најчести типови на насилство за кои се зборуваа во прилозите беа: видови на економско насилство, фемицидот, семејното насилство и психолошкото насилство.

Во прилозите најчесто не се споменуваа терминот „родово засновано насилство“, освен во прилогот на МРТ 1. Во останатите прилози, родово заснованото насилство се опишуваше со термините: „семејно насилство“, „убиство на жени“, „говор на омраза кон жени“, „стереотипи кон жени“, „се кршат работничките права на жените во текстилната индустрија“, „неправедно осудени текстилни работнички“ и „жените се репресирани“.

Во ниту еден телоп не беше споменат терминот „родово засновано насилство“, па ниту во прилогот на МРТ 1, каде јасно се употребуваа овој поим.

Опсегот на насилството во секој прилог беше соодветно прикажан, во смисла дека ниту се потценуваа сериозноста на појавата, ниту се предимензионираше истата. Се цитираа статистички податоци за бројот на жртвите на насилство, јасно се прикажуваа резултати од истражувања, со изјави за појавата беа присутни и официјални лица, како и активистки за човекови права кои јасно зборуваа за проблемот.

Во табелата што следи се прикажани резултатите од анализата на прикажаниот социополитички контекст во кој медиумите ги вградуваа информациите за РЗН. Медиумите свесно или несвесно, некогаш многу експлицитно, а некогаш имплицитно го пренесуваат контекстот во кој се случуваат родово заснованите насилства. За секој прилог посебно е опишана таа социополитичка рамка која ја дефинираа медиумите со одреден наратив, како и за тоа за која општествена димензија од појавата РЗН се зборуваа во прилогот.

Табела 14. Социјолошки контекст и општествена димензија на РЗН

ТВ	Социјополитички контекст за РЗН во прилогот	Обработена општествена димензија на РЗН
1. МРТ 1	Средина во која „сè уште најчесто се слуша гласот на мажот во медиумите за општествено – важни теми (политички), а за наследиштво во медиумите најчесто зборуваат жени“	Истражувачки резултати од анализа на медиумите
2. МРТ 1	„Родова нееднаквост во приватниот сектор во Република Македонија“; „Нейраведно судење на жени од шекспирската индустрија“	Закон за работни односи – кршење на закони
3. Алфа	„Родова нееднаквост во приватниот сектор во Република Македонија“	Закон за работни односи – кршење на закони
4. Сител	„Зајропени работнички права во приватен сектор во државата“	Организациски акции за заштита и превенција
5. Сител	Во генералната најава беше наведено дека ОН ги стави жените од Авганистан на врвот на	Состојбите со репресираноста на жените во светот

	листата, под власта на Талибанците живеат без права	
6. Телма	Општествен контекст во кој постои насилство во однос на работнички права	Закон за работни односи - кршење на закони
7. Телма	Општество во кое постои прекршување на работнички права	Закон за работни односи - кршење на закони
8. МРТ 2	Психичкото насилство врз жените; говорот на омраза кон жените во политиката и влијанието на бројот на жени лидери во политиката; наметнување на комплексот на помала вредност	Организирали акции за заштита и превенција по повод 8 март; родова рамноправност; трансформација на начинот на живеење; зајакнување на жените на локално ниво
9. 21 – М	Насилство врз жените; Семејно насилство; Нагласок дека покрај насилството врз жените има амбиент во кој и мажите пријавуваат насилство од жените	8 Март
10. 21 – М	Општествен контекст каде постои насилство врз жените и општествен контекст во кој е потребно да се формира посебна полициска единица со надлежност за сексуалното насилство врз жените	Анализа на состојбите во Косово; подигнување на свеста за жените да пријават насилство
11. 21 – М	Направени се соодветни законски измени;	Организирали акции за заштита и превенција кои алармираат дека

	Убивствата на жените и силувањата да се третираат како национална закана; Насилството не е третирано како што би требало; нема отчетност и нема соодветни реакции од надлежни институции; недостасуваат сериозни акции; насилството стана начин на дисциплинирање на жените	неказливоста односно малите казни се главен проблем за зголеменото насилство врз жените; повик до институциите да реагираат соодветно и да не се дозволи да се изрекуваат минимални казни за насилниците односно судски одлуки да не се враќаат на повторно судење по неколку пати кога се работи за семејно насилство
--	--	---

Социополитичкиот контекст на општеството во кое се случуваат родово заснованите насилства, или поконкретно, актуелните општествени случувања во чии рамки се случува РЗН медиумите ги опишуваа на следниот начин:

- Психичкото насилство врз жените е редовна појава;
- Постои говор на омраза кон жените во политиката и мало влијание на бројот на жени лидерки во политиката;
- На жените им се наметнува комплексот на помала вредност;
- Живееме во средина во која сè уште најчесто се слуша гласот на мажот во медиумите за општествено важни теми (политички), а за насилството во медиумите најчесто зборуваат жени;
- Судови кои неправедно судат;
- Постои огромна родова нееднаквост во приватниот сектор;
- Загрозени се работнички права;
- Се кршат работнички права;
- Загрозени се правата на текстилните работнички со децении;
- Надлежните институции несоодветно постапуваат кон насилството;
- Нема отчетност од надлежните институции;
- Недостасуваат сериозни акции за стопирање на РЗН;
- Насилството стана начин на дисциплинирање на жените.

Општествените димензии кои најчесто се опфаќаа со прилозите посветени на РЗН во анализираниот период беа акциите во контекст на Меѓународниот ден на жената (8 Март), како и легислативата која се однесува на Законот за работни односи и несоодветното постапување на надлежните институции.

Дел 2. ТЕЛЕВИЗИСКИ ЕМИСИИ

Анализа на емисии/дел од емисии во кои се зборуваше за родово засновано насилство

Освен што се следеа прилози во кои се обработуваше РЗН во информативните изданија (главните вести), се следеа и емисиите од информативен карактер (или делови од истите) во кои се обработуваше темата РЗН.

Емисии во кои беше забележано дека се зборуваше/обработуваше темата РЗН се:

- „Македонија наутро“ и „Приказна“ на МРТ 1
- „Ја сакам Македонија“ на ТВ Сител
- „Мотив“ на МРТ 2

Анализата во овој дел ќе биде прикажана по емисија, како студии на случај, следејќи ги индикаторите од образецот за мониторинг.

Првично следи збирен опис на емисиите според пол на водителите и според пол на соговорниците/изворите на информации.

Како што може да се констатира, во четирите анализирани емисии имаше 3 водителки и еден водител, а како соговорници/чки, односно извори на информации се појавија 9 жени и 1 маж.

Табела 15. Приказ на анализираниите емисии според пол на водителот/водителката и според пол на изворот на информации

ТВ	Емисија	Водител(к)и според пол		Соговорници/чки Извори на информации		
		Водители	Водителки	Мажи	Жени	Друго*
MPT 1	Приказна	0	1	0	5	0
MPT 1	„Македонија наутро“	0	1	1	1	1
Сител	Ја сакам Македонија	1	0	0	1	0
MPT 2	Мотив	0	1	0	2	0
Вк.	4	1	3	1	9	1

* Под Друго се подразбираат колективни извори на информации (организации во чиј фокус е работата со семејното насилство).

I ЕМИСИЈА „ПРИКАЗНА“

Општи аспекти

Емисијата „Приказна“ се емитуваше на 09.01.2023 година во 21:50 часот на МРТ 1, со времетраење од 36 минути. Авторката, воедно беше и водителка. Околу третина од времето на емисијата, или точно 11 минути и 52 секунди се зборувааше конкретно за родово заснованото насилство, како семејното насилство, говорот на омраза кон жените, стереотипите за женската улога во општеството, економска зависност и немоќ на жените и традиционална поделба на улогите во Македонија.

Овој дел од емисијата ПРИКАЗНА посветен на родово заснованото насилство понатаму ќе биде накратко именуван како „анализиран дел“.

Елементи вклучени во анализираниот дел:

- интервју,
- анимација,
- разговор во студио и
- (претходно подготвен) новинарски прилог.

Области на теми што беа застапени во емисијата покрај родово заснованото насилство: политика, култура (културни норми, стереотипи) и традиција.

Општите карактеристики на прилогот се следниве:

- **Времетраењето** на делот што содржеше теми за родово заснованото насилство беше 11 минути и 52 секунди (21:54:58 – 22:06:50), а временскиот простор посветен за најава за анализираниот дел беше 40 секунди.
- Во однос на „околината“ – анализираниот дел беше втор од вкупно пет дела што ги содржеше емисијата и беше сместен помеѓу дел (што претходеше) што зборувааше за девојка од Македонија вклучена во

аналогна мисија на Марс, спонзорирана од НАСА (таа беше претставена како млада успешна девојка која успеала со многу труд и подготовка да биде дел од едно вакво научно истражување) и помеѓу дел (што следеше) во кој се зборуваше за хуманитарна организација која дава хуманитарна помош на социјалните и загрозените во 2022 година. Темите на прилозите што претходеа и што следеа навистина **не беа директно поврзани** со темата за РЗН, но се теми кои се многу значајни, како што се **успешни жени и хуманост** во однесувањето, што зборува за концепцијата на емисијата и нејзината стратегија каде, колку и како да заборува за РЗН.

- **Најавата** на водителката во целост соодветствуваше со содржината на анализираниот дел од емисијата.
- Во **визуализацијата** на овој анализиран дел се појавија неколку различни содржини: се прикажуваа визуелни содржини што претставуваат разни сегменти на современото живеење како млади девојки на работно место и пред компјутер, млади (и мажи и жени) вработени во големи корпорации, родители како шетаат дете во природа, млад човек со актовка во голема бизнис зграда, маж во улога на техничар во соба со многу технички уреди, жена како одгледува цвеќе, маж кој растовара пакети и жена која зборува на телефон на работното место. Целта на визуализацијата беше да се доловат улогите на мажите и жените во различни контексти.
- Јасно беше определено дека темата е родова еднаквост и како да се бориме против стереотипите и родово заснованото насилство. Синтагмата „родово засновано насилство“ беше спомената неколку пати. Споменувањето не беше со намера појмовно да се дефинира, туку да се прикажат различните облици на родово засновано насилство, како и тоа што доведува до него.

Професионални аспекти

Селектираниот дел соодветствуваше на сите професионални стандарди кога во фокусот ни се изворите и начинот на прикажување на актер(к)ите/субјектите.

Извори на информации

Во однос на изворите, во анализираниот дел беа споменати 5 извори – официјални, и сите беа вклучени со изјави. Прилогот содржеше извори од повеќе страни.

Табела 16. Начин на претставување на изворите (по редослед на јавување во емисијата)

Извори	Како е претставена во медиумот?	Вид извор	Жанр
Елизабета Ѓеоргиевска	Проф. д-р Елизабета Ѓеоргиевска	Независен/ алтернативен	Изјава
Емилија Петреска-Камењарова	М-р Емилија Петреска-Камењарова – помошничка-раководителка во АВМУ	Официјални	Изјава
Уранија Пировска	Уранија Пировска – извршна директорка на Хелсиншкиот комитет за човекови права	Независен/ алтернативен	Изјава
Васка Мојсовска	Васка Мојсовска – претседателка на Националната федерација на фармери	Независен/ алтернативен	Изјава
Славјанка Петровска	Славјанка Петровска – министерка за одбрана	Официјални	Изјава

Во улога на извори, во анализираниот дел се најдоа 5 жени. Водителката во ниту еден момент не ги најави кои се, во која улога доаѓаат и од која улога зборуваат. На телопот на неколку секунди се покажуваше нивното име, институцијата од која доаѓаат и позицијата, освен за соговорничката Елизабета Ѓеоргиевска, за која беше напишана само титулата пред името и презимето.

Табела 17. Актерки кои зборуваа и истовремено претставуваа извори на информации

Актерки кои зборуваа во емисијата	Зборуваа во улога на:	За кој вид на насилство зборуваа?
Васка Мојсовска	Претседателка на граѓанско здружение	Економско насилство
Елизабета Ѓеоргиевска	Докторка	Семејно насилство
Емилија Петреска-Камењарова	Помошничка-раководителка во АВМУ; Експертка	Пренесување на стереотипи преку медиуми
Уранија Пировска	Извршна директорка на Хелсиншкиот комитет за човекови права; експертка	Говор на омраза
Славјанка Петровска	Носителка на висока државна функција и жртва на вербално насилство	Насилство на социјалните мрежи, лични навреди, психичко и физичко насилство

АКТЕР(К)И – СУБЈЕКТИ во прилозите

Во анализираниот дел имаше вкупно 9 актер(к)и: 5 актерки кои зборуваа, а 4 актери за кои се зборуваше (беа споменати од соговорниците/соговорничките).

Табела 18. Актер(к)и за кои се зборуваше во прилогот

Актер(к)и за кои се зборуваше	Кој зборуваше за нив?	Што се зборуваше за нив?
Жени кои живеат во рурални средини	Васка Мојсовска	„Само 5% од жените во руралните средини се соопшвеници на земјинието и со ова се намалува можноста на жените да аплицираат за заем без средства на нивно име“.
Медиуми	Емилија Петреска - Каменџарова	„Има неколку стереотипи кои се слушаат во медиумите но два се најзастапени. Едниот е прејстипавање на жените преку нивната ирационална улога на мајка, домаќинка, онаа која се тржи примарно за домој... Другата ситуација е при интервјуа која се прејстипаваат успешни жени, па редовно им се поставува прашањето: Како го усогласуваше вашиот приватен и деловен живот?“
Жени	Сите соговорнички	Уранија Пировска: „Која се зборува за жените јавноста си дава за право да коментира за нејзиниот изглед, возрас, аутифити, што не е случај со мажите“. Васка Мојсовска: „Жените се економски немоќни, па и да имаат некоја идеја да започнат некоја

		работи или бизнис има не е кредитоспособна со само то што и тој нема имот на нејзино име“. Елизабета Георгиевска: „Една од причините зошто жените не се решаваат да ја напуштаат семејството во кое се жртви на насилство е нивната економска зависност“. Славјанка Петровска, на прашањето дали жените во јавната сфера и денес во 21 век и во 2022 година се изложени на сексизам, мизогинија и дискриминација одговори: „Да, за жал“.
Јавен обвинител	Уранија Пировска	„Ние имаме поднесено дузина кривични пријави пред Јавниот обвинител, но нишу за една од нив Јавниот обвинител не констатираше дека постои потреба да се покрене постапка и санкционира“.

Социополитички контекст на насилството во РСМ

Социополитичкиот контекст на насилството во анализираниот дел од емисијата беше истакнат речиси од сите соговорнички. Имено, сите соговорнички истакнуваа по некој важен аспект од социополитичкиот контекст во нашата земја.

- Министерката Славјанка Петровска го истакна моментот дека и во 21 век сè уште постои **сексизам, мизогинија, дискриминација** во нашата земја, а доказ за тоа се личните навреди упатени кон неа. Таа зборуваше за јавното насилство врз политичарките, носителките на важни позиции, лидерките во земјата, но и дека постои солидарно однесување на жените.
- Уранија Пировска укажа дека постои **несанкционирање на говорот на омраза** кај нас што може да доведе до заклучок дека тој се толерира и да ги охрабри понатаму сторителите да продолжат со тој говор на омраза.
- Емилија П. Каменарова истакна дека во **медиумите постојано се подржуваат стереотипи** кои ја зацврстуваат традиционалната поделба на улогите на жените и мажите.
- Елизабета Ѓоргиевска истакна дека **заради економската зависност жените во многу мал број го напуштаат семејството во кое трпат насилство.**
- Васка Мајсовска истакна дека во нашата држава сè уште постојат **традиционални сфаќања дека имотот се дели само помеѓу машките деца**, што ја прави жената економски немоќна.

Содржина на конкретната сторија

Министерката Славјанка Петровска директно одговараше на прашања во врска со тоа како ги доживеала вербалните напади кон неа, така што тие напади што се случувале, пред сè, на социјалните мрежи се гледаа како „конкретна сторија“ во оваа анализа. Во овој контекст, би можело да се сумира дека немаше опис на жртвата затоа што жртвата зборуваше за себеси и таа воопшто не се прикажуваше како слаба и незаштитена, туку, напротив, како јака личност – дека со дигнитет ги издржала вербалните напади на социјалните мрежи.

Славјанка Петровска: *„Не ми беше сеедно со тие напади што ми случуваа... Нападите ми беа изненадување зошто кога се нападнута на оваа функција очекував да дискутираме за политички, за начини на кој раководам со Министерството, политичките кои ги водам и процесите што се одвиваат, а не за нешто што јас го сметам за споредно“.*

Немаше опис на сторителот/сторителите, ниту беше ставен акцент на тој дел, со оглед на тоа дека имало многумина кои на социјалните мрежи брутално ја нападнале министерката за нејзиниот физички изглед и за начинот на облекување.

Славјанка Петровска: *„...Во тој дел што беа лични напади врз основа на мојот изглед, начин на облекување и тие имаа една единствена цел, да ме деморалираат да продолжам по истиот по кој сум почнала да одам“.*

Случајот го опишуваше самата жртва на насилство, а тоа го правеше како нешто што треба да се санкционира и на коешто треба храбро да се спротивставиме, како предупредување за сè што може да се случи во иднина.

Славјанка Петровска: *„Како што гледаше јас и после 8 месеци од почетоците на тие напади, јас сум сè уште на истата позиција и не се колебам зошто сум тука и немам*

намера... Мора да се спроведат вакции на вакцините напад. Не смеа да има протор за вакво нешто“.

Комуникациски алатки

Во однос на конкретните комуникациски алатки со кои се служеа и водителката и соговорничките за да зборуваат за родово заснованото насилство би се рекло дека се користеше соодветен експертски речник, поточно соодветни зборови со коишто се опишуваа појавите, одредените аспекти на РЗН и/или последиците поврзани со родово заснованото насилство.

Неколку примери:

- Славјанка Петреска: „Јас бев предмет на лични навреди, не на критики. Критиките се добронамерни, а навредите имаат за цел да не замолчат и одвратат од работите по кој одиме“ – во нејзиниот говор се правеше дистинкција на критика (која може да има позитивно влијание) од лична навреда.
- Васка Мојсовска: „Која женица не се соопшеници на земјините не можат да ги остварат своите идеи за работа и бизнис“ – таа јасно укажа на дел од причините за неостварување на желбите и сонштата на жените.
- Водителка: „Економската независност е клучна за женица и затоа мора да биде дел од политиките за спречување на насилство врз женица и децата“ – во овој дел јасно се истакна потребата од институционални решенија и потребата од креирањето соодветни политики доколку сакаме да се спротивставиме на РЗН.
- Уранија Пировска: „Некажливоста на говорот на омраза ги охрабрува сторителите да го употребуваат тој говор“ – во нејзиниот говор јасно се истакнаа причините за говорот на омраза.

- Емилија П. Каменарова: „Која за празници се пренесува празнична атмосфера во домој секогаш се зборува како домаќинката се подготвува за празничној“ – преку јасен и едноставен пример се дефинираа стереотипите пренесени преку медиумите и нивната моќ да влијаат на размислувањата и ставовите на граѓаните.

Психолошки аспекти на наративите

Од психолошки аспект, имаше неколку емотивно оптоварени зборови или фрази споменати и акцентирани во анализираниот дел од емисијата:

- родово засновано насилство;
- говор на омраза;
- стереотипи;
- дискриминација;
- жената во подредена положба;
- економска немоќ на жениите;
- да се спроведат;
- да бидеме ласни во осуда и обединети во спроведувањето на РЗН;
- да ги ошфрлиме сите нејавни појави;
- жениите се обединија и беа ласни во осуда;
- издржав;
- жртви.

Чувства што можат да бидат предизвикани беа гнев, бес, страв, но и состојби на иницијативност, храброст, воодушевување, почит, инспирација.

Генерален впечаток:

Врз основа на анализата на селектираниот дел од емисијата ПРИКАЗНА, може да се каже дека родово заснованото насилство беше во целост соодветно прикажано и од експертски аспект (на темата зборуваа неколку експертки од различни области како човекови права, медиуми, граѓански активизам), но и од жена која доживеала вербални напади на социјалните мрежи, а воедно е и носителка на висока државна функција – министерка, притоа со почитување на сите новинарски стандарди, со употреба на родово сензитивен речник и приказ на сите релевантни аспекти на појавата. И, што е особено важно, оваа емисија, поточно делот од неа посветен на РЗН не ја прикажуваше само темата РЗН колку да ги истакне важните аспекти и при тоа да ги остави гледачите со негативни емоции, туку, преку информирање за разните начини на спротивставување и проактивност – даде поттик да се реагира и гласно да се зборува за тоа.

II ЕМИСИЈА „МАКЕДОНИЈА НАУТРО“

Општи аспекти

Емисијата „Македонија наутро“ се емитуваше на 07.02.2023 година во 06 часот и 45 минути на МРТ 1, со времетраење од 3 часа и 45 минути. Делот од оваа претпладневна информативна емисија во којшто се зборуваше за РЗН започна во 07:49:13, а заврши во 08:01:50, со вкупно времетраење од 12 минути и 37 секунди. На овој дел временски отпаднаа 17% од целата претпладневна емисија.

Во оваа емисија, во анализираниот период имаше вообичаено еден водител и една водителка кои наизменично ја водаа емисијата, но делот што беше предмет на анализа го водеше водителката. Од неа беше најавено дека ќе стане збор за отворање на прашања *„кои се од витално значење за социјално ранливиите кајтеории и жртвите на родово*

засновано насилство, кои се новише социјални мерки и каква помош нуди системот“.

Елементи вклучени во анализираниот дел:

- анимација и
- разговор во студио.

Аспектите за кои детално се зборуваа во анализираниот дел од емисијата се:

- надлежностите на МТСП, но и на Меѓуопштинскиот центар за социјални работи во Скопје;
- работата на стручните тимови во шелтер-центрите;
- приоритетите за 2023 година во однос на семејното насилство;
- „патот“ од пријава до спроведување мерки;
- односот и меѓусебната соработка на надлежните институции во однос на постапување по пријави за семејно насилство.

Во однос на општите карактеристики на прилогот, би можело да се каже и дека:

Анализирајќи ја „околината“, овој анализиран дел беше сместен помеѓу дел (што претходеше) што зборуваа за развивање на туризмот во Хонконг и дел (што следеше) кој всушност е вториот информативниот блок во емисијата и вообичаено се емитува во 08 часот.

Најавата на водителката во разговорот беше кратка и во целост соодветствуваше на содржината на анализираниот дел од емисијата.

Во **визуализацијата** на овој анализиран дел се појавија неколку различни содржини/целини:

- снимка од плоштадот на Скопје и луѓе како одат и возат велосипеди;
- 3 вида снимки кои беа драматизација на родово заснованото насилство и кои се повториле по три пати. Првата започнуваше со маж (физички покрупен во однос на жената) кој со купено пиво во кеса влегува дома

и започнува да и се заканува на една жена, ја бутка по скалите, ја брка од станот, излегува во ходникот на зградата каде жената седи во ходникот, вади каиш и ја тепа. Жената не успева да се одбрани. Потоа тој си оди, а жената останува уплакана на подот. Втората беше сцена во кујна во која маж (физички покрупен во однос на жената) ѝ вика на жена и почнува да ја дави, ја бутка и остава на подот. Во тој момент доаѓа дете (околу 6-7 години) кое пробува да ја заштити жената, но и тоа е бутнато долу. Сцената завршува како жената и детето седат на подот во кујната. Третата снимка беше снимка од театарска претстава во која на сцената прво се наоѓаат еден маж кој стои исправен и на неколку чекори пред него жена седната долу. Околу нив е темно. После неколку секунди почнуваат да се палат шкорчиња од луѓе кои стојат во темнината и полека се осветлува просторот, а жената се исправува и доаѓа исправено до мажот.

Целата визуализација беше секогаш на половина од екранот додека течеше разговорот во студиото.

На телопот прво стоеше текстот: „Нови социјални мерки за поддршка на граѓаните“ (1 минута и 30 секунди) а потоа се смени и остана телопот со текст: „Помош и поддршка на жртвите на родово-базирано насилство“.

Професионални аспекти

Оценката дали селектираниот дел соодветствуваше на сите професионални стандарди има задршка кога во фокусот ни се изворите на информации и начинот на прикажување на актерите/субјектите, бидејќи водителката не прецизираше од кои извештаи црпи податоци, кои организации ги изработиле и кои се конкретните бројки од кои произлегува констатацијата дека „бројот на пријави за семејно насилство се намалува“.

Извори на информации

Табела 19. *Начин на претставување на изворите*

Извори	Како беше претставен во медиумот?	Вид на извор	Начин на претставување
Лиридон Бафтиџи	Директор на Меѓуопштински центар за социјални работи – Скопје	Прецизен/ Официјален	Разговор со него во студиото
Јованка Тренчевска	Министерка за труд и социјална политика	Прецизен/ Официјален	Парафразирана од водителката
Анализи	Извештаи од организации во чиј фокус е работата со семејно насилство	Нејасен/ Алтернативен	Водителката кажуваше некои податоци што ги има во извештаите ⁹

Во однос на изворите, во анализираниот дел беа присутни 3 извори. Прилогот претендираше да содржи извори од повеќе страни, но страните не беа сразмерни.

⁹ Водителката напомена дека во „извештаите на неколку организации во чиј фокус е работата со семејното насилство“, е наведено дека бројот на пријави за семејно насилство се намалува, но воопшто не прецизираше за каков извештај станува збор, кои се тие организации и кои се конкретните бројки.

Табела 20. Актер(к)и кои зборуваа во емисијата

Актер(к)и кои зборуваа во емисијата или беа цитирани/парафразирани од страна на новинарката	За што зборуваа?
Лиридон Бафтији	Бафтији како директор на МЦСР зборуваше за надлежностите на Центарот и за мерките кои се во нивна надлежност
Јованка Тренчевска – министерка за труд и социјална политика	Водителка ја парафразираше министерката за тоа дека бројот на пријави за семејно насилство за 2022 година се намалил

АКТЕР(К)И – СУБЈЕКТИ во прилогот

Во анализираниот дел имаше вкупно 12 актер(к)и.

Табела 21. Актив(к)и за кои се зборуваше

Актер(к)и за кои се зборуваше во емисијата	Кој зборуваше за нив?	Што се зборуваше за нив?
Мтсп	Лиридон Бафтији	„МТСП е многу активна во овој период на криза и креира мерки....“ Бафтији зборуваше за заштитата што се презема за жртвите на семејно насилство. Водителката информираше дека недоволната заштитата на жртвите е најчеста причина за непријавување на РЗН: „Дискутиабилна е вербајќа на жртвите во правосудството“.
Жртви на семејно насилство	Лиридон Бафтији; Водителка	Водителката праша дали МЦСР соработува со судство, а Бафтији одговори дека имаат соработка: „Ние му предлагаме мерки на судството, а тие се тие кои изрекуваат мерки, и ние понајпому немаме надлежност“.
Судство	Лиридон Бафтији	„Според жртвите кај нас постојат права имаат насилниците... мора да се заштитат жртвите од насилниците“.
Насилник /насилници	Водителка	Бафтији ги дефинираше надлежностите на МЦСР при пријава од жртва на насилство.
МЦСР – Скопје	Лиридон Бафтији	Бафтији зборуваше дека МЦСР има соработка и со работодавачите на жртвите. Тој изјави дека: „Работодавачите мора да имаат сенс и да вработуваат жртви на семејно насилство“.
Работодавачи	Лиридон Бафтији	

Стручни тимови кои работат со жртвите на семејно насилство	Лиридон Бафтији	<i>„Секогаш е поширебна и добредојдена доволништелна обука. Но, стручниите тимови се обучени добро“.</i>
Раководители на стручни тимови	Лиридон Бафтији; Водителка	Водителката наведуваше податоци од извештаите дека раководителите често се менуваат, немаат сензибилитет и стручност за работа со жртви на насилство. Бафтији велеше дека раководителите од како е тој раководител не се менуваат и дека се стручни.
Жени	Лиридон Бафтији; Водителка	И Бафтији и водителката во текот на целиот прилог многу пати ги спомнуваа жените во контекст дека тие најчесто се жртви на родово засновано насилство, но и дека треба да се охрабруваат да го пријавуваат.
Мажи	Лиридон Бафтији; Водителка	Водителка: „...Во последниот период се забележува дека и одреден број на мажи пријавуваат семејно насилство...“. Бафтији: „Точно дека и мажиите пријавуваат насилство во покоро време, но бројката на мажи и жени и деца е неспоредлива“.
Деца	Лиридон Бафтији	<i>„Децаа често се жртви на семејно насилство. Се комуницира со нивните училници, со директориите и се играи сè повеќе да осигураат во образованиот процес“.</i>

Социополитички контекст на насилството во РС Македонија

Беше презентирана различна слика на социополитичкиот контекст на насилството во РС Македонија. Имено, во анализираниот дел од емисијата водителката изнесе информации од извештаите на организациите дека постои:

- недоверба во надлежните институции и правосудството – според извештаите од организациите чиј фокус е семејното насилство;
- недоволна заштита на жртвите, што, пак, е главна причина за непријавување;
- нестручност и неподготвеност и несоодветно работење на стручните тимови: раководителите често се менуваат, применуваат различни и невоедначени практики, донесуваат нејасни одлуки.

Директорот на МЦСР пак информираше дека:

- МТСП е многу активно и пропишува разновиден сет на мерки;
- МЦСР има предвидено многу мерки на повеќе нивоа и со повеќе субјекти, пред сè со жртвите, но и со нивните работодавачи, директорите на училиштата каде што учат децата;
- Кампањите за пријавување на семејното насилство во 2022 вродиле со плод, па затоа и во 2023 кампањата останува приоритет на МЦСР.

Комуникациски алатки

Во однос на конкретните комуникациски алатки со кои се служеа и водителката и соговорникот за да зборуваат за родово заснованото насилство би се рекло дека се користеа соодветни зборови со коишто се опишуваа појавите и одредените аспекти на РЗН.

Но, иако се користеа соодветни зборови, сепак тонот стана премногу „млак“, без желба да се убеди слушателот, без соодветни аргументи против некои анализи и извештаи. Од друга страна, ниту водителката не изнесе јасни и прецизни извори на информации кои би ги поткрепиле аргументирано критиките и забелешките што одат до МТСП и МЦРС.

Психолошки аспекти на наравивите

Од психолошки аспект, во анализираниот дел од емисијата беа споменати и акцентирани следниве емотивно оптоварени зборови или фрази:

- *родово засновано насилство;*
- *насилници;*
- *жртви на семејно насилство;*
- *жениите и децата се најчесто жртви на семејно насилство;*
- *ресоцијализација;*
- *насилниците имаат повеќе права од жртвите;*
- *за насилството мора да се зборува.*

Чувства што можеа да бидат предизвикани беа страв, бес, гнев, како и состојби на недоверба и сомнеж во институциите.

Генерален впечаток:

Врз основа на анализата на селектираниот дел од емисијата „Македонија наутро“, може да се каже дека беше реализирано интервју со претставник на релевантна институција со што се направи обид да се објаснат надлежностите, мерките и заштитата што ја предвидува МТСП и презема МЦРС – Скопје во однос на жртвите на родово засновано насилство.

III УТРИНСКА ЕМИСИЈА: ЈА САКАМ МАКЕДОНИЈА

Општи аспекти

Во рамки на утринската програма „Ја сакам Македонија“ на ТВ Сител емитувана на 01.02.2023, во 8 часот и 13 минути беше реализиран разговор со проф д-р Светлана Николовска, криминалистка од Факултетот за безбедност во Скопје. Разговорот во студиото траеше од 8:13 до 8:40 (23 минути). Утринската програма „Ја сакам Македонија“ почнува во 6 часот и 45 минути, а завршува во 10:00 часот (емисијата трае 3 часа и 15 минути). Разговорот во студиото со соговорничката изнесуваше 11.8% од вкупниот простор на утринската програма.

Разговорот со професорката го водеше новинар.

Во текот на целиот разговор се зборувааше за семејното насилство и родово засновано насилство, но и општо за феноменот на насилство. Беа опфатени: причините, последиците, карактеристиките на личноста на сторителите и жртвите, начините на справување со насилството и каде и како лицата кои се изложени на истото можат да пријават и да добијат помош. Се дискутираше и за ситуации кога и полицајци се јавуваат како насилници при семејно и родово насилство.

Во целост разговорот на студиото беше базиран на интервју со професорката, други елементи не беа вклучени во прилогот.

Аспектите за кои детално се зборуваше во анализираниот дел од емисијата беа формулирани и проследени со приложените телопи:

1. Телоп: „Која е причината за зголемениот број на семејни убиства“;
2. Телоп: „Насилствата преминуваат во убиство поради стравот од пријавување“;
3. Телоп: „Годишно во Македонија има околу 1000-1200 жртви на семејно насилство“.

Во емисијата, покрај родово заснованото насилство, беа застапени и следниве области и теми: во разговорот беа дискутирани аспектите на улогата на семејството, семејните проблеми, семејните структури. Професорката споделуваше искуства кога била во ситуација да вештачи случаи на семејно насилство. Ги објаснуваше факторите кои делуваат на појавата на семејното насилство, дискутираше за ефикасноста на казнените мерки и колку затворите се институции каде се спроведува ресоцијализација. Кои се карактеристики на сторителот, а кои на жртвата. Како во воспитно-образовниот процес да се дејствува за да се превенира секаков вид на насилство.

Во однос на општите карактеристики на прилогот, би можело да се каже и дека:

- Во однос на **околината**: пред да започне разговорот во студиото беа емитувани вести (кои вообичаено се емитираат во 8:00 часот), а по завршувањето на вестите следеше најава за прилог кој ќе следи во емисијата и претставуваше репортажа за човек кој одлучил да живее сам во природа. Во 8:42, односно по разговорот во студиото, следеше прилог чија тема беа поштенските услуги.

- Прилогот беше најавен во **генералната најава** на утринската емисија во 6 часот и 55 минути во која беше најавено дека во рамки на емисијата ќе биде реализиран разговор со професорка, а дека ќе се разговара на темата „семејно и родово насилство“.

Новинарот, како вовед во разговорот со гостинката во емисијата, го посочи следното: *„Ќе дискутираме за една многу важна и сензитивна тема околу семејното насилство и родовото насилство кои последниве години бележат пораст, а особено неколку случаи кои ни се случија изминалиот месец“*.

Во текот на разговорот новинарот прочита неколку наслови објавени во медиуми (не беа наведени медиумите): *„Млад скопјанец го убил својот татко“*, *„Роднина ја убил за пари 83-годишната стирумичанка“*. Новинарот посочи дека семејното и родовото насилство *„...го полнеа билтенот на МВР“*.

Визуализација

Разговорот беше снимен во студио, во тек на разговорот во еден агол од екранот се емитуваа снимки од полициски возила, полицајци, снимки од место каде се случило насилство и вештаци кои вршат увид на лице место на настанот.

Професионални аспекти

Како **извор** на информации се појавуваше само проф. д-р Светлана Николовска. На еден од телопите се појави бројот на жртви од семејно насилство.

Како **актер(к)и** не се наведуваа поединечни личности. Дискусијата се однесуваше на генерализирани констатации за семејното и родовото насилство. При разговорот воопштено се

говореше за факторите кои предизвикуваат насилство, а особено семејно и родово насилство.

Комуникациски алатки

Во однос на конкретните комуникациски алатки со кои се служеа и водителот и соговорничката за да зборуваат за семејното и за родово заснованото насилство би се рекло дека се користеше соодветен експертски речник, соодветни термини со коишто се опишуваа појавите, факторите и поледиците поврзани со семејно и родово заснованото насилство.

Како се третираше темата за РЗН

Социополитички контекст на насилството во РС Македонија

Проблемот на семејно насилство односно родово насилство професорката го анализираше од повеќе аспекти: личноста на извршителот, семејната состојба, училиштето, институциите кои се задолжени за ресоцијализација на сторителите, власта, судството, корупцијата. Особено се истакнуваше несоодветноста на институциите да интервенираат и постапат соодветно со цел да пружат помош на лице изложено на семејно, односно на родово засновано насилство.

Проф. д-р Светлана Николовска: „Треба секојдневно да се дејствува, што е системски проблем, треба да имаме институциите за да решаваме проблеми на законски начин како да не биде досајно оружјето. Насилството раѓа насилство... Не успеваат институциите да ресоцијализираат... Сите треба да делуваат... Кајна на

сите проблеми е корупцијата, ако има во заговор, судство постои каде одиме...“.

Новинар: „Жените се најчесто жртви на семејното насилство, која ќе ја пријави семејното насилство дали може да биде сигурна дека ќе заврши нејзиниот кошмар?“.

Проф. д-р. Светлана Николовска: „Жените имаат недоверба да пријават семејно насилство. Еднаш е стигматизирана која ќе ја пријави случајот... Па, зошто ја пријавила, сама си ја барала, нема каде да се врати, а таму има деца, каде ќе ја остави децата... Има случаи која жената ќе ја повлече пријавата... Нема каде да се врати, економски е зависна.... Треба во институциите да се направи центри, но тоа е со определен рок, но постои потреба да ѝ се обезбеди стигматично прашање, вработување... Кај жените се појавуваат илјадници прашања... По прва изјава со видливи модрци ја повлекува изјавата загради економски и финансиски причини“.

Професорката исто така истакна дека РЗН не е својствено само за жените, односно дека: „Има случаи и каде мажот се пријавува дека е малтретиран од својата сопруга“.

Како една од причините за насилство соговорничката истакна дека е и лесната достапност на оружје. Како други причини беа наведени: „семејните банални расправи“, „луѓето проблемите ја решаваат со оружје, а не со збор“ и како трет најголем процент на убиства се оние „направени при грабеж дури и за мала количина пари“.

Психолошки аспект на наративите

Од психолошки аспект, следниве емотивно оптоварени зборови или фрази беа споменати и акцентирани во анализираниот дел од емисијата: „семејно насилство“, „родово насилство“, „оружје“, „убиство“, „стирав“, „корупција“ и „жртви“.

Чувства што потенцијално можат да бидат предизвикани би биле: лутина, револт, страв, загриженост, како и состојби на недоверба и сомнеж во институциите.

Генерален впечаток:

Врз основа на анализа на реализираниот разговор важно е да се истакне дека беа отворени релевантни прашања кои сосема професионално и издржано ги елаборираше гостинката во студиото. Презентирана беше сложеноста на проблемот и неопходната потреба за сеопфатен систематски пристап.

IV ЕМИСИЈА „МОТИВ“

Општи аспекти

Емисијата „МОТИВ“ се емитуваше на 04.03.2023 година во 20.00 часот на МРТ 2, со времетраење од 45 минути. Водителката Арлинда Бафтиу имаше покането жена психолог која во текот на емисијата се осврнуваше на различните аспекти на родово засновано насилство.

Водителката ја престапи гостинката и укажа на важноста на темата насилство врз жените. За гостинката кажа дека таа е активно вклучена на различни начини за превенција, заштита и психолошко советување на жени кои се жртви на насилство. Емисијата започна со читање на алармантни податоци, односно статистики за насилството врз жените во Македонија.

Водителка: *„И овој месец марџи нè наоѓа со алармантно ниво на насилство особено на насилство врз жената“.*

Елементи вклучени во анализираниот дел:

- разговор во студио.

Аспектите за кои детално се зборуваше во анализираниот дел од емисијата беа:

- семејно насилство;
- насилство врз жените;
- жртви на насилство;
- како насилството се манифестира кај децата;
- ментално здравје;
- зајакнување на жените;
- психотерапијата и жените;
- грешки кои ги прават родителите при воспитувањето на децата и нееднаквиот третман на машките и женските деца во семејството;
- дискриминација/стереотипи.

Во однос на општите карактеристики на прилогот, би можело да се каже и дека:

- Во однос на „околината“, ова беше посебна емисија, која во месец март особено се фокусираше на теми кои се однесуваат на жената.
- **Најавата** на водителката во разговорот беше подолга, со многу податоци (статистики од МВР) кои укажуваат на потребата да се обработи темата. Водителката исто така во најавата кажа дека тешко е да не бидеш емотивна кога презентираш вакви поразителни статистики за насилството врз жените. Гостинката беше претставена како психолог, но и активистка за зајакнување на жените.

Во **визуализацијата** во оваа емисија немаше прилози или други снимки освен разговорот во студио.

На телопот стоеше текстот: „Работата за давање помош на жртвите на семејно насилство“.

Професионални аспекти

Извори на информации

Во анализираниот дел беа присутни **2 извори**.

Табела 22. *Начин на претставување на изворите*

Извори	Како беа претставени во медиумот?	Вид извор	Начин на претставување
Арлинда Бафтиу (водителка)	Водителка	Прецизен/ Неофицијален	Цитирање на податоци од мвр
Сумеа Рамадани	Психолог	Прецизен/ Неофицијален	Податоци од истражувања/студии

АКТЕР(К)И – СУБЈЕКТИ

Табела 23. *Актер(к)и кои зборуваа во емисијата*

Актер(к)и кои зборуваа во емисијата или беа цитирани/парафразирани	За што зборуваа?
Сумеа Рамадани	Семејно насилство; насилство врз жените; жртви на насилство; како насилството се манифестира кај децата; ментално здравје; зајакнување на жените; психотерапијата и жените; грешки кои ги прават родителите при се воспитувањето на децата и нееднаквиот третман на машките и женските деца во

	семејството; дискриминација; стереотипи; психолошко, физичко и економско насилство; потребата за зајакнување на жените преку препознавање на насилство од секој вид и обиди за злоупотреба.
--	---

Како се третираше темата за РЗН

Социополитички контекст на насилството во РС Македонија

Беа читани статистички податоци за насилството врз жените и семејното насилство. Разговорот во студиото се фокусираше на важноста на овие теми, за важноста на зајакнување на жените во борбата за нивните права. Се зборувааше и за последиците од толерирањето на насилството како и за важноста да се препознае злоупотребата на довербата, обидите за манипулација и за разликата меѓу различните видови на насилство. Беа поставени прашања како: *„Што треба да се направи за да се зајакнат жените? Како да се бориме со контекстот во општеството кој се уште мисли дека „којтекој е излезен од рајот“ или „еден шамар е добар за здравјејто?“*.

Комуникациски алатки

Во однос на конкретните комуникациски алатки со кои се служеа и водителката и соговорничката за да зборуваат за родово заснованото насилство би се рекло дека се користеа

соодветни зборови со коишто се опишуваа појавите и одредените аспекти на РЗН.

Генерален впечаток:

Анализата на реализираниот разговор покажа дека на професионален начин беа отворени релевантни прашања кои ја опишаа сложеноста на проблемот и начините за негово решавање.

5. ЗАКЛУЧОЦИ И ДИСКУСИЈА

Согласно потребите и барањата на АВМУ, Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, УКИМ, Скопје, реализираше истражување за начинот на кој радиодифузерите известуваат за полово односно родово заснованото насилство. Предмет на истражувањето беа прилозите односно емисиите кои имаат карактер на информативни програми, а кои беа емитувани во првите десет дена од месеците јануари, февруари и март 2023 година. За таа цел беше изготвен инструмент, образец за мониторинг и анализа на содржина на емитуваните прилози/емисии. Образецот беше изготвен врз основа на упатствата содржани во „Водичот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примената на стандардите за известување за случаи на родово засновано насилство во медиумите“ (Сарикакис, 2021).

Анализата на податоците беше базирана на следните аспекти: на каков начин новинар(к)ите се придржуваат кон примена на новинарските стандарди, односно саморегулација, застапеност на темата за родово засновано насилство и на кој начин и со која вербализација и илустрација се пренесува содржината. Анализата на примената на новинарските стандарди се базираше на Кодексот на новинари на Македонија.

При анализата беа утврдени три категории на прилози:

1. Прилози кои известуваа за конкретни настани,
2. Прилози/емисии кои ја обработуваа темата родово засновано насилство (РЗН) и
3. Прилози/емисии кои се однесуваа на контекстот во кој се известува за РЗН.

Приказот на резултатите како и нивната анализа е структуриран согласно трите категории.

Ова истражување имаше за задача да даде одговор на неколку истражувачки прашања. Едното од истражувачките прашања се однесуваше на интензитетот на застапеност на прилозите кои ја обработуваат темата за родово засновано

насилство во информативните телевизиски програми. Квантитативната анализа на застапеноста на прилозите/емисиите објавени во информативните програми на радиодифузерите покажа нивна доминантна концентрација во март, особено околу празникот 8 Март. Беше забележано дека и новинар(к)ите истакнаа дека месецот март е женски месец и дека во тој период ќе биде застапен поголем број на прилози кои се однесуваат на жената (изјава на новинарка во утринска програма на Канал 5).

Иако во Билтенот на МВР за периодот од кој е произлезен примерокот за анализа можат да се констатираат 44 случаи на РЗН, во анализираните дневноинформативни емисии беше присутна слаба застапеност на прилози во кои се известуваше за конкретни случаи на родово засновано насилство. Имено, имаше вкупно 22 прилози за конкретни случаи на РЗН, од кои само два се однесуваа на актуелни настани за сексуално злоставување (ученичка од Прилеп и девојка од Кичево), 14 се однесуваа на судски случаи поврзани со РЗН (Јилдиз Веапоска и момчето убиено од својата девојка), еден беше за протестите во земјава по повод 8 Март, а пет се однесуваа на настани од странство. Причините поради кои медиумите донеле уредничка одлука да не известуваат за пријавените случаи на РЗН можат да бидат многубројни, но до нив може да се дојде преку друга анализа во која ќе бидат истражени ставовите на уредниците/чките и новинар(к)ите за да се утврди каква е уредничката политика и редакциската култура во медиумите за ова прашање. Кај прилозите кои се однесуваа на конкретни настани како несоодветни можат да бидат издвоени два: едниот е сензационалистичко известување за обид за сексуално злоупотребување на девојка од страна на фудбалер во главни вести во рубриката „Спорт“ (Телма, 02.02.2023), а вториот – пренесување на говор на омраза содржан во објави на граѓани објавени на Фејсбук (Сител 10.03.2023).

Известувањето за конкретните случаи може да влијае врз зголемување на свеста кај граѓан(к)ите и институциите и отвара можност јавноста да бара разрешница за случаите.

Всушност, не само што е оправдано да се известува за РЗН, туку е и нужно за разбирањето на оваа негативна појава и за вложувањето во интензивно барање решенија и стратегии за справување со истата. Дополнително, податокот дали медиумите известуваат за случаите за РЗН покажува и каков е сензибилитетот кај медиумите за оваа негативна појава и дали оваа тема ја сметаат за важна или не. При известувањето за конкретните настани/случаи кои се однесуваат на насилство потребно е да се воспостави баланс: „Кога насилството од реалниот живот или неговите последици се презентираат на телевизија или се објавени на радио или на Интернет, има потреба за баланс меѓу обврската за вистинитост и опасноста од рамнодушност (десензибилизација на публиката) кон ваквите содржини поради ризикот за предизвикување траума кај гледачите“ (Шопар, Димитровски, Тахири, Теменугов, 2016).

Моќта на медиумите да идентификуваат и известуваат за општествени теми кои се од јавен интерес, игра клучна улога во привлекувањето и насочувањето на јавното мислење кон општествените прашања од јавен интерес, согласно Теоријата на поставување на дневен ред. Имајќи ја предвид оваа функција на медиумите, а согласно податоците од истражувањето дека известувањето за РЗН е главно застапено во „месецот на жените“, како и дека не се известува за реално постоечки случаи на РЗН, може да се констатира дека отсутствуваа содржини кои би ја поттикнале свесноста за значењето на причините, последиците и начините за превенција од овој вид на насилство.

Откако се констатираше дека РЗН ретко се сретнува на агендата на јавниот и на комерцијалните радиодифузери, останува да се даде толкување за тоа како се „врамува“ информацијата за РЗН таму каде што е присутна. Во ниту еден од прилозите кои се однесуваа на известување за конкретни настани на РЗН, актот на насилство не беше именуван како РЗН. На пример, во серијата прилози од информативен карактер каде се известуваше за судењата поврзани со случајот „судски процеси за Јилдиз Веапоска“ во ниту еден момент не

беше употребен соодветниот термин. Јавноста, на таков начин, посредно стекнува впечаток за интензитетот на насилството преку употреба на термини како што се: „родилкаџи“, „осџана без маџка и јајници“. Во „рамката“ изостануваше лицето кое е сторител.

Следното истражувачко прашање се однесуваше на утврдување на соодветноста и релевантноста на местото и просторот кој го имаат прилозите/емисиите во рамки на информативните програми. Анализата покажа дека прилозите кои обработуваат теми од доменот на РЗН најчесто не беа присутни во главната најава на вестите, се наоѓаа некаде на крајот од вестите и најчесто беа „врамени“ во прилози кои не беа поврзани за РЗН. Вообичаено, беше забележано дека прилозите кои се однесуваа на судски процеси за РЗН беа сместувани покрај прилози кои се однесуваа на судски процеси од областа на корупцијата и криминалот.

Како одговор на прашањето за почитувањето на новинарските стандарди може да се донесе генерален заклучок дека радиодифузерите ги почитуваа новинарските стандарди, со исклучок на определени прилози/емисии. Застапени беа транспарентноста (прецизно наведување на изворите, автор(к)ите на прилозите и актер(к)ите), непристрасноста, главно беа застапени извори од повеќе страни, имаше соодветност при употребата на визуализацијата како и соодветност помеѓу најавата на прилогот и неговата содржина.

За лицата кои се изложени на насилство најчесто радиодифузерите известуваа согласно етичкиот „Кодекс на новинарите на Македонија“ каде се истакнува дека новинарите мора да избегнуваат сензационализам при известувањето за несреќи во кои на каков било начин е загрозен животот и здравјето на граѓаните, како и да известуваат неутрално за судски процеси („Начинот на информирање за несреќи, елементарни непогоди, војни, семејни трагедии, болести, судски постапки мора да биде ослободен од сензационализам. Во судските постапки треба да се почитува принципот на пресумпција на невиност, да се известува за сите инволвирани страни во спорот и да не се сутерира пресуда“ – член 8).

На прашањето какви комуникациски алатки најчесто се употребуваа во известувањето, одговорот би бил дека во најголем број случаи новинар(к)ите избегнуваа употреба на речник кој на каков било начин би упатувал на оправдување на насилството, сексистички ставови или обвинување на жртвата. Генерално не се забележуваше употреба на терминологија која би предизвикала секундарна виктимизација на жртвата. Може да се заклучи дека новинар(к)ите вложуваа напор да известуваат родово сензитивно.

Покрај генералната тенденција на придржување кон етичноста при известувањето речиси кај сите радиодифузери беа забележани определени пропусти при известувањето, како секундарна виктимизација, намалување на одговорноста на лицето обвинето за насилство и некритичко пренесување на елементи на говор на омраза од коментари на граѓани.

Основна заедничка констатација за сите медиуми е дека РЗН како тема беше недоволно застапена за да има удел во зголемување на свесноста на граѓаните за конкретната проблематика.

Застапеност и карактеристики на прилози/емисии кои го обработуваа РЗН како појава

Анализата на сите информативни изданија (главните вести, информативните изданија пред главните вести, претпладневните и пладневните информативни блокови), како и на актуелно - информативните емисии откри вкупно 11 прилози и 4 емисии кои го третираа РЗН како општествена појава вредна и важна за медиумската публика.

Според времето на објавување, најчесто ваквите прилози ги имаше за Меѓународниот ден на жената 8 Март. Обично, за прв пат во денот се појавуваа во информативното издание пред главните вести и секогаш беа репризирани и во главните вести.

Овие прилози/емисии посветени на РЗН вообичаено во анализираниот период ги третираа темите како семејното насилство, феминизмот, еден вид економско насилство врз жените во јавната – општествена сфера како кршењето на работничките права на жените во текстилната индустрија, но и теми кои се однесуваа на реалните состојби (статистички податоци) и информации за РЗН, резултати од истражувања и анализи, како и излагања на експерт(к)и и надлежни институции.

Најчесто, темите за РЗН се сместуваа меѓу прилози кои тематски не беа поврзани со РЗН и се однесуваа на внатрешната политика, корупцијата, економијата, енергетиката и земјоделството, а неретко и меѓу теми кои не се однесуваа на РСМ, туку на политичката ситуација во Косово, Палестина, САД и Украина.

Во само еден прилог се споменуваше прецизно терминот „родово засновано насилство“. Во останатите не се споменуваше прецизно овој термин, иако се зборуваше за разни видови насилства како „семејно насилство“, „убиство на жени“, „јовор на омраза кон жени“, „систероубиство кон жени“, „се кршат работничките права на жените во текстилната индустрија“, „неправедно осудени текстилни работнички“, „жените се репресирани“. Ова зборува за нецелосна подготвеност на медиумите јасно и прецизно да ја дефинираат појавата и да ја подигнат свесноста за истата.

Во ниту еден телоп не беше споменат терминот „родово засновано насилство“.

Во однос на професионалните стандарди, прилозите и емисиите коишто ја обработуваат темата РЗН секогаш се базираа на прецизни извори, нејасни и непрецизни извори немаше во ниту еден анализиран прилог. Најчесто беа независни/алтернативни извори, но ги имаше и официјалните (како надлежните институции) што ги правеше прилозите отворени за гледишта од различни страни. Гласот на активистките кои се борат против различните видови на РЗН беше присутен во сите анализирани прилози и емисии.

И актер(к)ите, главните протагонист(к)и во прилозите со РЗН беа пред сè активистки, но и експерт(к)и и надлежни институции. Во овој дел е важно да се истакне дека сите актер(к)и вообичаено беа претставени во неутрален контекст, без присуство на неосновано напаѓање и/или неосновано величање.

Тоа што е особено позитивно, во сите прилози, без исклучок беа споменати **жените** во контекст дека најчесто се жртви на неправда, стереотипи, и разни видови на насилство. Често за нив се истакнуваше позитивната димензија дека покрај тоа што се жртви, дел од нив се охрабруваат јавно да зборуваат за сите неправди.

Со оглед дека важен момент во известувањето на медиумите за РЗН е дефинирање на контекстот, средината во која се случува насилството, односно условите кои можат да доведат до родово засновано насилство, може да кажеме дека медиумите прилично детално и сеопфатно го вградуваат насилството во социополитичкиот контекст во кој: психичкото насилство врз жените е редовна појава; постои говорот на омраза кон жените во политиката и мало влијание на бројот на лидерки во политиката; на жените им се наметнува комплексот на помала вредност; средина во која сè уште најчесто се слуша гласот на мажот во медиумите за општествено важни теми (политички), а за насилството во медиумите најчесто зборуваат жени; судството е неправедно; постои огромна родова нееднаквост во приватниот сектор; загрозени работнички права особено на текстилните работнички, но и на жените вработени во земјоделството; кон насилството не се постапува соодветно, а надлежните институции не си ја работат работата.

Накратко кажано, анализираниите медиуми посветуваа одредено време и простор за да го обработат РЗН како појава и тоа го правеа главно почитувајќи ги новинарските стандарди и добрите практики за истата да ја дефинираат, да поттикнат критичко размислување, да ги осветлат причините (контекстот) во кој вообичаено се случуваат насилствата и да поттикнат на одредена акција. Подобрување мора да има во

контекст на почесто појавување на вакви прилози/емисии, во појасно дефинирање на термините, и во начинот на поттикнување на одредени осмислени граѓански акции.

6. СУМИРАНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Следењето и анализата на информативната програма на однапред определените ТВ-станции покажа присуство на две категории прилози: прилози во кои се известуваше за конкретни настани/стории и прилози/емисии што општо ја обработуваа темата родово засновано насилство. Квантитативната анализа на застапеноста на прилозите/емисиите објавени во информативните програми на радиодифузерите покажа нивна доминантна концентрација во март, особено околу празникот 8 Март.

За прилозите што обработуваа конкретни случаи (конкретни истории) поврзани со РЗН може да се заклучи дека: присутна беше слаба застапеност на прилози од ваков тип и тие генерално се однесуваа на известување за судски процеси. Најголем број од ваквите прилози што се однесуваа на конкретни настани беа подготвени според пропишаните новинарски стандарди, освен два: во едниот беше присутно сензационалистичко известување, а во вториот некритички се пренесе говор на омраза содржан во објави на граѓани објавени на Фејсбук.

Поконкретно:

- Во однос на „врамувањето“ на информациите за РЗН, во ниту еден од анализираните 12 прилози актот на насилство не беше именуван како РЗН, а во „рамката“ изостануваше лицето кое е сторител.
- Прилозите што обработуваа конкретни истории за РЗН најчесто не беа присутни во главната најава на вестите, се наоѓаа некаде на крајот на вестите и најчесто беа „опколени“ со прилози што не беа поврзани со РЗН.
- Вообичаено, беше забележано дека прилозите што се однесуваа на судски процеси за РЗН беа сместувани покрај прилози во кои се говореше за судски процеси од областа на корупцијата и криминалот.

- Радиодифузерите генерално ги почитуваа новинарските стандарди во смисла на: транспарентноста (прецизно наведување на изворите, автор(к)ите на прилозите и актер(к)ите), непристрасноста, застапеноста на извори од повеќе страни, соодветноста при употреба на визуализацијата, како и соодветноста помеѓу најавата на прилогот и содржината на прилогот.
- За лицата кои се изложени на насилство најчесто радиодифузерите известуваа согласно етичкиот „Кодекс на новинарите на Македонија“, почитувајќи ги препораките: да избегнуваат сензационализам, да известуваат неутрално за судски процеси, како и да се почитува принципот на пресумпција на невиност, да се известува за сите инволвирани страни во спорот и да не се сугерира пресуда.
- Во однос на комуникациските алатки, во најголем број случаи новинар(к)ите избегнуваа употреба на речник што на каков било начин би упатувал на оправдување на насилството, сексистички ставови или обвинување на жртвата. Генерално, не се забележуваше употреба на терминологија што би предизвикала секундарна виктимизација на жртвата.

Заклучоците од прилозите што не обработуваа конкретни стории, туку ја обработуваа темата РЗН се следните:

- Според времето на објавување, најчесто ваквите прилози ги имаше за меѓународниот ден на жената – 8 Март. Најчесто по првпат во денот се појавуваа во информативното издание пред главните вести и секогаш беа репризирани и во главните вести.
- Овие прилози/емисии посветени на РЗН вообичаено во анализираниот период ги третираа темите како семејното насилство, фемицидот, еден вид на економско насилство врз жените во јавната –

општествена сфера, како кршењето на работничките права на жените во текстилната индустрија, но и теми што се однесуваа на реалните состојби (статистички податоци) и информации за РЗН, резултати од истражувања и анализи, како и излагања на експерт(к)и и надлежни институции.

- Најчесто, темите за РЗН се сместуваа меѓу прилози што тематски не беа поврзани со РЗН и се однесуваа на внатрешната политика, корупцијата, економијата, енергетиката и земјоделството, а неретко и меѓу теми што не се однесуваа на РСМ, туку на политичката ситуација во Косово, Палестина, САД и Украина.
- Само во еден прилог се споменуваше прецизно терминот „родово засновано насилство“. Во преостанатите не се споменуваше прецизно овој термин, иако се зборувааше за разни видови насилства, како „семејно насилство“, „убиство на жени“, „фемиди“, „јовор на омраза кон жени“, „кршење на работничките права на жените во текстилната индустрија“, „неправедно осудени текстилни работнички“.
- Прилозите и емисиите што ја обработуваа темата РЗН секогаш се базираа на прецизни извори. Нејасни и непрецизни извори немаше ниту во еден анализиран прилог.
- Во прилозите во кои се третираше РЗН се користеа извори од различни страни: и официјални, како надлежните институции, и независни/алтернативни извори. Гласот на активистките кои се борат против различните видови на РЗН беше присутен во сите анализирани прилози и емисии.
- Најголем број од актер(к)ите/протагонист(к)ите во прилозите беа жени: пред сè активистки, но и експертки, претставени во неутрален контекст, без присуство на неосновано напаѓање и/или неосновано величање.

- Во сите прилози, без исклучок, беа споменати **жените** во контекст дека најчесто се жртви на неправда, стереотипи и разни видови насилство, но и дека дел од нив се охрабруваат јавно да зборуваат за сите неправди.
- Медиумите мошне детално и сеопфатно го вградуваат насилството во социополитичкиот контекст во кој: психичкото насилство врз жените е редовна појава; постои говорот на омраза кон жените во политиката и мало влијание на бројот на лидерки во политиката; на жените им се наметнува комплексот на помала вредност; средина во која сè уште најчесто се слуша гласот на мажот во медиумите за општествено важни теми (политички), а за насилството во медиумите најчесто зборуваат жени; судството е неправедно; постои огромна родова нееднаквост во приватниот сектор; загрозени работнички права, особено на текстилните работнички, но и на жените вработени во земјоделството; кон насилството не се постапува соодветно, а надлежните институции не си ја работат работата.

Накратко кажано, анализираните медиуми посветуваа одредено време и простор за темата РЗН (не за конкретни случаи) и тоа го правеа главно почитувајќи ги новинарските стандарди и користејќи добри практики за да ја дефинираат, да поттикнат критичко размислување, да ги осветлат причините, односно контекстот во кој вообичаено се случуваат насилствата и да поттикнат на одредена акција. Подобрување мора да има во контекст на почесто појавување на вакви прилози/емисии, во појасно дефинирање на терминологијата со која се опишува родово заснованото насилство и во начинот на поттикнување на одредени осмислени граѓански акции.

7. ПРЕПОРАКИ ЗА МЕДИУМИТЕ И НОВИНАРИТЕ ПОВРЗАНИ СО ИЗВЕСТУВАЊЕТО ЗА РЗН

Општи препораки:

- Потребна е **поголема застапеност на темата на РЗН** и нејзина актуализација во медиумите – во оваа насока, клучна е уредувачката политика на медиумите, односно улогата на уредниците/чките, кои би требало и да ги поттикнуваат и да ги поддржуваат новинар(к)ите за известување и продлабочено истражување и обработка на оваа тема.
- Потребно е **професионално и етичко известување за темата на РЗН**, со следење на професионалните и етичките стандарди, начела и кодекси и доусовршување за известување за ваква сензитивна тема преку соодветни обуки, работилници, семинари и курсеви.
- Потребна е **промена на сегашните обрасци на известување** преку соодветен избор на разновидни теми и аспекти во рамките на РЗН, како и употреба на соодветна визуелна содржина што ги придружува приказните.
- Потребно е **дејствување на медиумите како јавно ефикасен коректив**, потпирајќи се на доверливи извори, земајќи предвид и податоци и факти што се засноваат на резултати од научни истражувања.
- Потребно е **користење на соодветен дискурс и соодветна терминологија при известувањето за РЗН**: употреба на вистинските зборови и изрази за точно опишување на поимите и концептите, со соодветна контекстуализација и сензибилизација; употреба на прецизен и точен јазик и на соодветна терминологија; избегнување на стереотипен и/или осудувачки јазик; избегнување на културолошки обоени и/или навредливи зборови; избегнување на сензационалистички говор; внимавање на тонот и

избегнување на груб и/или наметлив говор (на пример: Водичот во терминологијата за родово базирано насилство за новинари и медиумски работници; Поимникот на родово базираното насилство извршено со (зло)употреба на технологијата).

- Потребна е **соработка со експерт(к)и и користење на соодветни материјали** при процесот на професионално доусовршување и при подготовката за известување на темата на РЗН: користење на соодветни водичи и прирачници подготвени за таа цел (на пример: Водичот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примената на стандардите за известување за случаи на родово засновано насилство во медиумите; Прирачник за родово сензитивно известување во медиумите).
- Потребно е **медиумите да остваруваат ефикасна соработка со академската заедница и релевантните институции, односно размена на информации** со институциите и невладините организации што се занимаваат со РЗН и родовите прашања воопшто, со цел полесен пристап до одредени информации и податоци и организирање и реализирање на заеднички настани и активности.
- Потребно е **медиумите да преземаат поактивна улога во превенцијата на РЗН** – земање предвид на ефектите од приказните на засегнатите, како и визуализирање на природата на сликите што треба да бидат претставени, со цел процена на тоа што би можело да предизвика стереотипи.

Покрај овие општи препораки, врз основа на добиените резултати би можеле да се сугерираат и следните поконкретни препораки:

- Интерес за темата за РЗН не би требало да има само околу Денот на жената – 8 Март. Неопходно е

медиумите **континуирано и сеопфатно** да ја третираат оваа појава во информативните изданија и емисии.

- Да се известува и за **конкретни случаи на РЗН** и за **РЗН како појава/тема од еден поопшт аспект**, преку изнесување на стручни анализи, научни податоци, експертски мислења, известување за движења, трибини и сл.
- Многу е значајно кога се зборува за разните видови на РЗН да се употреби токму тој општ термин што ги опфаќа сите видови на други насилства. Социјалната конструкција на терминот **родово засновано насилство** ќе значи и негово поголемо препознавање од страна на јавноста во иднина, но и свесност за неопходноста за справување со оваа негативна појава.
- Темата за РЗН да се најде и во главната **најава на вестите**, со што би ѝ се дало значењето што ѝ припаѓа. Најавувањето на оваа тема значи вбројување на темата во **важните општествено-политички случувања**.
- Да се продолжи со **цитирање на прецизни извори, извори од повеќе страни, извори од различен вид**: и официјални, но и алтернативни и независни. Гласот на жените постојано да биде присутен.
- Да се обезбеди колку што е можно **поголем број експерт(к)и, активист(к)и од различни професии со различен пол и род да зборуваат за важноста на спречувањето на РЗН**, со што би се прекинале стереотипите дека за женските права се борат само жените.
- **Внимателна употреба на емотивно оптоварени зборови** кога се известува за РЗН. Свесност за емотивните состојби што можат да ги предизвикаат кај јавноста кога се употребуваат вакви зборови, како и промовирање на терминологија што ќе поттикне проактивност и мотивација во борбата против РЗН.

- **Јасно опишување на општествениот контекст** во кој се јавува насилството. Кога во известувањето за РЗН јасно се опишуваат условите во средината во која се јавува РЗН, како што се економските, политичките, културните и слични услови – многу полесно ќе се разберат различниите аспекти на појавата, како и причините што доведуваат до неа.
- **Интерсекциски третман на РЗН.**
- **Промовирање на РЗН како општествен проблем,** проблем на заедницата, а не индивидуален проблем, со кој треба да се справува единката сама и незаштитена.

8. РЕФЕРЕНЦИИ

Единици на кирилица

- Димушевска, Е., Саит, З., и Доковска, Н. (2016). *Водич во терминологијата за родово базирано насилство за новинари и медиумски работници*. Скопје: Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство – Глас против насилство. <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/05/vodich-vo-terminologija-za-RBN-za-novinari.pdf>
- Државен завод за статистика (ДЗС). (2023). Жените и мажите во Северна Македонија, 2023.
- Груевски, Т. (2011). *Комуникологија*. Скопје: Студиорум.
- ОБСЕ. (2019). Истражување спроведено од ОБСЕ за насилството врз жените во Северна Македонија, Благосостојбата и безбедноста на жените, Северна Македонија: Извештај од резултатите. https://www.osce.org/files/f/documents/5/4/424409_0.pdf
- Сарикакис, К. (2021). *Водич на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за мониторинг на примената на стандардите за извештување за случаи на родово засновано насилство во медиумите*. Скопје: Совет на Европа.
- Серафимовска, Е., Марковиќ, М., и Конеска-Василевска, Т. (2022). Војна, инвазија или (воена) интервенција? – Социјална конструкција на реалноста за нападот на Русија врз Украина во медиумите на македонски јазик. *Зборник на трудови од Девејдентата меѓународна научна конференција „Однесивени промени во глобалниот свет“*, 2. Штип: Правен факултет,

Универзитет „Гоце Делчев“, 553-574.
<https://www.doi.org/10.46763/SCGW222>

Тунева, М., и Аврамоска Нушкова, А. (2021). *Прирачник за родово сензитивно известување во медиумите*. Скопје: ХОПС – Опции за здрав живот Скопје.
<https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2021/07/ZA-WEB-A4-MKD.pdf>

УНФПА. (2023). *Поимник на родово базираното насилство извршено со (зло)употреба на технологијата*.
https://northmacedonia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/poimnik_na_rodovo_baziranoto_nasilstvo_izvrsheno_so_zloupotreba_na_tehnologija_o.pdf

Единици на лајиница

Australian Psychological Society. (2013). *Media Representations and Responsibilities: Psychological Perspectives*.
<https://psychology.org.au/getmedia/72foe528-c025-44d9-b7b4-2823872b51fa/position-paper-media-representations-responsibilities.pdf>

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind: Collected essays in anthropology, psychiatry, evolution, and epistemology*. Northvale, New Jersey; London: Jason Aronson Inc.
<https://ejcj.orfaleacenter.ucsb.edu/wp-content/uploads/2017/06/1972.-Gregory-Bateson-Steps-to-an-Ecology-of-Mind.pdf>

Berger, P., & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality*. New York: Penguin Books.

Boyle, K. (2005). *Media and violence: Gendering the debates*. SAGE Publications.

Casey, B., Calvert, B., Lewis, J., French, L., & Casey, N. (2008). *Television Studies: The Key Concepts (2nd ed.)*. London: Taylor & Francis.

- Cookson, T. P., Fuentes, L., Kuss, M. K., & Bitterly, J. (2023). *Social Norms, Gender and Development: A Review of Research and Practice*. UN-Women Discussion Paper Series No. 42. New York: UN-Women. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-10/discussion-paper-social-norms-gender-and-development-a-review-of-research-and-practice-en.pdf>
- Custers, K., & Van den Bulck, J. (2012). The cultivation of fear of sexual violence in women: Processes and moderators of the relationship between television and fear. *Communication Research*, 40(1), 96-124. <http://doi.org/10.1177/0093650212440444>
- Dekić, S. (2017). *Media Coverage of Gender-based Violence Handbook*. UN Women. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Bosnia/UN%20woman%20oprirucnik%20nasilje%20nad%20zenama-EN-WEB.pdf>
- Entman, R. M. (1991). Framing US Coverage of international News: Contrast in Narratives of KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6-27. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1991.tb02328.x>
- ERUM. (2019). *Controversial topics represented in media – general report*. Vienna: University of Vienna, Centre for Teacher Education. https://projects.uni-foundation.eu/erum/wp-content/uploads/sites/2/2020/08/ERUM-IO1-General-Report_final.pdf
- Etinski, R., & Krstic, I. (2009). *EU Law on the Elimination of Discrimination*. Faculties of Law at Universities of Belgrade, Nis, Novi Sad and Maribor – Tempus.
- EU Agency for Fundamental Rights (FRA). (2015). *Violence Against Women: An EU-wide Survey*. Luxembourg: Publication Office of the EU. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

- Galtung, J., & Ruge, M. (1981). Structuring and Selecting News. In S. Cohen and J. Young (Eds.), *The Manufacture of News*. London: Constable.
- Gilchrist, K. (2010). "Newsworthy" Victims?. *Feminist Media Studies*, 10:4, 373-390, DOI: 10.1080/14680777.2010.514110
- Gillespie, L. K., Richards, T. N., Givens, E. M., & Smith, M. D. (2013). Framing Deadly Domestic Violence: Why the Media's Spin Matters in Newspaper Coverage of Femicide. *Violence Against Women*, 19(2), 222-245. <https://doi.org/10.1177/1077801213476457>
- Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1(3-4), 175-194. <https://doi.org/10.1080/15205436.1998.9677855>
- Kellner, D. (1994). *Cultural Studies, Multiculturalism, and Media Culture*. University of Texas. <https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/culturalstudiesmulticulturalism.pdf>
- Kruse, C. R. (2001). The Movement and the Media: Framing the Debate Over Animal Experimentation. *Political communication*, 18(1), 67-87. <https://doi.org/10.1080/10584600150217668>
- Llanos, B., & Nina, J. (2011). *Election Coverage from a Gender Perspective: A Media Monitoring Manual*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/election-coverage-from-a-gender-perspective.pdf>
- Lull, R. B., & Dickinson, T. M. (2018). Does television cultivate narcissism? Relationships between television exposure, preferences for specific genres, and subclinical narcissism. *Psychology of Popular Media Culture*, 7(1), 47-60. <http://doi.org/10.1037/ppm0000107>
- McCombs, M. (2015). Agenda Setting, Media Effects on. In James D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)* (pp. 351-356).

Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.95007-4>

- Morgan, J., Politoff, V., & Victorian Health Promotion Foundation. (2012). *Victorian print media coverage of violence against women: summary report – Promoting respectful relationships and gender equality*. Carlton South, VIC: Victorian Health Promotion Foundation. http://www.vichealth.vic.gov.au/~media/ResourceCentre/PublicationsandResources/PVAW/PVAW%20in%20the%20media/VH_PVAW%20in%20Media_Summary_web.aspx
- Mujić Jukić, E. (2016). *Research on media reporting on gender-based violence against women in Bosnia and Herzegovina*. UN Women. https://bosniaherzegovina.un.org/sites/default/files/2019-11/Istrazivanje_o_medijskom_izvjestavanjuUNWOMEN_BiH_ENG_o.pdf
- Potter, W. J. (2014). A critical analysis of cultivation theory. *Journal of Communication*, 64(6), 1015-1036. <https://doi.org/10.1111/jcom.12128>
- Schudson, M. (2001). The objectivity norm in American journalism. *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 2(2), 149-170. <https://doi.org/10.1177/146488490100200201>
- Sharma, A. & Pathak-Shelat, M. (2017). The Cultivation and Reception Effects of Gendered Images: Proposing Ways to Move Beyond Gender Based Stereotypes for Boys and Girls. In D. Lemish & M. Götz (Eds.), *Beyond the Stereotypes? Images of Boys and Girls, and their Consequences* (pp. 237-247). Göteborg: Nordicom. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1535891/FULLTEXT01.pdf>
- Shrum, L. J. (2017). Cultivation theory: Effects and underlying processes. In P. Rössler, C. A. Hoffner & L. van Zoonen (Eds.), *The international encyclopedia of media effects* (pp. 1-12). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0040>

- Study on the news coverage of gender-based violence in the Mediterranean audiovisual area. (2019). https://www.rirm.org/wp-content/uploads/2021/10/Study-on-the-news-coverage-of-gender-based-violence-in-the-Mediterranean-audiovisual-area-english_DEF.pdf
- Taylor, R. (2009). Slain and Slandered. A Content Analysis of the Portrayal of Femicide in Crime News. *Homicide Studies*, 13, 1, -49. <http://hsx.sagepub.com/content/13/1/21>
- Todorović, A. L. (2020). *Medijske industrije*. Beograd: Clio.
- UKEssays. (2018, November). Media Framing And Construction Of Reality Media Essay. <https://www.ukessays.com/essays/media/media-framing-and-construction-of-reality-media-essay.php?vref=1>
- UNDOC, UNWOMEN. (2023). Gender-related Killings of Women and Girls (Femicide/Feminicide): Global Estimates of Female Intimate Partner/Family-related Homicides in 2022. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/gender-related-killings-of-women-and-girls-femicide-feminicide-global-estimates-2022-en.pdf>
- UNICEF, UNWOMEN. (2022). Evidence Review – Mapping the Nexus Between Media Reporting of Violence Against Girls: The Normalization of Violence, and the Perpetuation of Harmful Gender Norms and Stereotypes. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-08/Evidence-review-Mapping-the-nexus-between-media-reporting-of-violence-against-girls-en.pdf>
- White, A. (2009). *Getting the balance right – Gender Equality in Journalism*. Brussels: International Federation of Journalists. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000180707>
- WHO. (2021). Violence against Women Prevalence Estimates, 2018.

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/341337/9789240022256-eng.pdf?sequence=1>

Wilcox, P. (2008). Constructing the victim and perpetrator of domestic violence. In W. Lusoli & M. Pritchard (Eds.), *Media, representation and society* (pp. 76-98). Chester, UK: Chester Academic Press.
https://www.researchgate.net/profile/Paula-Wilcox/publication/265024899_CONSTRUCTING_THE_VICTIM_AND_PERPETRATOR_OF_DOMESTIC_VIOLENCE/links/5982f3b4a6fdcc8bd247c093/CONSTRUCTING-THE-VICTIM-AND-PERPETRATOR-OF-DOMESTIC-VIOLENCE.pdf

Правни акти, стандарти, препораки

Европска конвенција за човековите права, 1950. Совет на Европа.

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, 2013. („Службен весник на Република Македонија“ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18, 27/19) и Законот за изменување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 42/20, 77/21 и 154/23).

Законот за бесплатна правна помош, 2019. Службен весник на РСМ бр. 101/19.

Закон за еднакви можности на жените и мажите, 2013. Службен весник на РМ бр. 6/12, 30/13, - и 53/21, редакциски пречистен текст.

Законот за правда на децата, 2013. Службен весник на РМ бр. 148/13, 152/19 и 275/19.

Законот за спречување и заштита од дискриминација, 2020. Службен весник на РСМ бр. 258/20.

Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, 2021. Службен весник на РСМ бр. 24/2021.

Кодекс на новинари, 2001. <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените, 1979. Резолуција на Генерално собрание на ОН 34/180.

Конвенцијата за спречување и борба против насилството против жените и домашното насилство, 2011. Совет на Европа.

Кривичен законик, 1996. Службен весник на РМ бр. 37/96, 80/99, - и 188/23.

Лисабонски договор, 2007. Службен весник на ЕУ 306/1.

Меѓународен пакт за граѓански и политички права, 1966. Резолуција на Генералното собрание на ОН 2200 А.

Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права, 1966. Резолуција на Генерално собрание на ОН 2200А (XXI).

Препорака CM/Rec(2013)3 за родова еднаквост и медиуми. Совет на Европа. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c7c7e

Препорака Rec(97)20 за говор на омраза. Совет на Европа. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168050116d

Препорака Rec(97)21 за медиумите и унапредување на културата на толеранција. Совет на Европа. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168050513b

Препорака Rec(2007)17 за стандарди и механизми на родова еднаквост. Совет на Европа.

Препорака Rec(2017)9 за родова еднаквост во аудиовизуелниот сектор. Совет на Европа.

Препорака Rec(2019)1 за превенција и борба против сексизмот. Совет на Европа. <https://rm.coe.int/prems-055519-gbr-2573-cmrec-2019-1-web-a5-v2-mk/168096a30a>

Препораката CM/Rec(2022)16 за борба против говорот на омраза. Совет на Европа. <https://rm.coe.int/recommendation-on-combating-hate-speech-memorandum-mkd-prems-083822-gb/1680aada1b>

Стратегија за родова еднаквост (CPE) 2022-2027. Службен весник на РСМ бр. 170/2022.

Универзална декларација за човекови права, 1948. Резолуција на Генерално собрание на ОН 217 А.

Устав на Република Северна Македонија, 1991. Службен весник на РМ 52/91 со Амандмани I-XXXVI.

9. ПРИЛОГ

Образец за мониторирање на телевизиски вести

I „Околината“ на прилогот во кој се известува за родово засновано насилство

Ноификација на настанот во Билтенот на МВР (се следат извештаите кои се објавени на деној за кој известува медиумот или 1-2 дена претходно)

Настанот е објавен во Билтен	Да/Не	(ако да, да се наведе како е заведен настанот)
Код на настанот кој е објавен		

Датум на кој е објавен прилогот во медиумот	(ден/месец/годин а)
---	---------------------

Шифра	Медиум кој е предмет на анализа
1	Канал 5
2	Сител
3	Телма
4	MPT 1
5	MPT 2
6	АЛСАТ - М
7	ТВ Компани 21 – М
8	ТВ 24
9	ТВ Алфа

Времетраење на вестите (од почетната најава до одјавата на вестите)	час/минути/секунди
Кое информативно издание	Главни вести – дневник Информативно издание пред главни вести Информативни блокови во утрински и пладневни програми

Особености на прилогот кој претходи на прилогот кој е предмет на анализа		
А) Главна тема на прилогот		
Поврзана со родово засновано насилство	Да/ Не	Конкретизирање на темата
Економија	Да/ Не	
Меѓународна политика	Да/ Не	
Спорт	Да/ Не	
Внатрешна политика	Да/ Не	
Здравство	Да/ Не	
Образование	Да/ Не	
Култура и наука	Да/ Не	
Друго	Да/ Не	
Б) Времетраење на прилогот	Минути/секунди	
Г) Поврзаност на претходниот прилог со прилогот кој е предмет на анализа	Нема никаква поврзаност/Има некаква поврзаност	
	Ако има образложете:	

Особености на прилогот кој следи на прилогот кој е предмет на анализа		
А) Главна тема на прилогот		
Поврзана со родово засновано насилство	Да/ Не	Конкретизирање на темата
Економија	Да/ Не	
Меѓународна политика	Да/ Не	

Спорт	Да/ Не	
Внатрешна политика	Да/ Не	
Здравство	Да/ Не	
Образование	Да/ Не	
Култура и наука	Да/ Не	
Друго	Да/ Не	
Б) Времетраење на прилогот	Минути/секунди	
Г) Поврзаност на прилогот кој следи со прилогот кој е предмет на анализа	Нема никаква поврзаност/Има некаква поврзаност	
	Ако има образложете:	

II Општи карактеристики на прилогот

Време определено за целниот прилог (минути/секунди)	
Прилог во целост	минути/секунди
Најава на прилог	минути/секунди
Само новинарскиот прилог без најава	минути/секунди
Колкав процент од вестите отпаѓа на прилогот кој е селектиран за анализа	(се определува од вкупното времетраење на вестите)

Во кое време, која минута од вестите се емитува прилогот	минути/секунди
Кој е реден број на прилогот во вестите	Прв, втор, трет...
Дали прилогот е најавен во главната најава	Да/Не Ако да запишете како:

Дали има телоп: Да/Не

Ако Да – запишете го текстот кој стои на телопот додека се емитува прилогот	
--	--

Повод за прилогот	
Известување за актуелен настан Псевдонастан (настан или настани кои се случиле пред некое време)	Да/Не (запишете)
Сооднос најава на водител и прилог на новинар	– Во целост соодветствуваат (најавата е краток опис на прилогот) – Делумно соодветствуваат (покрај опис на прилогот, водителот на вестите вклучува и теми кои не се директно поврзани со прилогот) – Во целост не соодветствува

Сооднос на текст, слика/снимка	– Во целост се соодветни (текстот е проследен со снимката или фотографиите и истите ги објаснува, раскажува, толкува) – Делумно соодветствуваат – Во целост не соодветствуваат (текстот е на една тема, снимките, фотографиите на друга)
Жанр на прилогот	Вест Интервју Извештај Репортажа Коментар Анализа Друго
Автор/и на прилогот Прецизно наведено име на авторот (новинарот, снимател, монтажер); пол	Да/Не
	Пол на авторот (машко, женско, не може да се идентификува)
Карактер на прилогот	Јасно е определен како родово засновано насилство
	Настанот не е определен како родово засновано насилство (иако на тоа упатува)
Фотографии/слики во прилогот	Да/Не
Слика од настанот	Да (Замаглена/Јасна)/Не
Општи фотографии (објекти, МВР, лекари...), графикони...	Да/Не наведете...
Архивска слика	Да/Не

Замаглени лица	Жртва Сторител Сведок Членови на семејство Друго
Јасни лица	Жртва Сторител Сведок Членови на семејство Друго
Сликата е приказ на лица – актери кои глумат насилство	
Наведете дали јасно е означено дека не се прикажува реален настан	Да/Не
Начин на претставување на насилникот	Опис
Начин на претставување на прикажана жртвата	Опис
Начин на претставување на настанот	Опис
Снимка	Има/Нема
Општи фотографии (објекти, МВР, лекари...), графикони... наведете...	
Снимка од настанот	
Архивска слика	
Замаглени лица	Жртва Сторител Сведок Членови на семејство Друго
Јасни лица	Жртва Сторител Сведок Членови на семејство Друго

Снимката е драматизација на родово засновано насилство	
Наведете дали јасно е означено дека е драматизација	Да/Не
Начин на претставување на насилникот	Опис
Начин на претставување на жртвата	Опис
Начин на претставување на настанот	Опис

III Општи професионални аспекти

Во однос на професионалноста на прилогот во целост (општ впечаток)	– Прилогот соодветствува на сите професионални стандарди – Прилогот делумно соодветствува на сите професионални стандарди – Прилогот воопшто не соодветствува на професионалните стандарди
--	--

ИЗВОРИ ВО ПРИЛОГОТ

Присутност на извори: Има/Нема/Новинарот е извор

Доколку нема извори се оди директно на делото на актиерите

Детално наведување на изворите кои се наведени во прилогот

Запишете вкупен број на извори-----
-

Дали постои застапеност на извори од повеќе страни/аспекти: Да/Не

Извори – именување	Вид извор	Начин на претставувањ е
	Официјални/ Неофицијални	Цитирани/ Парафразирани
	Официјални/ Неофицијални	Цитирани/ Парафразирани
	Официјални/ Неофицијални	Цитирани/ Парафразирани

АКТЕРИ

Актери	Да/ не	забел ешка
Полиција	Да/н е	
Сведок на насилство	Да/н е	
Семејство на сторител на насилство	Да/н е	
Семејство на лице кое било изложено на насилство	Да/н е	
Насилник	Да/н е	
Лице кое починало како резултат на извршеното насилство	Да/н е	
Лице кое било изложено на насилство	Да/н е	
Судство	Да/н е	
Експерти психолози, педагози, лекари, психијатри, лица од НВО....)	Да/н е	
Друго	Да/н е	

Актер	Позитивно	Неутрално	Негативно	Забелешка
...	Да/не	Да/не	Да/не	
...	Да/не	Да/не	Да/не	
...	Да/не	Да/не	Да/не	

IV ОПИС НА ПРИЛОГОТ ВО ЦЕЛОСТ – генерален впечаток

Начин на претставување на насилството	
Дали врз основа на прилогот во целост може да се каже дека во однос на насилството	– Се минимизира опсегот на насилството – Насилството е соодветно прикажано – Се интензивира опсегот на насилството
Визуелно претставување на начин што е деградирачки за дигнитетот на жените визуелни елементи со коишто се нагласуваат физичките или сексуалните аспекти или нешто друго.	Да/Не Ако Да – опишете

Телоп/кајрон	Да/Не	Наратив во телопот
Дали во телопот е јасно прецизирано дека се работи за родово засновано насилство?	Да/Не/нема телоп	Запишете го текстот на телопот

Типови на насилство насочени кон жената кои можат да бидат идентификувани од прилогот (се наведуваат сите кои што се релевантни)

Типови на родово засновано насилство	Да/Не	Опис
1. Злоупотреба на жени врз основа на род и конкретни родови активности, како на пример доење		
2. Киберзаплашување, малтретирање онлајн, говор на омраза		
3. Детски брак/ран брак/принуден брак		
4. Контролирачко однесување, вклучително и економско насилство		
5. Генитално осакатување на жените/сечење		
6. Фемицид/чедоморство		
7. Психолошко, емоционално насилство		
8. Уцена/злоупотреба на деца		
9. Сексуално вознемирување, сексуален напад, силување		
10. Кривични дела извршени во име на т.н. „чест“		
11. Трговија со луѓе, шверцување		
12. Насилство врз жени во конфликт, вооружен конфликт		
13. Насилство врз жени во избори, политичко учество, јавно учество		
14. Насилство од интимен партнер/поранешен партнер, семејно насилство/убиство		
15. Репродуктивно насилство врз жени (од страна на државата,		

властите, здравствените институции итн.)		
16. Во прилогот се говори генерално за сите видови на родово засновано насилство – кога не е конкретен настан		

Социополитички контекст на насилството

Во каков контекст е насилството	Да/Не	Конкрет изирање
Јавно насилството врз жените, на пример новинарки, политичарки, јавни личности, активистки, авторки		
Насилство во политика, на пример избори, референдум, демонстрации		
Насилство во контекст на спортски настани		
Насилство во контекст на културни настани		
Насилство во контекст на криза		
Друго		
Не е апликативно (кога прилогот не е за конкретен настан)		

Општествена димензија на прилогот

Прилогот се однесува на:	Да/Не	Образложение
Законски регулативи за родово засновано насилство	Да/Не	(займишете кои закони)
Организираны акции за заштита и превенција	Да/Не	(кој ги организира)
Конкретна историја	Да/Не	Крајок ојис
Промовирање на спотови, реклами	Да/Не	Крајок ојис
Друго	Да/Не	Крајок ојис

Ако шемаја е за конкретна сторија се продолжува со појолнување на образецот до крај. Доколку не се работи за конкретна сторија шемај појолнување се завршува тука.

✓Конкретни прашања за содржината на сторијата

Опис на жртвата

Термини со кои се опишува жртвата (запишете ги)	
Позитивни	зајакнување и изрази/реченици
Негативни	зајакнување и изрази/реченици
Неутрални	зајакнување и изрази/реченици
Заштитеност на идентитетот на жртвата	
Идентитетот е целосно заштитен Идентитетот е делумно заштитен: наведени се податоци од кои може посредно да се заклучи за идентитетот на лицето (место на живеење, пол, возраст) Идентитетот не е заштитен, се изнесуваат поединости со коишто се изложуваат на ризик лицата коишто поминале низ такво искуство	Наведете аргументација
Опис на жртвата (кога наративот на прилогот упатува на определен впечаток за личноста на жртвата)	

– дека е слаба, незаштитена (се мисли на возрасни лица, а не по природа незаштитени лица како малолетници, лица со попреченост) – недоволно/несоодветно успеала себе си да се заштити – неодговорно/несовесно однесување, – наивно/глупаво однесување – манифестирала провокативно однесување (провокативна облека, каде се движела, што говорела...) – го натерала сторителот да го изврши делото со своето однесување	<i>Наведете аргументација</i>
---	--------------------------------------

Опис на сторителот

Термини со кои се опишува сторителот (запишете ги изразите/речениците)	
Позитивни	запишете ги изразите/речениците

Негативни	зайишеџе љи изразиџе/речениц иџе
Неутрални	зайишеџе љи изразиџе/речениц иџе
Заштитеност на идентитетот на сторителот	
– Идентитетот е целосно заштитен – Идентитетот е делумно заштитен: наведени се податоци од кои може посредно да се заклучи за идентитетот на лицето (место на живеење, пол, возраст) – Идентитетот не е заштитен, се изнесуваат поединости со коишто се изложуваат на ризик лицата коишто поминале низ такво искуство	Наведеџе арџументџација
Намера на описот на сторителот (кога нараџијата на прилогот упатува на определен впечаток за личноста на сторителот)	
- Се упатува на неговата ментална состојба (непресметлив...) - Се упатува на тоа дека бил испровоциран и со тоа неможност да ги контролира сопствените нагони - Се опишува како да во природата на неговата раса, етничка припадност, професија и сл. е причината за неговото однесување - Се намалува неговата одговорност за извршеното дело - Се упатува на културното милје каде ова е нормално - Се опишува преку неговите физички карактеристики	Наведеџе арџументџација

Опис на настанот	
Опис на самиот случај	
Случајот се опишува како: – Нешто што е сериозно и за кое треба сторителот да биде казнет – Сериозен акт на насилство кој треба сериозно да биде санкциониран – Прикажан е како изолиран инцидент – Како вонреден инцидент во општество во кое генерално нема насилство – Прикажан акт на љубов и страст – Како повисок културен морален чин – Како кривично дело – Како „жртвување“ за „општото добро“ – Како „лекција“ и предупредување за други жени? – Случај кој е во доменот на приватни работи – Се припишува на „вонредни“ услови како што се технологија – Некако поинаку	<i>Случајот може да го опишуваат новинари, актери, разни извори</i> <i>Описот може да биде истовремено опишан на повеќе начини..</i> <i>Без разлика кој го опишува, се одговара како опишано се опишува случајот</i>
Дали е наведен контекстот на извршеното насилство? (дали се раскажуваат околностите кои довеле до случувањето) – Да во целост, во многу детали, што наликува на сензационалистичко известување – Да, се наведуваат основните податоци кои се потребни за да се добие сликата со достоинство и почит кон жртвата – Не, контекстот не е наведен	<i>Наведете аргументација</i>

Конкретни комуникациски алатки што се користат	
Комуникациски алатки	<i>Ако Да – да се опише</i>
Се користи речник со којшто се опишува физичкиот изглед на лицата?	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Ако да, за кого? Жртва/Сторител	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Се користи речник со кој се зајакнуваат и/или легитимираат и/или оправдуваат сексистички ставови за жените, или се оправдува насилството.	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Се употребуваат термини кои упатуваат (имплицираат) одговорност на жртвата („таа призна дека била силувана“, наместо „жртвата пријави дека била силувана“)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Се користи речник со кој се прави секундарна виктимизација (дискриминирачко и омаловажувачко известување)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Се користи адекватниот збор со кои се опишува дејствието (треба да се употреби „силувана“, а не „обљубена“)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Има родово сензитивно известување (употреба на родово неутрални термини)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Однесување на новинарот при водење на интервју (со жртва/сторител/сведок) Да/Не (ако Да впишете забелешка)	
Лицето се интервјуира во безбедна и заштитена средина	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Не може да се идентификува лицето (да не се гледа лицето и да е изменет гласот)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Новинарот активно и внимателно слуша и поставува прашања со емпатија (жртвата е сослушана без прекинување, без брзање, со заинтересираност и без истражувачки тон)	<i>Да/Не Забелешка:</i>
Обезбеден културно адаптиран превод превод/преведувач	<i>Да/Не Забелешка:</i>

Емотивно оптоварени зборови: Да/Не

Се запишуваат сите зборови кои можат да предизвикаат одредена емоција:

Квалитативна анализа на емоциите што можат да бидат предизвикани кај публиката преку одредениот начин на презентирање на родово заснованото насилство.

Проф. д-р Елеонора Серафимовска е редовна професорка во областа на комуникации и мас-медиуми на Универзитетот Св.Кирил и Методиј, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања (ИСППИ). Таа е дипломиран психолог, магистер по социјална психологија и доктор по комуникации. Нејзиниот истражувачки фокус ги опфаќа масовните комуникации, како и интерсекцијата помеѓу политичката, социјалната и медиумската психологија. Таа е една од основачките на Психолошката лабораторија при постдипломските студии на ИСППИ. Серафимовска во рамките на оваа студија примарно беше задолжена за изготвување на главниот инструмент за анализа и за дел од главната анализа на податоците.

Проф. д-р Маријана Марковиќ е редовна професорка во областа комуникации и мас-медиуми на ИСППИ. Таа е дипломиран психолог, магистер по развојна психологија и доктор по комуникации. Таа е една од основачките на Психолошката лабораторија при постдипломските студии на ИСППИ, член е на Комората на психолози на Република Македонија и пионер во процесот на адаптацијата и стандардизацијата на психолошки тестови на македонски јазик, како и психотерапевт. Областите на комуникацијата, интерперсоналната, во киберпросторот и помеѓу заедниците се нејзиниот истражувачки интерес. Марковиќ во рамките на оваа студија примарно беше задолжена за изготвување на главниот инструмент за анализа и за дел од главната анализа на податоците.

Доц. д-р Милка Димитровска е доцентка на областите „Право на ЕУ“ и “Човекови права и слободи“ на ИСППИ. Правни студии завршила на Правниот факултет „Јустинијан I“ при УКИМ – Скопје, а потоа се здобила со титула магистер по „Право на европските интеграции“ на ТЕМПУС програмата на Правниот факултет во Белград. Димитровска докторирала на насоката Меѓународно право и политика на Правниот факултет при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, каде што неколку години била асистент-докторанд со наставни активности. Таа има петнаесетгодишна

истражувачка кариера во полето на човековите права, демократијата, доброто владеење и европските политики. Димитровска во рамките на оваа студија примарно беше задолжена за теоретскиот дел во поглед на значењето на појавата, контекстуалниот и правниот сегмент.

Асс. м-р Теа Конеска-Василевска е асистентка-истражувачка во областа комуникации и мас-медиуми на ИСППИ, со долгогодишно искуство во областа на медиумите и издаваштвото како уредничка, јазична коректорка и рецензентка. Дипломирала филологија по општа и компаративна книжевност, магистрирала на комуникации и е докторски кандидат на академските студии „Медиуми и општество“ на Одделот за комуникологија и новинарство при Филозофскиот факултет во Ниш. Членка е на: Мрежата на млади истражувачи во рамките на Глобалната мрежа за ризично новинарство (GRJH), Европската асоцијација за комуникациски истражувања и едукација (ECREA) и Меѓународната асоцијација за медиумски и комуникациски истражувања (IAMCR), а за оваа студија, примарно беше задолжена за теоретскиот дел за масовните медиуми и известувањето за родово заснованото насилство, како и за препораките за медиумите.

М-р Љуан Имери е соработник за меѓународна соработка во ИСППИ. Имери е активен повеќе од 20 години во граѓанскиот сектор, преку Центарот за човекови права и разрешување конфликти. Тој е регионален претставник за Европа и Централна Азија и член на одборот за образование на млади, на „Афлатоун Интернационал“ од Холандија, како и раководител на Катедрата за социјално и финансиско образование при „Балканскиот економски форум“ (БЕФ). Има магистрирано на менаџмент за човечки ресурси. Неговата специјалност се темите од областа на човековите права, мировниот активизам, инклузијата и мултикултурата, како и социјалното и финансиското образование, а во рамките на оваа студија примарно беше задолжен за дел од главната анализа на податоците.

Наслов:

РОДОТ ВО МЕДИУМИТЕ 2023: ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА
НАЧИНОТ НА ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА РОДОВО ЗАСНОВАНОТО
НАСИЛСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ ТЕЛЕВИЗИИ
Скопје 2024 година

Издавач и носител на авторски права:

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги

Адреса:

Палата „Панко Брашнаров“
ул. Македонија бр.38
1000 Скопје
Тел: 02/3103-400
www.avmu.mk
contact@avmu.mk

За издавачот:

д-р Зоран Трајчевски, директор на АВМУ

Автори:

Проф. д-р Елеонора Серафимовска, Проф. д-р Маријана
Марковиќ, Доц. д-р Милка Димитровска, Асс. м-р Теа
Конеска-Василевска, М-р Љуан Имери

Уредник:

М-р Емилија Петреска - Каменарова

Дизајн: Друштво за производство, трговија на големо и мало
и услуги „Мар-Саж Ташко“ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје

Печати: Друштво за производство, трговија на големо и мало
и услуги „Мар-Саж Ташко“ ДООЕЛ увоз-извоз Скопје

Тираж: 70 примероци

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“, Скопје

364.63-055.2:654.197(497.7)(047.31)

РОДОТ во медиумите 2023 : истражување за начинот на
известување за родово заснованото насилство на
националните телевизии / [автори Елеонора
Серафимовска ...и др.]. - Скопје : Агенција за аудио и
аудиовизуелни медиумски услуги, 2024. - 196 стр. : граф.
прикази ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Други автори: Маријана Марковиќ,
Милка Димитровска, Теа Конеска-Василевска, Љуан Имери. -
Библиографија: стр. 164-172. - Содржи и: Прилог

ISBN 978-608-4605-44-7

1. Серафимовска, Елеонора [автор] 2. Марковиќ, Марија
[автор] 3.
Димитровска, Милка [автор] 4. Конеска-Василевска, Теа
[автор] 5. Имери, Љуан [автор]
а) Родово засновано насилство -- Известување -- Национални
телевизии -- Македонија -- Истражувања

COBISS.MK-ID 64515077

